Richard N. Coudenhove - Kalergi

PAN-EUROPA

PAN-EUROPA

DEDICATĂ TINERETULUI EUROPEI

PAN-EUROPA

de

RICHARD N. COUDENHOVE - KALERGI

cu o postfaţă de

VITTORIO PONS

*

Prefaţă de SMARANDA ENACHE
Traducere şi note de MIRCEA SUHĂREANU

EDITURA PRO EUROPA
1997

Ediţie originală: Pan-Europa
© Pan-Europa Verlag, Wien, 1923
Ediţie nouă: 1982

Această traducere din limba germană a cărţii Pan-Europa este publicată cu acordul Pan-Europa Verlag

© *Ediţia în limba română*: Editura PRO EUROPA, Tîrgu-Mureş, 1997

Apărută cu sprijinul Fundaţiilor HEINRICH BÖLL – Germania şi BILANCE – Olanda

ISBN 973-97231-3-6

PREFAŢĂ

Ar fi potrivit, credem, să-l prevenim de la bun început pe cititorul român care va deschide acestă carte că are de-a face cu o lectură fundamentală, indispensabilă pentru înţelegerea modului cum a luat naştere ideea de unificare europeană.

Pan-Europa, publicată la Viena în 1923, este, cronologic vorbind, cel dintîi manifest pro-european coerent. Pornind de la necesitatea reconcilierii istorice a naţiunilor europene şi oferind soluţii concrete de unificare a acestora într-o structură politică stabilă, bazată pe comunitatea de valori şi interese, *Statele Unite ale Europei*, autorul propune un program detaliat, menit să-i redea Europei strălucirea de odinioară şi capacitatea competitivă în concurenţa economică mondială, s-o doteze cu instituţii şi alianţe în măsură să preîntîmpine un nou război. Deşi nu lipsită de inerente accente utopice, judecăţi caduce şi avînturi romantice, această lucrare de dimensiuni modeste, marcînd o cotitură radicală în gîndirea politică europeană, nu şi-a pierdut nici astăzi din actualitate. Neobişnuită pentru epoca în care a fost scrisă, ea continuă să-l surprindă pe cititorul contemporan prin pertinenţa analizelor, cutremurătoare premoniţii şi luciditate prospectivă, putînd fi numită, pe drept cuvînt, piatra de temelie a construcţiei europene căreia îi sîntem contemporani.

Este meritul lui Richard Coudenhove-Kalergi, supranumit şi „profetul Europei", autorul la 29 de ani al acestei uimitoare lucrări, de a-i fi dat unificării europene un program concret. El însuşi european şi universal prin ascendenţă şi educaţie, descinzînd pe linie paternă dintr-o veche familie nobiliară din Brabant, unită cu o ramură aristocratică cretană, iar după mamă avînd sînge japonez, avea să primească în castelul copilăriei din Boemia o educaţie pe care, cu un termen actual, am numi-o interculturală. Un preceptor german, un profesor rus şi un altul albanez, o guvernantă franţuzoaică şi o alta englezoaică, o doamnă de companie unguroaică, personalul ceh, confereau domeniului familial o dimensiune multiculturală. Pregătirea pentru cariera diplomatică, la un celebru colegiu vienez, avea să-l aducă în contact cu colegi de toate naţiile şi confesiunile: *„Printre noi, sînt germani şi unguri, polonezi şi cehi, italieni şi români, croaţi şi sloveni, sîrbi şi ucraineni."*, dîndu-i acea extraodinară deschidere spre alteritate pe care o emană întreaga sa operă.

Pan Europa, scrisă după un război (primul) mondial pustiitor, ce a depăşit în oroare pînă şi cele mai sumbre profeţii, apărea într-un moment cînd, în ciuda lecţiei istoriei, naţiunile europene, animate fie de îngîmfarea victoriei, fie de fierea înfrîngerii, se pregăteau mai mult sau mai puţin conştient de o nouă conflagraţie. Nu proiectele de unire ale unui Dante sau Comenius, nici măcar spiritul democratic-umanist al Societăţii wilsoniene a Naţiunilor, ci demagogia populistă a urii de clasă a unui Stalin sau a urii de rasă a unui Hitler, naţionalismul şi revanşismul, mobilizau masele şi dominau discursul politic. În *Introducerea* **Pan-Europei**, contele Richard Coudenhove-Kalergi, nota printre altele, cu amărăciune: *„Europa stă cu privirea aţintită înspre trecut, în loc să scruteze viitorul. Piaţa de carte este invadată de memorii. În dezbaterile publice, consideraţiile privitoare la originea războiului recent*

încheiat sînt mult mai numeroase decît cele vizînd prevenirea celui următor. Această eternă orientare spre trecut este principala cauză a declinului şi fărîmiţării Europei." În bătrîna Europă bătea din nou vîntul discordiei cînd Coudenhove-Kalergi, o *rara avis*, cheamă tineretul la reconciliere şi unire, devotîndu-se el însuşi unei orientări pe atunci extrem de impopulare: *„Tineretului european îi revine sarcina de a schimba această stare de lucruri. El este chemat să edifice, pe ruinele vechii Europe, o Europă nouă şi să înlocuiască o Europă anarhică printr-o Europă organizată."*

Debutînd într-un prim articol din 1922 în Neue Freie Presse, sub titlul *„Die Europäische Frage (Chestiunea Europeană)"*, „utopia europenistă" a lui Coudenhove-Kalergi avea să devină prin **Pan-Europa** un program concret de acţiune, la care aveau să se ralieze de la bun început, printre alţii, importante personalităţi politice (Thomas Masaryk, Engelbert Dollfuss, Aristide Briand, Karl Renner, Gustav Streseman, Nicolae Titulescu), culturale (Paul Claudel, Selma Lagerlöff, Thomas Mann, Miguel de Unamuno, Ortega y Gasset, Salvadore de Madariaga) şi ştiinţifice (Sigmund Freud, Albert Einstein). Datorită militantismului autorului său, **Pan-Europa** nu a rămas doar o teorie, ci a devenit în scurt timp o mişcare structurată, avînd comitete naţionale în majoritatea statelor europene, între care şi România. Totuşi, vocea echilibrată a **Pan-Europei** nu s-a putut impune în vacarmul interbelic. A fost necesară experienţa unui nou război, profeţit de altfel de Coudenhove-Kalergi, şi de o nouă generaţie de oameni politici providenţiali — Winston Churchill, Robert Schuman, Charles de Gaulle, Konrad Adenauer, precum şi de un Plan Marshall — pentru ca Pan-Europa să devină realitate.

Pan-Europa este structurată pe unsprezece capitole, simpla lor înşirare fiind edificatoare asupra dimensiunilor şi complexităţii acestui manifest-eseu. Sînt abordate toate „marile teme" care frămîntă încă şi azi reflecţia contemporană şi alimentează polemicile asupra Europei: rădăcinile europenismului, limitele sale geografice şi spirituale, adversarii şi aliaţii paneuropenismului, prevenirea unui nou război, naţiunea şi supranaţiunea, majorităţi şi minorităţi, Europa instituţională. Pentru Coudenhove-Kalergi, *„conceptul de Europă provine dintr-un amestec de elemente geografice, politice şi culturale"*, iar *„noţiunea geografică de Europa nu corespunde nici celei culturale, nici celei politice"*. Cu alte cuvinte, Europa este, înainte de orice, o comunitate de valori, o cultură şi o civilizaţie comune. Prin urmare, limitele ei geografice coincid cu limitele democraţiei de sorginte antică, ale *„civilizatiei de tip creştin, ai cărei poli sînt individualismul elen şi socialismul creştin"* .

Pentru Coudenhove-Kalergi, construirea Pan-Europei presupune identificarea precisă a adversarilor şi aliaţilor. Deşi geografic parte a Europei, Rusia comunistă nu este parte a spiritualităţii europene: *„Bolşevismul a zguduit din rădăcini civilizaţia europeană importată de Petru cel Mare şi urmaşii săi. Promotorii ei au fost alungaţi sau lichidaţi"*, de aceea *„frontiera orientală a Europei cu Rusia constituie totodată limita orientală a comunităţii culturale europene."* De altfel, această opinie revine aproape obsedant, autorul nefăcînd nici un sêcret din neîncrederea sa funciară într-o Rusie *„roşie sau albă"* pe

care o indică în mod prioritar ca potenţial adversar al unificării Europei: *„Între 1915 şi 1919, totul s-a schimbat în Rusia, mai puţin pofta ei de expansiune. O poftă ce nu e legată de nici un partid, de nici o personalitate. În faţa ei au fost nevoiţi să se închine deopotrivă ţarul păcii, Nikolai, ca şi socialistul Kerenski." (...) Istoria pune Europa în faţa unei alternative: ori, trecînd peste ostilităţile naţionale, se va uni într-o federaţie, ori va cădea victimă cuceririi ruseşti".*

Cu toate acestea, adversarii cei mai de temut ai unificării europene sînt în interior. *„Cea mai mare piedică în realizarea Statelor Unite ale Europei este rivalitatea milenară a celor două naţiuni cele mai numeroase ale Pan-Europei: Germania şi Franţa"*, în condiţiile în care *„ura franco-germană este aţîţată artificial de secole din raţiuni politico-militare"*. Politicii de forţă, inspirată de *„aventurieri orgolioşi"*, într-un nou război îi vor cădea victime ambele popoare: *"Din teribila criză în care se zbat acum, Germania şi Franţa vor ieşi ori europene şi aliate, ori, devorîndu-se reciproc, vor sîngera deopotrivă într-o feroce încleştare."* În consecinţă, Coudenhove-Kalergi face un apel dramatic în favoarea reconcilierii franco-germane, condiţie a unificării Europei şi menţinerii păcii. Primul pas, crede autorul în 1923, s-ar putea face printr-o uniune a cărbunelui şi oţelului şi crearea unei siderurgii europene...

Proiectului **Pan-Europei** i se opun cu înverşunare naţionaliştii-şovini (*„care vor agita pericolul deznaţionalizării"*), comuniştii (*„care vor cere imposibilul, adică primirea Rusiei sovietice în federaţia europeană"*), militariştii (*„deoarece unificarea europeană va face imposibil un nou război pe care aceştia şi-l doresc cu ardoare"*), industriile protecţioniste (*„care îşi datorează supravieţuirea protecţionismului vamal, deoarece nu ar putea face faţă concurenţei"*). De cealaltă parte sînt toţi aceia care, conştienţi de avantajele unificării, văd în aceasta posibilităţi nesperate: prevenirea unui nou război, protecţia împotriva unei eventuale invazii sovietice, dezarmarea, sporirea capacităţii concurenţiale în faţa industriilor americane şi extrem-orientale.

Vederile lui Coudenhove-Kalergi asupra chestiunii naţionale sînt şi ele de actualitate. *„Naţiunea*, spune el, *nu este o comunitate de sînge, ci una spirituală"*, teoria purităţii de rasă fiind un mit, *„dogma naţionalismului european."* Europa este un spaţiu de metisaj lingvistic şi rasial, frontierele statelor neavînd cum să coincidă cu cele ale limbilor şi etniilor. Pentru pacea Europei, chestiunea minorităţilor este primordială. După retrasarea frontierelor prin tratatele de pace de la Paris, toate noile state naţionale includ importante minorităţi. Oprimate de noile majorităţi, acestea se văd împinse *„să-şi pună întrega speranţă în prăbuşirea noii lor patrii, în urma unui nou război"*. Nerezolvarea chestiunii minorităţilor este o permanentă sursă de instabilitate. S-ar impune deci promulgarea unui *„Edict de toleranţă care ar permite fiecăruia să-şi folosească fără îngrădire limba maternă în tribunale şi în relaţiile cu autorităţile, fără ca din această pricină să aibă de suferit vreun prejudiciu"*.

Coudenhove-Kalergi concluzionează că prin trecerea de la anarhie, militarism şi naţional-şovinism la reconciliere, cooperare economică şi dezvoltare culturală, Europa şi-ar îndeplini datoria faţă de propriul destin şi ar deveni un pol de stabilitate a lumii. În alianţă cu Pan-America *„ar fi pe lungă durată*

garantele de nezdruncinat ale unei dezvoltări paşnice a civilizaţiei mondiale". Formarea Statelor Unite ale Europei este urgentă şi ar trebui să constituie prioritatea agendei politice a tuturor partidelor democratice. *„Pentru a putea apare într-o zi pe harta politică, Pan-Europa trebuie mai întîi să prindă rădăcini în inimile şi sufletele europenilor."*

Aceste idei şi multe altele asemeni fac din lectura **Pan-Europei** un exerciţiu de aprofundare a conceptelor legate de construcţia europeană.Chiar dacă a avut soarta ideilor care îşi depăşesc epoca, trebuind să aştepte sfîrşitul celui de-al doilea război mondial pentru a deveni, din utopie, realitate, după căderea comunismului, împlinirea idealului pan-european este mai aproape ca oricînd. Există, în sfîrşit, un consens aproape general privind necesitatea integrării europene. Cu toate acestea, se mai aud, în cele două jumătăţi recent reunite ale continentului, voci care se opun preţului de plătit. Pentru ei, Coudenhove-Kalergi nota într-un capitol din **Pan-Europa:** *„Polonia şi România sunt prea slabe ca să-şi asume în acest secol rolul istoric pe care l-au avut în secolul trecut, Prusia şi Austria, şi anume apărarea contra Rusiei a graniţei europene. De îndată ce Rusia îşi va reveni din catastrofa ei internă, nici Polonia, nici România, nici Cehoslovacia nu o vor putea opri din înaintarea ei spre Apus."*

Publicăm această lucrare în prima ei versiune în limba română cu convingerea că mesajul ei poate interesa şi astăzi publicul românesc. Autorul se referă în mai multe rînduri expres la România şi la Mica Antantă, considerînd-o, pe aceasta din urmă, un posibil sîmbure al Pan-Europei. Ideile lui Coudenhove-Kalergi ne pot ajuta să vedem mai clar locul nostru în construcţia europeană, să ne identificăm mai bine aliaţii şi să ne intuim mai bine adversarii. România se află ea însăşi în faţa acestei opţiuni, o opţiune care nu ţine de geografie, ci de un sistem de valori. Reconcilierea cu vecinii, opţiunea istorică pentru democraţie şi pluralism, respectul pentru alteritate, pot aduce României garanţia de a aparţine unui sistem de valori şi de securitate colectivă capabile să-i garanteze nu doar supravieţuirea, ci şi dezvoltarea de durată.

Apariţia, la Tîrgu-Mureş (Marosvásárhely/Neumarkt) a acestei prime versiuni româneşti a **Pan-Europei** nu este întîmplătoare. În acest oraş transilvan a luat naştere cu şapte ani în urmă prima asociaţie pro-europeană din România post-comunistă, a cărei pledoarie pentru valorile europene a fost, credem, dintre cele mai consecvente. Nici momentul ales nu este întîmplător: se împlinesc în aceste zile 40 de ani de la semnarea Tratatului de la Roma, actul de naştere a Uniunii Europene, pe care o prevestea **Pan-Europa** şi 75 de ani de la primul manifest paneuropean al lui Coudenhove-Kalergi. România are de făcut faţă, în chiar aceste zile, provocărilor relative la aderarea la sistemul politico-economic şi de securitate euro-atlantic. Polemicile legate de această opţiune istorică sînt abia la început. **Pan-Europa** poate fi firul Ariadnei de care avem nevoie pentru a ieşi din labirint.

Smaranda Enache

Tîrgu-Mureş, mai 1997

„Orice mare fapt istoric începe ca utopie şi sfîrşeşte ca realitate"

CUVÎNT ÎNAINTE

Această carte este cu siguranţă menită a trezi o mare mişcare politică în sînul tuturor popoarelor europene. Mulţi sînt aceia care visează o Europă unită, puţini sînt însă cei decişi s-o şi înfăptuiască. Sterilă, dacă rămîne un deziderat nefructificat, această idee poate rodi ca ţel al voinţei.

Voinţa europenilor este singura forţă care poate realiza Pan-Europa, voinţa europenilor este singura forţă care poate menţine Pan-Europa.

Astfel, în mîinile oricărui european se află o parte din soarta propriei sale lumi.

*

În timp ce aştern aceste rînduri, în Chile are loc a cincea Conferinţă Pan-Americană. Rusia activează cu toată energia în direcţia propriei sale reconstrucţii. Imperiul Britanic a depăşit criza postbelică. Orientul Îndepărtat este eliberat de sabia lui Damocles — pericolul războiului american.

În acest timp, lipsită de discernămînt, Europa trece dintr-o criză în alta. Soldaţii francezi şi belgieni ocupă centrul industrial al Germaniei. În Tracia planează zilnic ameninţarea unui nou război. Pretutindeni domneşte mizeria, neliniştea, nemulţumirea, ura, frica.

În timp ce restul lumii merge înainte, Europa bate pasul pe loc.

Această constatare este în ea însăşi un program.

*

Originea decăderii europene este de natură politică, nicidecum biologică. Europa nu sucombă de bătrîneţe, ci pentru că locuitorii ei, uzînd de mijloace tehnice moderne, se distrug reciproc cu bună-ştiinţă.

Cu toate acestea, calitativ, Europa este încă cel mai fecund rezervor uman al lumii. Intreprinzătorii americani sînt europeni aclimatizaţi într-un alt decor politic. Nu popoarele europene sînt atinse de senilitate, ci doar sistemul lor politic. Schimbarea radicală a acestuia poate şi trebuie să ducă la tămăduirea deplină a acestei părţi suferinde a lumii.

Conflagraţia mondială a schimbat harta politică a Europei, nu şi sistemul ei politic. Ca şi pînă acum, în Europa domnesc anarhia internaţională, violenţa şi dictatul celor tari asupra celor slabi, conflictele latente, dezbinarea economică, intriga politică. Politica europeană actuală este mai degrabă aidoma celei de ieri, decît aidoma celei de mîine.

Europa priveşte înapoi, în loc să ţintească înainte. Piaţa de carte este inundată de memorii. În discuţiile publice, faptele recentului război ocupă un spaţiu mult mai larg decît preocuparea pentru prevenirea unei noi conflagraţii.

Această perpetuă orientare spre trecut este cauza principală a regresiei europene actuale şi a dezbinării sale. Tineretului european îi revine sarcina schimbării acestei stări de fapt. El este chemat ca, pe ruinele trecutului, să edifice o n o u ă E u r o p ă , o Europă organizată, în locul Europei anarhice.

Dacă oamenii de stat tergiversează acceptarea şi înfăptuirea acestui ţel, vor fi măturaţi de popoarele cu al căror viitor se joacă.

*

Două probleme arzătoare împovărează continentul nostru: problema socială şi problema europeană; confruntarea dintre clase şi confruntarea dintre statele europene.

Problema socială domină pe drept cuvînt dezbaterea publică şi ea este cea care uneşte sau dezbină partidele, fiind reluată zi de zi de opinia publică din toate ţările.

În acelaşi timp, problema europeană, care nu este, ca importanţă, cu nimic mai prejos, este pur şi simplu trecută sub tăcere. Mulţi nu au habar de existenţa ei, exilînd-o în sfera literaturii şi a utopiei, fără a o lua în serios.

Şi totuşi, de răspunsul la această problemă depinde viitorul culturii noastre şi al copiilor noştri.

Problema europeană se pune astfel:

„În starea de dezbinare politică şi economică în care se află, poate Europa să-şi apere pacea şi independenţa faţă de marile puteri extraeuropene în expansiune sau va fi nevoită, în scopul salvării propriei existenţe, să se organizeze într-o federaţie de state?"

A pune această problemă înseamnă implicit a-i da răspuns. De aceea, de obicei ea este eludată. De fapt, în discuţia publică se vorbeşte mult despre problemele europene, nu însă şi de problema europeană, în care toate celelalte îşi au sorgintea, tot aşa cum multitudinea problemelor sociale se reduce la problema socială în general.

*

Aşa cum pe planul politicii interne, fiecare european trebuie să ia poziţie faţă de problema socială, tot aşa pe plan politic extern, el va fi nevoit să-şi exprime punctul de vedere în problema europeană. Astfel, va depinde de voinţa europenilor înfăptuirea unităţii sau dezbinarea lor, organizarea sau anarhia, ridicarea sau decăderea lor.

Un singur lucru nu trebuie să se mai întîmple: escamotarea unei probleme vitale pentru 300 de milioane de oameni de către conducătorii lor.

În fine, problema europeană trebuie expusă opiniei publice a continentului în presă şi literatura politică, în reuniunile politice, parlamente şi guverne.

*

Timpul presează. Pentru soluţionarea problemei europene, ziua de mîine ar putea fi, poate, prea tîrziu; de aceea, este bine să se purceadă chiar de acum.

Europa, care şi-a pierdut aproape complet încrederea de sine, aşteaptă ajutor din afară: unii de la Rusia, alţii de la America.

Ambele speranţe sînt deopotrivă un pericol de moarte pentru Europa. Nici Vestul, nici Estul nu vor să salveze Europa: Rusia vrea s-o cucerească, iar America s-o cumpere.

Între Scylla dictaturii militare ruseşti şi Charybda dictaturii financiare americane, o potecă îngustă duce spre un viitor mai bun. Această cale se numeşte Pan-Europa şi înseamnă că Europa, prin unire, trebuie să se ajute singură constituind, în acest scop, o uniune politico-militară.

*

Pan-Europei i se poate reproşa că este o utopie. Obiecţia nu se susţine. Nici o lege naturală nu i se opune. Pan-Europa corespunde intereselor imensei majorităţi a Europei şi lezează numai interesele unei minorităţi în curs de dispariţie. Această mică, dar puternică minoritate, care cîrmuieşte astăzi soarta Europei, va eticheta Pan-Europa drept utopie. În această privinţă, este demn de remarcat că orice eveniment

istoric important debutează ca o utopie şi sfîrşeşte prin a deveni realitate.

În 1913, Republicile Polonă şi Cehoslovacă erau utopii, în 1918 — realităţi; în 1916, victoria comuniştilor în Rusia era o utopie, în 1918 — o realitate. Cu cît un om politic este mai lipsit de fantezie, cu atît domeniul utopiei i se pare mai vast şi cel al posibilului, mai restrîns. Istoria lumii posedă mai multă fantezie decît marionetele sale şi se compune dintr-un lanţ de surprize provocate de împlinirea unor utopii.

Dacă o idee va fi utopie sau realitate, aceasta depinde de obicei de numărul şi forţa susţinătorilor ei. Atîta timp cît în Pan-Europa cred cîteva mii de oameni — ea va rămîne o utopie; cînd milioane vor crede în ea, va deveni un program politic. Cînd sute de milioane vor adera, ea se va înfăptui.

Viitorul Pan-Europei depinde deci, de credinţa şi forţa primelor mii de susţinători, şi apoi de capacitatea lor de a convinge milioane, pentru ca utopia de ieri să devină realitatea de mîine.

Chem tineretul Europei să împlinească această operă!

Richard N. Coudenhove-Kalergi

Viena, primăvara anului 1923

I. EUROPA ŞI LUMEA

„În nici un caz, nu va fi posibil ca «puzderia de mici state europene» să dăinuie alături de cele patru mari imperii mondiale ale viitorului: cel britanic şi cel rusesc, cel american şi cel al Extremului Orient."

1. DECLINUL HEGEMONIEI MONDIALE EUROPENE

Dominaţia mondială a Europei

Secolul al XIX-lea a fost epoca dominaţiei mondiale europene. Vechile mari puteri asiatice: China, Persia şi Turcia erau în declin şi nu mai lipsea mult pînă să fie nevoite să ajungă vasalele Europei. Africa, aidoma Indiei şi Australiei, a fost împărţită şi guvernată de Europa.

Hegemoniei mondiale europene i s-a putut sustrage doar America, sub conducerea Statelor Unite. Proclamarea doctrinei Monroe a însemnat declaraţia de independenţă a continentului american faţă de Europa.

În pofida acestei independenţe a Americii, Europa constituia centrul lumii: politica mondială se identifica, mai mult sau mai puţin, cu cea europeană. Nimeni nu ameninţa dominaţia mondială a Europei, ale cărei protagoniste erau cele şase mari puteri: Anglia, Rusia, Germania, Austro-Ungaria, Franţa şi Italia.

Prăbuşirea hegemoniei europene

Primul pătrar al secolului al XX-lea a adus prăbuşirea dominaţiei mondiale a Europei.

Astăzi, Europa nu mai este nici centrul politicii de forţă, nici centrul economic sau cultural al lumii. Lumea de azi s-a emancipat de Europa.

Principalele cauze ale acestei răsturnări politice au fost următoarele:

1. Dezvoltarea Imperiului Britanic în afara Europei, datorită schimbării structurii sale interioare. Dacă înainte vreme el era un imperiu european cu colonii în afară, la începutul acestui secol, configuraţia sa s-a schimbat devenind un imperiu federal intercontinental. În urma constituirii Uniunii Sud-Africane, a cuceririlor din timpul Războiului Mondial şi a anexării lumii arabe, centrul de greutate al Imperiului Britanic s-a deplasat de la Atlantic la Oceanul Indian.

Anglia nu-şi mai stăpîneşte, ca altădată, imperiul său mondial oceanic, ci îl prezidează doar în calitate de *primus inter pares*.

Dintr-o mare putere europeană, Marea Britanie a devenit o mare putere intercontinentală.

2. Extinderea Imperiului Rusesc dincolo de Europa datorită schimbării structurii sale interne. În timpul ţarilor, Rusia era un stat european cu colonii asiatice. Graniţele sale la Urali au căzut ca urmare a revoluţiei ruse. Astăzi, Rusia este un stat federal, fără colonii, mare parte din ea aflîndu-se în Asia şi numai o mică parte în Europa. Rusia sovietică este astăzi o putere mondială eurasiatică. În timp ce se află, mai mult sau mai puţin, într-o stare conflictuală cu popoarele europene , Rusia se afirmă ca o promotoare a libertăţii popoarelor asiatice. Renunţarea la normele europene ale democraţiei denotă, din punct de vedere politic, ieşirea Rusiei din Europa. Părţile sale vestice, mai apropiate de Europa decît de Rusia, s-au desprins afiliindu-se sistemului european de state (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Basarabia). Graniţa de est a Europei nu va mai fi marcată de Urali, ci de graniţa politică ce desparte Rusia de statele democratice învecinate.

Dintr-o mare putere europeană, Rusia a devenit o putere mondială eurasiatică.

3. Emanciparea Asiei. În această zonă, momentul de cotitură l-a constituit afirmarea Japoniei ca mare putere, fapt

consfinţit de victoria ei asupra Rusiei[1]. În vreme ce Europa considera popoarele orientale ca obiect al politicii şi manevrelor sale economice, în Extremul Orient se constituie o mare putere a cărei influenţă în estul lumii vechi va precumpăni asupra celei a europenilor. Lumea veche a văzut adăugîndu-se polului său politic atlantic, Europa, un al doilea pol în zona pacifică, J a p o n i a . Dominaţia mondială a rasei albe fu astfel înfrîntă. În momentul de faţă, poporul japonez este, după anglo-saxoni, cel mai puternic din lume.

Avîntul Japoniei a fost completat de începutul europenizării şi militarizării Chinei şi a celorlalte state asiatice.

Puterea mondială japoneză a răsturnat supremaţia popoarelor europene.

4. Avîntul Americii. La a doua Conferinţă de pace de la Haga, din anul 1907, şi-au făcut pentru prima oară apariţia reprezentanţii republicilor americane, ca parteneri cu drepturi egale ai statelor europene. De atunci, an de an, creşte prestigiul internaţional al statelor sud-americane, acestea jucînd un rol conducător la Liga Naţiunilor, cerînd drept de decizie în problemele europene.

Concomitent, Uniunea Nord-Americană s-a dezvoltat ca putere conducătoare în lume. Spre sud, ea îşi exercită influenţa prin intermediul Uniunii Pan-Americane, către est (Europa) prin poziţia sa de creditoare, către vest (Extremul Orient) ca garantă a independenţei Chinei. Avîntul Uniunii a pornit odată cu victoria ei în confruntarea cu Spania şi medierea dintre Rusia şi Japonia, consolidîndu-se prin construirea canalului Panama şi a flotei sale, prin creşterea populaţiei şi a bogăţiei naţionale, găsindu-şi încoronarea în războiul mondial la a cărui finalizare a contribuit decisiv.

La ora actuală, Statele Unite ale Americii de Nord sînt imperiul cel mai bogat, mai puternic şi mai dezvoltat din lume.

5. Declinul Europei. Războiul Mondial a distrus Austro-Ungaria ca mare putere şi i-a zdrobit pe germani. În politica mondială, nici Germania, nici succesoarele Austriei nu mai joacă vreun rol conducător. Ultimele două mari puteri europene, Franţa şi Italia, au obţinut în urma războiului cîştiguri teritoriale, dar au suferit pierderi umane şi materiale atît de mari încît se situează, în politica mondială, pe poziţii nesigure. Influenţa lor dincolo de Europa, Mediterana şi Africa este foarte limitată. Ele sînt puteri europene de prim rang, însă puteri mondiale de rangul doi. Pe cînd marile puteri şi-au împărţit între ele resursele umane şi de materii prime ale lumii, şi au reorganizat continentele, Franţa tînjeşte după Rin, iar Italia după Adriatică. Astfel, datorită dezbinării sale, Europa şi-a pierdut capacitatea de acţiune pe tărîmul politicii mondiale. Din poziţia ei de centru al lumii, Europa a fost împinsă spre periferia ei.

Viitorul Europei

Hegemonia Europei a fost abolită pentru totdeauna. Cîndva de temut, astăzi ea este de compătimit. Dintr-o poziţie dominantă, a fost împinsă în defensivă: pe plan militar fiind ameninţată de invazia rusă, iar economic, de concurenţa americană, rămînînd ciuntită, neliniştită, slăbită, sfîşiată de conflictele naţionale şi sociale, greu lovită în potenţialul ei demografic şi industrial, pradă haosului economic şi monetar. Astfel trece ea de la un prezent lipsit de speranţă, către un viitor incert.

Situaţia şi mai întunecată a Rusiei nu poate linişti Europa, căci timpul lucrează în favoarea Rusiei şi contra intereselor Europei. Uriaşele bogăţii ale solului şi un potenţial uman disponibil şi încă nefolosit, garantează, orice ar fi, viitorul Rusiei. Oricare ar fi acest viitor, mai devreme sau mai tîrziu, ea va deveni mare, puternică şi bogată.

Viitorul Europei, dimpotrivă, se arată extrem de nesigur. Din pricina lipsei de unitate a popoarelor sale,ea şi-a pierdut hegemonia mondială. Dacă va continua în această direcţie îşi va pierde

independenţa, precum şi restul de prosperitate de care mai dispune. Secolul XX, care a fost martorul detronării ei ca lider al lumii, va asista oare şi la apusul ei? Conducătorii şi popoarele Europei se vor adapta oare comandamentului vremii, sau se vor azvîrli orbeşte, în continuare, în direcţia spre care se grăbesc zi de zi?

2. TEHNICA ŞI POLITICA

Comprimarea lumii

Lumea devine pe zi ce trece tot mai mică datorită progreselor tehnicii mijloacelor de comunicaţie, oraşele şi satele se apropie tot mai mult unele de celelalte. Unitatea de măsură pentru distanţă nu o mai constituie lungimea drumului, ci durata lui; nu mai importă numărul milelor sau kilometrilor, ci orele de mers, sau zilele de călătorie. Unitatea obiectivă de măsură a distanţei este lungimea, cea subiectivă — durata.

De la domesticirea calului şi inventarea velelor, pînă în secolul al XIX-lea, relaţia dintre lungimea traseului şi durata parcurgerii lui a fost constantă.

Odată cu inventarea locomotivei cu abur, a căilor ferate, a locomotivei electrice, a automobilului şi a avionului, în cursul secolelor XIX şi XX, aceste raporturi multimilenare au fost răsturnate, introducîndu-se noi măsurători ale timpului pentru parcurgerea distanţelor.

În aceleaşi împrejurări, de un secol încoace, Pămîntul a devenit tot mai mic, în aceleaşi împrejurări oraşele şi satele s-au apropiat unele de altele, cam de cînd rapidul e mai iute decît poştalionul, aviatorul mai rapid decît călăreţul, transatlanticul mai puternic decît corabia, iar telegrama mai promptă ca porumbelul-călător. Datorită acestui impact, statele au ajuns la un înalt grad de apropiere unele faţă de celelalte, suferind un proces de comprimare.

În vreme ce Regatul Boemiei al lui Ottokar cel Mare, era o mare putere, întinzîndu-se pe o suprafaţă cam cît Rusia europeană, Cehia de astăzi este atît de mică cît era acum o sută de ani Marele

Principat de Weimar, ambele putînd fi străbătute de-a curmezişul în acelaşi interval de timp.

Datorită navigaţiei aeriene, Parisul şi Berlinul au ajuns oraşe vecine, precum în Antichitate Atena şi Teba, sau în epoca Renaşterii Bologna şi Ferrara. În expansiunea sa planetară, Imperiul Britanic are abia mărimea relativă a celui roman, iar Oceanul Indian cea a Mediteranei din Antichitate.

Prin această comprimare constantă a distanţelor subiective, ţările devin foarte mici şi popoarele se apropie foarte mult unele de altele.

Tehnica politică

Dacă tehnica politică nu se adaptează dezvoltării tehnicii comunicaţiilor, tensiunea rezultată din această neconcordanţă va duce la înfricoşătoare catastrofe. Apropierii în timp a popoarelor învecinate trebuie să-i corespundă o apropiere politică, pentru a putea fi depăşite inerentele ciocniri de interese.

Este caracteristic faptul că, din punct de vedere tehnic, cea mai dezvoltată parte a lumii — America — a fost, şi în acest domeniu, prima care a adoptat noi forme de organizare statală: aceea a sistemului confederaţiilor statale paşnice, ce a culminat cu constituirea Uniunii Pan-Americane şi cu ideea Societăţii Naţiunilor.

Statul în sine, aşa cum s-a dezvoltat de-a lungul istoriei, a devenit prea mic pentru a putea duce în viitor o existenţă independentă; el trebuie să se întregească şi să se împlinească în unire cu alte state.

Puterile mondiale conducătoare sînt astăzi federaţii: Rusia, Anglia, America.

Uniunea Pan-Americană, în curs de formare, se deosebeşte substanţial de federaţiile anterioare prin aceea că nu este îndreptată contra altui sistem de state, ci doar împotriva războiului şi pentru progresul cultural comun.

Europa va trebui să urmeze această pildă. Tehnica sa modernă din domeniul comunicaţiilor va trebui să fie întregită de o concepţie

modernă în privinţa organizării statale, altminteri planează pericolul orb al alunecării într-un război şi al sufocării sub o mare de bombe.

3. PUTERI MONDIALE ÎN LOCUL MARILOR PUTERI

Politica sintetică şi analitică

Vechiul sistem al marilor puteri va trebui să facă loc unui nou sistem al puterilor mondiale.

Între state şi omenire s-a intercalat un al treilea element: grupul de state.

Încercarea lui Wilson de a edifica o ligă ecumenică a naţiunilor a eşuat: în locul ei au apărut în schimb, sau sînt în curs de formare, mai multe federaţii de naţiuni.

Imperiul Rus a devenit o federaţie de popoare, care-i cuprinde pe ruşi, bieloruşi, ucraineni, seminţiile turcice orientale, georgieni şi cerchezi, tătari şi armeni.

Imperiul Britanic este o uniune de popoare, care-i include pe anglo-saxoni şi irlandezi, franco-canadieni şi buri, arabi şi indieni, egipteni şi malaiezi.

Pan-America se dezvoltă ca o uniune de popoare compusă din anglo-americani, spanioli, portughezi, indieni, negri şi metişi.

Pînă la urmă şi Republica Chineză este o federaţie de popoare alcătuită din chinezii din nord şi cei din sud, tibetani, mongoli, manciurieni şi turcmeni.

În timp ce în spaţiul extraeuropean prevalează o tendinţă sintetică asupra uneia analitice, micile state străduindu-se să se alăture celor mari, în Europa se derulează un proces invers. Aici propensiunea pentru libertate este prioritică celei pentru ordine, iar cea mai mică naţiune îşi reclamă şi ea dreptul la suveranitate deplină, fără a ţine cont de capacitatea de a exista de-sine-stătător şi de a rezista concurenţei. Pe cînd în cea mai mare parte a lumii procesul de integrare progresează, Europa se îndreaptă tot mai mult în direcţia atomizării. Austro-Ungaria,

vestul Rusiei şi partea europeană a Turciei s-au destrămat într-o sumedenie de state mărunte. Scandinavia s-a divizat în două regate; şi în Germania, curente de opinie foarte puternice se străduie să sfărîme statul german în state mici şi nimeni nu poate prevedea unde se va opri această tendinţă analitică a politicii europene.

Acordurile europene de pace au luat în considerare doar tendinţele analitice ale popoarelor europene, ignorînd necesităţile lor sintetice; actualmente, în Europa sînt mai puţine puteri mari şi mai multe state mici ca înainte de război. Tratatul de pace şi-a ratat cea de-a doua misiune, şi anume asamblarea naţiunilor eliberate. Forţa sa distructivă a fost mai puternică decît cea constructivă.

Dacă eliberarea popoarelor europene nu va fi urmată de cu unitatea lor, popoarele europene vor fi înghiţite în scurtă vreme de puterile în ascensiune.

Asemenea Angliei, Americii şi Rusiei, şi Europa va trebui să găsească un compromis între năzuinţa de libertate şi nevoia de organizare. Acest compromis va duce în interior spre o autonomie tot mai accentuată, iar în exterior spre o tot mai avansată federalizare. În privinţa acestui dublu exemplu, Anglia şi Statele Unite se află în frunte: Anglia şi-a păstrat astfel stabilitatea imperiului şi forţa, iar Rusia, ce părea să se dezmembreze după revoluţie, datorită acestei duble metode a autonomiilor şi federalizării, şi-a salvat cea mai mare parte din complexul său de popoare.

Europa trebuie să ştie că diferenţierea fără integrare duce la pieire şi că politica sa analitică trebuie dublată de una sintetică.

Cîmpuri de forţă internaţionale

Conducerea politică a lumii se află astăzi la Washington, Londra, Moscova, Tokio şi Paris.

Aici se găsesc centrele cîmpurilor de forţă internaţionale. Contururile viitoarelor puteri mondiale sînt, astfel, indicate.

Cele cinci cîmpuri de forţă planetare sînt următoarele:

1. american
2. britanic
3. rusesc
4. extrem-oriental
5. european.

O privire fugară peste harta lumii ne dezvăluie noua împărţire a lumii şi structura sa.

I. Pan-America: un imperiu mărginit de Oceanele Atlantic şi Pacific, a cărui politică comunitară este dirijată de mişcarea panamericană.

Al doilea mare complex geografic este Lumea Veche (împreună cu Australia): Europa, Asia, Africa, Australia. Acest al doilea complex se divide, după cele patru puncte cardinale şi cele patru oceane planetare ce-l înconjoară, în patru imperii: al Sudului, al Nordului, al Estului şi al Vestului.

II. Imperiul Sudului, centrat în jurul Oceanului Indian, este nucleul imperiului mondial britanic. El cuprinde jumătatea estică a Africii, lumea arabă şi indiană, precum şi Australia, avînd ca metropole: Capetown, Suez, Calcutta, Singapore şi Sidney. Graniţa sa nordică o constituie Mediterana şi Himalaya.

III. Imperiul Nordului, mărginit de Oceanul Îngheţat de Nord, este puterea mondială rusă; ea se învecinează la vest cu Europa, la sud cu Imperiul Britanic (Persia şi Afganistanul sînt state-tampon ruso-britanice) şi la est cu Extremul Orient.

IV. Imperiul Estului, situat pe ţărmurile Oceanului Pacific, cuprinde Japonia şi China, politic scindate, legate însă prin comunitatea de rasă, grafie şi cultură.

V. Statele Vestului, orientate către Atlantic, formează Europa. Acest complex se compune din continentul european propriu-zis şi imperiul său colonial african, despărţite de Mediterană; sînt cuprinse Europa continentală, de la Capul Nord pînă în Moreea grecească şi partea de vest a Africii, de la Tripoli şi Maroc, pînă în Congo şi Angola.

Aceste state ale Vestului nu sînt racordate sau organizate între ele, aflîndu-se într-o permanentă dispută, dezbinate de ură şi invidie reciprocă.

Nici unul dintre aceste cinci complexe nu are un trecut atît de bogat ca Europa, însă nici un viitor atît de incert ca ea.

4. SITUAŢIA EUROPEI ÎN LUME

Unirea Europei

Ca noţiune politică, Europa nu există. Acea parte a lumii, care poartă acest nume, adăposteşte un haos de state şi popoare, este un butoi cu pulbere al conflictelor internaţionale, retortă a viitoarelor conflagraţii mondiale.

Chestiunea europeană, ca şi discordia europeană, contaminează atmosfera internaţională şi provoacă o constantă nelinişte în acele părţi ale lumii unde domneşte pacea.

De aceea, chestiunea europeană nu este una locală, ci internaţională, înainte de soluţionarea căreia nu poate fi concepută nici o evoluţie paşnică în lume. Problema europeană reprezintă astăzi, în lume, aproximativ ceea ce a însemnat de-a lungul unui secol, pentru Europa, problema balcanică, adică un izvor de veşnică nesiguranţă şi nelinişte.

Chestiunea europeană îşi va găsi soluţionarea numai prin unificarea popoarelor sale. Această unificare se va împlini, fie în mod voluntar, prin constituirea unei federaţii Pan-Europene, fie prin forţă datorită cotropirii ruseşti.

Indiferent dacă problema europeană va fi rezolvată de Europa însăşi, sau dacă Rusia va trebui s-o rezolve, va fi oricum imposibil ca puzderia de state europene să dăinuie alături de cele patru puteri mondiale, care vor conduce în viitor lumea: alături de britanici şi ruşi, de americani şi extrem-orientali.

Hegemonia mondială europeană este iremediabil pierdută, nu încă şi independenţa sa, nu încă imperiul ei colonial, încă nu cultura ei, încă nu viitorul ei.

Un acord încheiat la momentul oportun ar mai permite Europei să participe, ca al cincilea partener, egal în drepturi, la împărţirea globului, pe cînd dezbinată, diminuată în influenţa sa politică, ea ar ajunge într-o zi falimentară după pierderea coloniilor sale, năpădită de mizerie şi îndatorată, victimă a unei invazii ruseşti căreia i-ar cădea pradă.

Germania şi Europa

Situaţia actuală a Europei se aseamănă aceleia a Germaniei la începutul Epocii Moderne.

În acea vreme, în calitate de moştenitoare a Imperiului Roman de Apus, Germania exercita o hegemonie nominală asupra statelor creştine ale Europei. Ea a fost însă slăbită pînă la neputinţă de rivalitatea principilor săi.

În timp ce, din pricina curentului de independenţă a oraşelor şi ţărilor componente, Sfîntul Imperiu Romano-German suferea un accentuat proces de disoluţie, în alte părţi ale Europei se dezvoltau state naţionale puternic centralizate ca Franţa, Anglia, Spania şi Suedia.

Graţie strînsei coeziuni de care au dat dovadă, acestea au ajuns curînd mai puternice decît Imperiul German. În sud-estul european se formează monarhia ereditară a Habsburgilor, monarhie semi-germană, a cărei interese se vor îndepărta de Germania pe măsură ce monarhia îşi va extinde supremaţia în Est, pe seama pierderilor Turciei. În Nord-Vest, cea mai avansată parte a Germaniei — Olanda, s-a dezlipit de imperiu ca, prin achiziţii coloniale, să se dezvolte ca o mare putere de-sine-stătătoare, asemenea Angliei de astăzi, emancipată de şubrezita Europă, şi devenită mare putere intercontinentală.

Încă de pe vremea lui Wallenstein, o Germanie unită a putut face faţă oricărei invazii străine, putînd fi o mare putere conducătoare în Europa. Însă, Războiul de 30 de ani a declanşat al doilea capitol al istoriei declinului german.

Marile puteri naţionale în nordul şi vestul Germaniei s-au folosit de aceste lupte intestine pentru a-şi duce la bun sfîrşit planurile

imperialiste. Astfel, Germania a devenit pentru vreo două secole, cîmpul de luptă al Europei. Armate daneze, suedeze, franceze şi spaniole, aliate ale principilor germani, au pustiit Imperiul German. La marea împărţire a coloniilor, în Vest şi în Est, Germania a rămas păgubaşă. În vreme ce alte popoare au devenit tot mai bogate, poporul german a devenit tot mai sărac. Concomitent cu nivelul de trai a scăzut şi cultura sa.

Micile state germane au fost nevoite să-şi răscumpere independenţa, devenind figuri de şah pe eşichierul politicii europene. Anglia şi Franţa şi-au soluţionat disputele coloniale cu soldaţi germani, pe pămînt german.

Nici măcar izbucnirea Revoluţiei Franceze nu i-a determinat pe principii germani să se unească. Rivalitatea lor era mai pregnantă decît sentimentul lor de solidaritate. Odată cu crearea, de către Napoleon, a Uniunii Renane, a fost marcat sfîrşitul Sfîntului Imperiu Romano-German.

Războiul Mondial a însemnat pentru Europa un punct de cotitură, aşa cum fusese pentru Germania Războiul de 30 de ani. Europa, ce pînă nu demult deţinuse hegemonia mondială, s-a scindat în două tabere. Pe pămînt european au luptat negri şi indieni, turci şi kurzi. Europa a devenit teatrul de luptă al lumii. Cele mai bogate ţinuturi ale sale au fost pustiite, floarea populaţiei nimicită. Civilizaţia decade, creşte invidia şi discordia.

Declinul Europei

Dacă nu va învăţa din istorie, Europa va avea la rîndu-i soarta Imperiului Romano-German. Va deveni eşichierul politico-militar al lumii, obiectul politicii mondiale al cărei subiect fusese. La împărţirea pieţelor de desfacere şi a resurselor de materii prime, va fi ignorată. În calitatea lor de puteri mondiale, Rusia şi Marea Britanie îşi vor rezolva disputele asiatice cu soldaţi germani şi francezi la malurile Rinului. Aidoma Chinei şi Turciei de ieri, Europa de mîine va fi împărţită de către Anglia, Rusia şi America în sfere de interese.

Pe cînd restul lumii, datorită politicii de colaborare, devine tot mai prosper, puternic şi civilizat, Europa este tot mai săracă, neputincioasă şi barbară. Graniţele vamale intereuropene vor constitui o oprelişte pentru economia de mare anvergură, în timp ce înarmările şi conflictele armate vor nimici şi ceea ce a mai rămas din prosperitatea europeană.

În politica mondială, politicienii naţionalişti ai Europei vor deveni curînd la fel de ridicoli, precum odinioară politicienii căţăraţi în turnul bisericii. Meschinăria şi spiritul de ostilitate al politicii europene vor ajunge de batjocura lumii. Pînă într-o zi cînd, un Napoleon rus, propulsat de revoluţia rusă, va plămădi din micile state est-europene un soi de nouă Uniune Renană, cu ajutorul căreia îi va aplica Europei lovitura de graţie.

Ar mai fi încă vreme pentru ca Europa să fie salvată de acest destin. Salvarea se numeşte P a n - E u r o p a : alianţa politică şi economică a tuturor statelor europene, din Polonia pînă-n Portugalia.

II. GRANIŢELE EUROPEI

„Noţiunea de Europă a apărut dintr-un amestec de elemente geografice, politice şi culturale."

1. GRANIŢELE GEOGRAFICE ALE EUROPEI

Peninsula Europa

Din punct de vedere geografic nu există un continent european, există doar o peninsulă europeană a continentului eurasiatic. Această peninsulă este strangulată între mările Neagră şi Baltică. În nordul peninsulei europene se află peninsula scandinavă, grupul insulelor britanice şi Islanda.

Aşa cum excrescenţa vestică a continentului eurasiatic se numeşte Europa, cea sud-estică se numeşte India. India s-ar putea socoti continent cel puţin cu aceleaşi drepturi ca şi Europa, numărul locuitorilor şi suprafaţa ei nefiind mai prejos. Ea posedă propria ei istorie şi cultură, net delimitată de restul Asiei. În fine, Himalaya constituie o graniţă naturală între India şi Asia, pe cînd Uralii, una arbitrară între Europa şi Asia.

Graniţa geografică a Europei o constituie marea, de la Atlantic la Mediterană şi Marea Neagră pe de-o parte, şi Oceanul Îngheţat de Nord, pe de altă parte. Numai în est Europa nu are graniţe naturale, pătrunzînd treptat în Asia. Nici un masiv muntos sau fluviu nu desparte peninsula de Asia. De aceea, geografia s-a văzut obligată să desemneze singurul masiv muntos ce străbate de la nord la sud cîmpia eurasiatică — Uralul — drept graniţă a Europei, deşi acesta nu mărgineşte peninsula europeană, ci se află în mijlocul continentului asiatic.

Uralul a fost recunoscut drept graniţă a Europei şi din considerentul că de două secole încoace constituia graniţa politică a matricei statului rus.

Geografie, politică, cultură

Noţiunea de Europă derivă dintr-un amestec de elemente geografice, politice şi culturale. Graniţele de nord, sud şi vest au fost stabilite geografic, cea de est — politic. De aceea, graniţa de est a Europei s-a schimbat constant, de la Rin la Ural, de la Adriatică la Caspică.

Noţiunea geografică de Europă nu are acoperire din punct de vedere cultural şi, mai puţin, politic; din punct de vedere cultural, Australia face parte din Europa, precum Marea Britanie din punct de vedere geografic, în timp ce — politic — ambele se află în afara Europei, aparţinînd unui imperiu intercontinental, Imperiul Britanic.

Trebuie făcută o strictă delimitare între împărţirea lumii în: zone ale lumii, imperii mondiale şi civilizaţii mondiale.

Geografic, lumea locuibilă se împarte în cinci continente: Eurasia, Africa, Australia, America de Nord şi America de Sud.

Politic, lumea se divide în următoarele cîmpuri de forţă: american, european, extrem-oriental, rusesc şi britanic.

Cultural, lumea cunoaşte patru mari sfere de cultură: europeană, chineză, indiană şi arabă.

Trebuie ţinut cont cu stricteţe de aceste delimitări pentru a nu cădea în erori referitor la Europa.

2. GRANIŢELE ISTORICE ALE EUROPEI

Etapele dezvoltării Europei

Elada a constituit prima Europă. Antagonismul ei faţă de Persia a creat tensiunea dintre Europa şi Asia, a creat ideea europeană. Graniţele acestei Europe le constituiau mările: Mediterană şi Egee, Marmara şi Marea Neagră, strîmtorile Bosfor şi Dardanele. Nici un grec sau roman nu şi-a bătut capul să afle unde este graniţa estică la nord de Marea Neagră.

Pe jumătate grec, Alexandru cel Mare a învins hotarul politic dintre Europa şi Asia, întemeind primul imperiu eurasiatic, a cărui cultură era elenismul.

Roma a creat cea de-a doua Europă. Această Europă cuprindea ţărmurile Mediteranei, Rinul şi Dunărea formînd graniţa nord-estică a Europei romane. Cultural, această graniţă s-a păstrat pînă în zilele noastre. Împărţirea ulterioară a Imperiului Roman a despărţit Balcanii de Europa, deplasînd centrul de greutate al Europei spre vest. Imperiul Roman de Răsărit a fost un stat de tranziţie între Europa şi Orient, un imperiu eurasiatic. Europa deveni romano-catolică, Orientul Apropiat — mahomedan, pe cînd Bizanţul şi Rusia îmbrăţişară religia greco-ortodoxă, fără a exercita, secole de-a rîndul, vreo influenţă în destinul Europei.

Migraţia popoarelor a făurit cea de-a treia Europă.

Pe ruinele Imperiului de Apus s-au ridicat regatele germane. Această Europă germanică, care şi-a găsit apogeul în vreme lui Carol cel Mare, se mărginea la vest cu Spania maură, iar la est cu slavii, avarii şi bizantinii. La acea vreme, Elba era graniţa de est a Europei.

După prăbuşirea Imperiului Carolingian, Papalitatea a preluat treptat conducerea Europei. Astfel apăru o a patra Europă, ale cărei hotare au coincis cu aria de răspîndire a religiei romano-catolice. Ea s-a întins către est, înglobînd Lituania, Polonia şi Ungaria. În perioada cruciadelor, ea s-a constituit ca o unitate politică împotriva Asiei mahomedane. Această a patra Europă a atins apogeul în perioada cît a păstorit papa Inocenţiu al III-lea, care a deţinut şi supremaţia politică asupra regilor Europei.

Europa papală s-a destrămat definitiv în perioada Reformei, Europa scindîndu-se în Nordul protestant şi Sudul catolic.

Iluminisimul, ale cărui idei au împins în plan secundar lupta interconfesională, a creat bazele celei de-a cincea Europe: Europa absolutismului luminat. În acest sistem

european de state s-a înscris în vremea domniei lui Petru cel Mare şi Rusia care în perioada dominaţiei mongole aparţinuse Asiei. Astfel a devenit Uralul graniţa de est a Europei, aceasta atingînd cea mai mare întindere a sa.

Punctul culminant al acestei a cincea Europe l-a constituit Napoleon. El a fost ultimul care a reconstruit imperiul european a lui Iulius Caesar, Carol cel Mare şi Inocenţiu al III-lea. Dacă ar fi cîştigat bătălia de la Leipzig, Statele Unite ale Europei ar fi luat fiinţă sub regim bonapartist sau republican. Prăbuşirea sa a aruncat Europa înapoi în haos. Însă ideea Europei unite pe care el a readus-o în actualitate[2], nu a putut fi suprimată. Ea a dăinuit în continuare, deopotrivă în tabere revoluţionare sau reacţionare, printre regi, ca şi printre popoare.

Ideea solidarităţii europene a existat atît în Sfînta Alianţă, cît şi în visele lui Mazzini proiectînd o Europă republicană, unită. Politica internă din secolul trecut a fost saturată de luptele dintre principiile lui Metternich şi cele ale lui Mazzini. Războiul Mondial a tranşat disputa: Mazzini l-a învins pe Metternich, tronurile din Europa Centrală şi de Est s-au prăbuşit, naţiunile oprimate şi-au obţinut libertatea, Europa a devenit democratică. Cu aceasta, s-a deschis drum liber creării celei de a şasea Europe: Statele Unite ale Europei, Federaţia paneuropeană.

Concomitent cu aceste transformări, ce vizau politica internă a statelor europene, a avut loc desprinderea vremelnică a Angliei şi Rusiei de Europa. Transformarea Marii Britanii într-un imperiu federal transoceanic, a adus în prim plan interesele sale extraeuropene; pe de altă parte, prin proclamarea puterii sovietelor, Rusia s-a desprins de sistemul democratic european. Din nou, graniţa răsăriteană a continentului a suferit o translaţie; în locul Uralului şi Caucazului, demarcaţia răsăriteană a Europei a coincis cu graniţa dintre sistemul sovietic şi democraţiile europene. Această linie corespunde, cu aproximaţie, criteriilor geografice de delimitare a peninsulei europene.

Graniţele viitoare ale Europei

Uralul nu va mai constitui nicicînd hotarul dintre Europa şi Asia. Este posibil ca Rusia, cîndva, să se reunifice cu Europa, atunci însă nu Uralul, ci Altaiul va mărgini Europa către Asia, ea învecinîndu-se cu statul chinez şi japonez, precum şi cu Oceanul Pacific.

Tot aşa de posibil este ca Rusia să penetreze către Apus, împreună cu germanii şi slavii de vest, urmînd să formeze o contrapondere faţă de puterile vest-europene şi anglo-saxone. În acest caz, hotarul Europei ar fi din nou Rinul şi linia Alpilor, ca în epoca romană, înainte de începerea migraţiei popoarelor.

Azi, Europa are graniţă cu Asia numai în Balcani. În nord, între Europa şi Asia s-a intercalat un nou stat eurasiatic, care, precum odinioară statul selgiucid sau bizantin, separă Europa de Asia.

Din nou politica va fi aceea care va determina graniţa răsăriteană a Europei; extinderea spre est a celei de a şasea Europe va depinde în mod direct de extinderea sistemului său democratic.

3. CULTURA EUROPEANĂ

Cultura europeană

Cultura europeană cuprinde în afara graniţelor ei geografice, întreg continentul american, Australia, Africa de Sud şi Noua Zeelandă. În afară de aceasta, există oaze de cultură europeană în toate coloniile.

Cultura europeană este cultura rasei albe, apărută pe terenul fertil al antichităţii şi creştinismului. De aceea, cultura europeană se intitulează şi cultura creştină, în opoziţie cu culturile islamică, budistă, hindusă şi confucianistă ce aparţin Asiei.

Cei doi poli ai culturii europene îi constituie individualismul elenistic şi socialismul creştin.

Cultura europeană se caracterizează, în esenţă, prin activism şi raţionalism. Ea militează, prin urmare, pentru realizarea plenară a unor scopuri raţionale. Suprema sa performanţă este ştiinţa şi aplicarea ei practică în tehnică, chimie şi

medicină. În această privinţă, ea a depăşit cu mult toate culturile de pînă acum.

Intensului său activism, trăsătură tipică a caracterului nordic, i se datorează victoria sa pe tot cuprinsul globului; în timp ce celelalte culturi se află în decădere, cultura europeană păşeşte victorioasă înainte. Către ea s-a îndreptat şi cel mai îndepărtat stat din Orient — Japonia, al cărui exemplu a fost urmat de China, Thailanda, Afganistan, Persia, Turcia şi Egipt.

Se pare că, peste un secol, cultura europeană va fi absorbit toate celelalte culturi.

Variantele culturii europene

Cultura creştin-europeană se împarte în multe variante, în care se găsesc posibile predispoziţii pentru formarea de noi culturi.

O astfel de variantă a culturii europene o constituie a m e r i c a n i s m u l. El manifestă un contrast extrem faţă de orientalism, contemplativitate şi mistică. El se caracterizează prin optimism, dîrzenie, forţă de acţiune şi dorinţă de progres. Această cultură nu se limitează numai la America, ea dominînd de fapt şi centrele industriale ale vechii lumi (Berlin).

O altă variantă a culturii europene pare a fi cea r u - s e a s c ă. Unii sînt de părere, totuşi, că Rusia este punctul de pornire al unei noi culturi care îmbină sintetic elemente europene şi asiatice.

Din punct de vedere rasial, Rusia este un amestec de elemente europene şi mongolice (tătare şi finice). Din vremea migraţiei popoarelor, ea a aparţinut politic şi cultural, alternativ, cînd Europei, cînd Asiei. Ultima sa perioadă asiatică, stăpînirea tătară a Rusiei, a durat între anii 1200 şi 1498, în timp ce anterior, vreme de două secole, aparţinuse politic de Europa. În această perioadă adoptase, în exterior, forme ale culturii europene, fără a se europeniza în fond.

B o l ş e v i s m u l a zguduit din rădăcină civilizaţia europeană importată în Rusia de Petru cel Mare şi urmaşii săi. Promotorii acestei civilizaţii au fost alungaţi sau lichidaţi. El se

îndepărtează de Europa creştină şi democratică, căutînd, prin aplicarea de teorii europene şi practici asiatice, să pună bazele unei noi forme de cultură.

Dacă această emancipare culturală a Rusiei de Europa, prognozată şi de Spengler, va reuşi, aceasta rămîne de văzut. Este posibil, de asemenea, ca după o pauză, Rusia să-şi reia europenizarea întreruptă şi să extindă spaţiul cultural european pînă la Pacific.

Atîta vreme cît viitorul cultural al Rusiei rămîne nesigur, graniţa politică de est a Europei faţă de Rusia va fi şi graniţa de est a comunităţii culturale europene.

Rusia şi Japonia sînt, ambele, exponente ale culturii eurasiatice, cărora le va reuşi probabil odată o sinteză la înalt nivel.

4. PAN-EUROPA

Graniţele Pan-Europei

Ca noţiune politică, Europa cuprinde totalitatea statelor democratice şi parţial democratice ale Europei continentale, incluzînd Islanda, care este legată de regatul Danemarcei printr-o uniune personală[3]. Teritoriul european al Turciei[4] aparţine politic Asiei.

Noţiunea politică de Europa eu o numesc, spre deosebire de varianta sa geografică, Pan-Europa.

Sînt conştient că această denumire va da naştere la contestări, obiecţia ridicată fiind aceea că fără Anglia şi Rusia nu poate fi vorba de Pan-Europa. Această obiecţie este teoretic îndreptăţită, însă practic lipsită de sens, căci nici Uniunea Pan-Americană nu include Canada sau coloniile europene din America. Tot atît de puţin cuprindea odinioară mişcarea panelenă a lui Demostene, din totalitatea statelor greceşti din antichitate. Denumirea de Pan-Europa am ales-o deliberat pentru a marca analogia cu panamericanismul şi panelenismul.

Întinderea relativă a Pan-Europei

Pan-Europa constă din 26 de state mari şi cinci teritorii mai mici. Suprafaţa acestui complex de state este de circa 5 milioane kilometri pătraţi, avînd o populaţie de circa 300 milioane de locuitori.

Aceste cifre nu sînt complete, căci teritoriile europene ale grupului de state paneuropene constituie numai o parte a complexului lor de putere. Pentru a evalua corect posibilităţile de viitor ale Pan-Europei, vor trebui luate în considerare şi coloniile sale.

Coloniile Pan-Europei se împart în trei grupe:

1. Imperiul colonial african compact aparţinînd Pan-Europei (Libia[5], Africa Franceză[6], Angola[7], statul Congo[8]) cu 16 milioane kilometri pătraţi. şi 53 milioane locuitori.

2. Coloniile Pan-Europei răspîndite în lume (Mozambicul[9], Madagascarul[10], Indiile Olandeze[11], Indochina Franceză[12], Guyana[13], ş.a.) cu 5 milioane kilometri pătraţi şi 78 milioane locuitori.

Astfel, Pan-Europa cu coloniile cuprinde un teritoriu de circa 26 milioane kilometri pătraţi şi 431 milioane locuitori. O comparaţie cu celelalte puteri mondiale şi grupe de putere este redată în următorul tabel:

milioane	locuitori	kmp
Pan-Europa	431	26
Imperiul Britanic	454	36
Imperiul Rusesc	145	22
Imperiul Mongolic	408	12
Pan-America	212	30

Această juxtapunere semnifică pentru Europa imperativul politic geostrategic al asocierii. În timp ce fiecare stat european, pe durată nelimitată, va fi la cheremul oricărei mari puteri, atît politic cît şi economic, Pan-Europa prin acordurile sale de asociere, ar putea ajunge unul din importantele grupuri de putere, poate printre cele

mai puternice. Din punct de vedere al numărului de locuitori se situează pe locul al doilea, iar după suprafaţă, pe al treilea. Ea ar fi destul de puternică să facă faţă cu succes oricărei invazii militare şi oricărei concurenţe.

Printr-o organizare unitară şi o deschidere raţională către imperiul său colonial african, a cărui întindere ajunge din urmă Rusia asiatică, Pan-Europa îşi poate obţine singură toate materiile prime şi alimentele de care are nevoie, devenind astfel, şi pe tărîm economic, independentă.

Această unică Europă ar avea astfel capacitatea şi vocaţia ca, prin poziţia sa mediană între Anglia şi America pe de-o parte, şi Rusia şi Extremul Orient pe de altă parte, cît şi prin tradiţia şi calităţile locuitorilor săi, să constituie, încă pentru multă vreme, centrul cultural al lumii.

III. EUROPA ŞI ANGLIA

„Oricărui pan-european trebuie să-i fie limpede că alianţa europeană nu este îndreptată contra Angliei"

1. MICA EUROPĂ SAU MAREA EUROPĂ?

Întrebări prealabile

Ideea „Statelor Unite ale Europei" este foarte veche. Mulţi europeni văd în ea şi azi, rîvnitul ideal, unica salvare din haosul actual, înaintea prăbuşirii viitoare.

Cu toate acestea, acest ideal a rămas inoperant, a rămas o chestiune literară, fără să devină măcar o dată, program politic. Visată de foarte mulţi, Pan-Europa a fost adoptată de foarte puţini ca obiectiv vital. Mulţi s-au jucat cu această idee, însă nimeni n-a mişcat un deget pentru înfăptuirea ei.

Dacă în tratarea ideii europene nu va interveni o schimbare radicală, Statele Unite ale Europei vor rămîne veşnic un ideal, fără ca vreodată să intre în contact cu realitatea politică.

Cauza principală a acestei curioase lipse de realism a gîndirii europene se datorează dezacordului asupra graniţelor Europei. Spiritele se scindează chiar de la prima întrebare: „Rusia şi Anglia aparţin ambele, sau fiecare, Statelor Unite ale Europei?"

La această întrebare se poate răspunde diferit, din care cauză ea stă în calea oricărei acţiuni paneuropene. Mulţi promotori ai ideii federalizării europene pot concepe Europa fără Anglia, alţii fără Rusia. Din aceste considerente, nici politicienii, nici cabinetele ministeriale nu se încumetă să pună pe tapet problema europeană.

De cînd Rusia, prin ruperea de sistemul democratic, s-a situat în afara Europei, problema s-a uşurat simţitor, căci o federaţie

strînsă între puterea mondială sovietică şi statele democratice din Europa este practic imposibilă.

Rămîne doar de răspuns la chestiunea engleză, înainte de a se întreprinde primii paşi în direcţia creării Pan-Europei.

Germania mică sau Germania mare

Dificultatea problemei englezeşti constă în aceea că, pe de o parte, Marea Britanie şi Irlanda fac indubitabil parte, din punct de vedere geografic, din Europa, pe de altă parte este imposibil ca Imperiul Britanic Mondial să fie considerat stat european. La aceasta se mai adaugă faptul că cultura engleză este un element fundamental al culturii europene.

Un caz analog relaţiilor actuale ale Angliei cu Europa este ilustrat de relaţiile Austriei cu Uniunea Germană de la jumătatea secolului al XIX-lea; pe cînd landurile alpine din constituenţa Imperiului Austriac făceau parte din spaţiul unitar german de limbă şi cultură, imperiul luat în totalitate, era un stat negerman, deşi era condus de la Viena.

În anul 1848, în pofida dorinţei unanime a opiniei publice, unitatea germană nu a putut fi realizată, din pricina a două programe incompatibile care au dezbinat spiritele: programul Germaniei mari al lui Schwarzenberg şi cel al Germaniei mici al lui Bismarck.

Adepţii programului Germaniei mari au semnalat concentrarea uriaşă de putere pe care ar avea-o Germania prin unirea ei cu Austria, cît şi faptul că o despărţire de partea germană a Austriei ar fi de nesuportat.

Adepţii Germaniei mici, dimpotrivă, reprezentau punctul de vedere că o Germanie mică, însă compactă, este preferabilă uneia mari, naţional fărîmiţată; de asemenea, opinau că în momentele cruciale, Austria va sacrifica interesele Germaniei în favoarea celor vizînd propria monarhie.

Cu cele mai mari menajamente posibile faţă de Austria, Bismarck şi-a promovat pînă la urmă, în 1866, programul

Germaniei sale mici, l-a întregit cu o alianţă discretă cu Austria, întrunind astfel avantajele ambelor programe.

Fapta politică a lui Bismarck este exemplară în privinţa soluţionării problemei europene. Ca şi în acele vremuri, cînd se punea întrebarea: „Includerea sau excluderea Austriei?", tot aşa şi acum, se pune întrebarea: „Includerea sau excluderea Imperiului Britanic?"

Aidoma proiectelor ce priveau Germania, există acum proiectul micii Europe şi cel al marii Europe.

Europa mică vs. Europa mare

Adepţii Europei mari nu pot concepe „Statele Unite ale Europei" fără Anglia, dorind să facă din Imperiul Britanic un stat european confederat. Prin această politică, Pan-Europa ar cîştiga în putere, însă ar pierde în coeziune. O Europă căreia i-ar aparţine Australia, Canada şi Africa de Sud, n-ar mai fi o Europă, ci un imperiu mondial intercontinental. Cei mai mari şi bogaţi membri ai acestei uniuni europene s-ar găsi, din punct de vedere geografic, în afara Europei. Din pricina lor, Europa ar fi atrasă în orice conflict mondial.

Marea Europă s-ar scinda în două părţi constitutive eterogene: (1) cea vorbitoare de limbă engleză, reprezentînd părţi ale Imperiului Britanic, împrăştiate pe toate continentele şi (2) complexul compact al statelor europene nevorbitoare de limbă engleză.

Perpetua tensiune dintre aceste două grupuri, ale căror interese sînt, pe multiple planuri, opuse, ar slăbi considerabil capacitatea de acţiune a Marii Europe, antrenînd o situaţie conflictuală.

Teoretic, există şi o a doua alternativă de soluţionare a făuririi Europei mari: anexarea Marii Britanii şi Irlandei la Pan-Europa, fără colonii şi dominioane.

Practic, această soluţie abia de poate fi acceptată, ea însemnînd disoluţia Imperiului Britanic. Urmînd exemplul Angliei, imediat după aceea Canada s-ar alătura Uniunii Pan-Americane, aceasta însemnînd începutul sfîrşitului unităţii britanice; aceasta pentru

simplul fapt că o ţară nu poate aparţine concomitent la două sisteme statale mondiale, urmînd a se decide pentru unul dintre ele.

Nici pentru Europa această soluţie n-ar fi o binecuvîntare, ajungîndu-se la situaţia similară din istoria Europei cînd, în cadrul Confederaţiei germane, regii Olandei, Angliei şi Danemarcei erau principi germani confederaţi. Confederaţia germană a pierdut evident cu asemenea membri, aceştia punînd interesele propriilor regate înaintea interesului german. Astfel, şi statul federal englez ar sacrifica totdeauna interesele europene în favoarea intereselor britanice.

Unirea Angliei şi Irlandei cu Pan-Europa ar fi posibilă doar după dezmembrarea Imperiului Britanic. Dacă cîndva, Canada şi Australia s-ar alia cu America, India şi Africa de Sud declarîndu-şi şi ele independenţa, ţării-mamă engleze i s-ar deschide calea, în orice moment, spre intrarea în federaţia europeană, aşa cum, după dezmembrarea Monarhiei Habsburgice, Germania ar fi salutat aderarea Austriei germane.

Nu este deloc sigur că, în atari circumstanţe, Anglia ar opta pentru alianţa paneuropeană; legată geografic şi istoric de Europa, de America de Nord rămîne legată prin limbă, sînge şi cultură. E posibil ca aceste legături să primeze, prevalînd opţiunea pentru o alianţă transatlantică în locul uneia peste Canalul Mînecii.

Atît timp însă cît Imperiul Britanic este încă mare şi puternic, toate aceste supoziţii nu sînt de actualitate. De aceea, pentru Europa rămîne practic doar alternativa micii Europe, ca soluţie realizabilă.

Programul micii Europe porneşte de la ipoteza că Imperiul Britanic este extraeuropean, aşa cum în trecut Monarhia Habsburgică era un imperiu negerman.

Marea Britanie ca imperiu intercontinental

Imperiul Britanic este o mare putere răspîndită în cinci părţi distincte ale globului, şi anume: în partea europeană se află Anglia, în partea asiatică — India, în cea africană

— Africa de Sud, în zona australă — Australia şi în cea americană — Canada.

Din punct de vedere politic, spaţiul britanic este o parte de lume distinctă — nici europeană, nici asiatică, nici africană, nici australiană sau americană, ci pur şi simplu britanică. Coeziunea acestei lumi este datorată nu unor conexiuni geografice, ci comunităţii de limbă şi cultură a naţiunii dominante, cît şi isteţimii oamenilor săi de stat.

Această parte de lume, ce depăşeşte Pan-Europa ca suprafaţă şi număr de locuitori, nu poate fi inclusă în federaţia europeană. Este însă probabil posibilă alianţa ei cu Europa, într-o formă oarecare, în maniera în care Bismarck a adus Monarhia Habsburgică alături de Germania în politica mondială.

Este necesar ca Pan-Europa să se constituie fără Anglia, nu însă contra Angliei, aşa cum Pan-America s-a organizat fără Canada, nu însă contra ei. Pan-America a optat de asemenea pentru varianta micii Americi excluzînd Canada, cu toate că teritoriul canadian este cel mai mare de pe continentul american, geografic fiind mult mai intim legat de America, decît Anglia de Europa. Republicilor americane, făuritoare ale Pan-Americii, le-a fost de la bun început clar că statul canadian nu poate aparţine concomitent grupului mondial de putere britanic şi celui american.

Acest exemplu al Pan-Americii trebuie urmat de către Pan-Europa fără ezitare, optînd pentru programul Europei mici. Pe de altă parte relaţiile cordiale dintre Canada şi restul Americii trebuie să constituie un exemplu pentru relaţiile dintre Anglia şi statele europene.

Legată printr-o multitudine de legături de interese, cultură şi istorie atît de Europa, cît şi de America, Anglia este chemată să fie mijlocitorul dintre aceste două continente, fără a aparţine politic nici unuia dintre ele.

2. PAN-EUROPA ŞI ANGLIA

Anglia şi pacea

Ar fi o gravă şi ireparabilă greşeală ca mişcarea pan-europeană să se situeze în opoziţie faţă de Anglia sau să se lase antrenată în acţiuni anti-engleze.

Din primul moment al constituirii sale, Pan-Europa trebuie să aibă o atitudine de fair play faţă de Anglia. De aceea, fiecărui pan-european trebuie să-i fie clar că alianţa europeană nu este îndreptată contra Angliei, ci dimpotrivă, ţelul ei va izbuti numai dacă împreună şi de comun acord cu Anglia va susţine pacea mondială şi va constitui o etapă a reorganizării lumii.

Actualmente, cît şi în viitorul previzibil, politica Angliei trebuie să fie una paşnică. În zilele noastre Imperiul Britanic este suprasaturat, trebuindu-i decenii să mistuie tot ce a înghiţit. În orice conflagraţie viitoare, Anglia va pierde totul, neobţinînd nimic esenţial.

Şi Europa are urgentă nevoie de pace. În timp ce Rusia şi Japonia, în urma unui război victorios, ar avea multe de cîştigat (Constantinopolul, India, China, Filipinele, Australia), Europa în orice război riscă totul, în eventualitatea unei victorii neobţinînd nimic esenţial.

Astfel, Anglia şi Europa se pot întîlni pe terenul politicii de pace. Atît timp cît Anglia deţine garanţii reale şi principiale că federaţia paneuropeană nu este îndreptată contra ei şi că scopurile promovate de către Pan-Europa sînt pacifiste, tot ce preconizează Pan-Europa va fi în consens cu politica britanică. În caz contrar, Anglia va fi nevoită să ia toate măsurile în direcţia zădărnicirii alianţei europene.

De secole, obiectivul neabătut al politicii engleze a fost acela al zădărnicirii oricărei alianţe continentale, sub hegemonia unei mari puteri. Aceste eforturi s-au concretizat în lupta sa contra lui Filip al II-lea, Ludovic al XIV-lea, Napoleon, Nicolae I şi Wilhelm al II-lea. Orice uniune continentală realizată sub conducerea unui conducător sau popor războinic constituia o permanentă

ameninţare la adresa Angliei. Credincioasă politicii sale tradiţionale, Anglia trebuie şi la ora actuală să lupte contra unei hegemonii europene.

Cît priveşte Pan-Europa, situaţia este diferită. Uniunea paneuropeană va avea un caracter tot atît de puţin ofensiv ca şi cea panamericană, structura ei va fi democratică, contra oricărei hegemonii, scopul ei va fi pacifist. Această configuraţie ar aduce Angliei avantajul unei păci europene durabile, care pe alte căi nu ar putea fi garantată. Acest avantaj i-ar conveni Angliei de minune, căci, în eventualitatea unui conflict între marile puteri europene, nu şi-ar putea păstra neutralitatea. Este şi interesul Angliei ca economia europeană să se stabilizeze şi Anglia să cîştige în Europa un partener de încredere.

Un alt interes al Angliei este acela de a împiedica pătrunderea puterii mondiale ruseşti la ţărmurile Mării Nordului.

Dacă însă Pan-Europa nu se va înfăptui, alianţa ruso-germană este numai o chestiune de timp. Atunci, Rusia n-ar ameninţa numai India, ci şi în mod direct insulele britanice. Pentru viitorul Angliei este o chestiune vitală ca ţărmurile Mării Nordului să se afle în mîinile unor puteri aliate, de aceea vecinătatea paneuropeană trebuie să primeze celei ruseşti.

Securitatea Angliei

Toate aceste argumente pozitive nu au greutate cîtă vreme Pan-Europa nu garantează securitatea Angliei; căci de la inventarea avionului şi a submarinului, situaţia Angliei a devenit foarte grea. Poziţia sa insulară, care în trecut constituia un avantaj, a devenit nefavorabilă. În timp ce orice mare flotă de submarine poate înfometa Anglia, nici Canalul Mînecii nu mai constituie un impediment pentru distrugerea Londrei printr-un bombardament aerian. Astfel, teoretic vorbind, nu numai Franţa, dar şi Belgia sau Olanda au posibilitatea să distrugă Londra sau să înfometeze Anglia.

În consecinţă, întreaga politică britanică trebuie restructurată. Anglia nu se mai poate apăra militar contra unui atac prin

surprindere din partea Europei, ci numai politic. Singura politică care-i poate garanta Angliei siguranţa este crearea unui sistem paşnic de state în Europa, care să constituie o zonă neutră, un aşa-numit stat-tampon de mari dimensiuni, contrapus Rusiei, şi împiedicînd astfel pătrunderea acesteia în apele britanice.

Interesul Europei pentru Anglia

Relaţia dintre Pan-Europa şi Anglia nu este simetrică. În timp ce Pan-Europa ar putea periclita existenţa Angliei, aceasta nu ar fi capabilă să pericliteze fatal Europa. O înfometare prin blocadă a Europei ar fi imposibilă, căci, atîta vreme cît aceasta ar fi în relaţii de pace cu Rusia, ar obţine de acolo alimentele necesare. În cazul în care Rusia s-ar alia blocadei, Europa şi-ar menţine legătura cu uriaşul rezervor de materii prime pe care îl reprezintă Africa prin strîmtoarea Gibraltar, pe apă sau sub apă (prin construcţia unui tunel sau folosind submarinele).

Cu toate acestea, Europa are un interes deosebit pentru relaţii prieteneşti cu Anglia şi pentru obţinerea acordului ei în vederea unei viitoare alianţe. Anglia poate, prin influenţa ce o exercită asupra unor state ca: Portugalia, Norvegia, Grecia ş.a., să îngreuneze formarea Pan-Europei. În afară de aceasta, în pofida suprapopulării sale, Europa nu posedă teritorii apte de colonizare intensă precum are Anglia. Este în interesul ambelor părţi ca o parte a fluxului de emigranţi să fie îndreptată către Australia, Canada şi Africa de Sud. O sistare a acestuia ar constitui o lovitură pentru Europa. Pe de altă parte, este şi în interesul Angliei ca numărul locuitorilor din aceste dominioane să crească rapid, pentru ca acestea să se poată apăra singure în cazul unei conflagraţii, căci, din raţiuni tehnice, apărarea prin intermediul flotei şi-a pierdut importanţa de odinioară.

Există trei regiuni suprapopulate în lume: Pan-Europa, Extremul-Orient şi India. Dat fiind faptul că rata de creştere a populaţiei Angliei nu acoperă necesarul de emigranţi pentru coloniile sale, interesul naţional îi dictează să-şi acopere acest deficit uman mai degrabă cu europeni decît cu indieni,

japonezi sau chinezi, căci dintr-un german, polonez sau italian, într-o generaţie sau două, poţi face un anglo-australian, pe cînd, dintr-un chinez — niciodată.

Interesele Angliei şi Pan-Europei se întrepătrund aşa de mult, încît un război sau chiar o rivalitate ar fi dăunătoare amîndurora deopotrivă. Aşadar, ele sînt chemate ca în viitor să-şi împartă misiunea de propagare a culturii europene; în timp ce misiunea Imperiului Britanic mondial a fost una extensivă, europenizînd lumea prin cuceriri, Pan-Europa va trebui să preia latura intensivă a acesteia, prin conlucrarea tuturor naţiunilor sale pentru aducerea culturii europene la cele mai înalte culmi de împlinire.

3. ANTANTA BRITANICO-EUROPEANĂ

Acordul anglo-european

Consimţămîntul Angliei la o alianţă paneuropeană poate fi atins numai în urma unui acord care să garanteze securitatea Angliei faţă de un atac paneuropean.

Punctele principale ale unei astfel de acord ar fi următoarele:

1. Acordul obligatoriu de arbitraj între Pan-Europa şi Marea Britanie.

2. Dezarmarea flotei europene de submarine.

3. Acordul privitor la viitoarea flotă aeriană, corespunzător acordului de la Washington, şi asigurînd Anglia împotriva eventualităţii unui atac aerian.

4. Redistribuirea coloniilor în Africa prin schimbul coloniilor vest-africane ale Angliei contra celor est-africane ale Europei.

5. Anglia preia apărarea coloniilor asiatice ale Europei (Indiile franceze şi olandeze) contra oricărui atac din partea unei terţe părţi. Europa se obligă, în compensaţie, să apare Anglia contra oricărui atac străin îndreptat împotriva sa (de exemplu, un atac aerian rusesc contra Londrei).

6. Dominioanele britanice se obligă să acorde e m i g r a n ţ i l o r europeni drepturi echivalente celor acordate englezilor.

Ca un al şaptelea punct ce ar putea figura în acord ar fi clauza ca pe parcursul primului an al Federaţiei paneuropene, Anglia să exercite rolul de oficiu de arbitraj în toate conflictele ce ar surveni între membrii federaţiei.

O astfel de convenţie ar fi profitabilă ambelor părţi; Anglia ar scăpa de obsesia unei invazii şi Europa şi-ar putea lăsa neapărate graniţele ei coloniale înspre Africa britanică.

Această convenţie este mai favorabilă decît o alianţă, Europa şi-ar putea păstra neutralitatea în eventualitatea unui viitor conflict din India sau Pacific, aşa cum şi Anglia ar rămîne neutră într-un eventual conflict ruso-european.

Cu modificările de rigoare, acest acord ar putea fi extins în faza următoare şi America, Extremul-Orient şi Rusia, asigurîndu-se astfel pentru multă vreme pacea mondială.

IV. EUROPA ŞI RUSIA

„Scopul principal al politicii europene trebuie să fie împiedicarea unei invazii ruseşti. Pentru aceasta există o singură modalitate: alianţa europeană."

1. ELADA CA AVERTISMENT

Pan-elenismul

În multe privinţe moderna Europă se aseamănă politic anticei Elade. Seminţiile ei dorice, ionice şi eoliene au populat jumătatea sudică a Balcanilor, insulele şi ţărmurile învecinate, pentru a se organiza în state suverane şi grupuri de state, pline de neîncredere şi invidie unele faţă de celelalte.

Dezbinate politic, ele se prezentau totuşi ca o comunitate culturală bine definită, dominînd prin aceasta celelalte popoare. Politic însă, acest popor dotat a fost lovit de orbire. În loc să se unească, cele trei puteri greceşti: Sparta, Atena şi Teba şi-au disputat reciproc hegemonia în război şi în pace. Marele Război Persan a dus temporar la o înţelegere, însă de îndată ce a fost înlăturat pericolul persan, s-a reinstaurat vechea rivalitate.

Apogeul acestei lupte l-a constituit Războiul Peloponeziac, care a decis prin luptă, între Sparta şi Atena, hegemonia greacă. Acest război, la care au luat parte toate statele greceşti, a fost purtat de ambele părţi cu o cruzime şi îndîrjire nemaiauzite, distrugînd cultura greacă şi ruinînd economia. Astfel, el s-a constituit, din toate punctele de vedere, ca un precursor al războiului mondial.

După doborîrea, umilirea şi dezarmarea rivalilor lor atenieni, spartanii învingători nu s-au putut bucura multă vreme de scump plătita lor hegemonie; curînd, Atena va fi eliberată de Thrasybulos,

în timp ce hegemonia grecească, datorită geniului politico-militar al lui Epaminondas şi Pelopidas, va intra în mîinile tebanilor.*

Triumful tebanilor va fi fost de scurtă durată; în timp ce oraşele greceşti îşi disputau supremaţia, în nordul Greciei o nouă putere barbară îşi ridica capul: M a c e d o n i a .

Regele său, F i l i p , care a preluat puterea cînd Macedonia era încă într-o situaţie haotică**, a adoptat cultura grecească, elenizîndu-i pe macedoneni. Concomitent, prin atacuri politice şi militare, el a pus în primejdie independenţa grecească.

Pericolul macedonean a pus în picioare în 12 ore m i ş c a r e a p a n e l e n ă . O parte a grecilor sub conducere lui D e m o s t e n e , a recunoscut iminenţa pericolului, cît şi unicul său remediu: f e d e r a ţ i a . Nici măcar elocinţa lui Demostene nu a ajutat panelenismul să învingă naţionalismul local. Astfel, panelenismul a eşuat datorită meschinăriei şi miopiei grecilor.

Nu numai agenţii lui Filip, precum Aeschin, s-au împotrivit panelenişti lor, ci şi oameni învăţaţi şi aleşi precum P h o k i o n , pornind de la convingerea că Grecia, în degenerarea şi dezbinarea ei, era destul de coaptă pentru declinul politic, şi vedeau într-o invazie singura posibilitate a regenerării ei.

Şi destinul s-a împlinit. Mai întîi, Filip forţă liga amficţiunilor să-l accepte. Această primire i-a dat posibilitatea să pătrundă în Grecia.

În această ultimă clipă de mare primejdie, Demostene a reuşit să închege o alianţă între cele două republici-surori, Teba şi Atena, aflate în duşmănie de moarte. A fost însă prea tîrziu. Filip a învins la Cheronea şi a n i m i c i t p e n t r u t o t d e a u n a l i b e r t a t e a g r e c e a s c ă . Teba a fost distrusă, Atena îngenunchiată, pe cînd Sparta a ajuns un sat fără importanţă.

---

* Similitudinea dintre situaţia Greciei între Războiale Peloponeziac şi Macedonean, şi situaţia actuală a Europei este frapantă, pînă în cele mai mici amănunte.(N.a.)

** În acea vreme, pericolul unei invazii macedonene era pentru greci tot atît de paradoxal precum este actualmente pericolul rusesc pentru marea parte a europenilor.(N.a.)

Pentru că Elada n-a ştiut să urmeze chemarea timpului, istoria a depăşit-o, urmîndu-şi drumul înainte.

2. PERICOLUL RUSESC

Pericolul invaziei ruseşti

Rusia este Macedonia Europei. În timp ce Europa este fărîmiţată în 26 de state şi mai multe entităţi suverane, Rusia alcătuieşte un complex politic unitar, a cărui suprafaţă este de patru ori şi jumătate mai mare decît Pan-Europa şi al cărui număr de locuitori este dublu faţă de cel al naţiunii europene.

Exceptînd scurta graniţă turcească, Rusia este singurul vecin al Pan-Europei pe uscat. Unei Rusii organizate şi industrializate, din punct de vedere militar, nici un stat european nu i-ar putea face faţă. Astfel Rusia, datorită situaţiei sale, exercită o presiune constantă asupra statelor europene, presiune ce va spori, căci Europa nu va putea ţine ritmul cu Rusia în privinţa creşterii demografice.

Întreaga chestiune europeană culminează în problema rusească. Ţelul suprem al politicii europene trebuie să fie evitarea unei invazii ruseşti. Pentru aceasta există un singur remediu: alianţa europeană.

Istoria oferă Europei următoarele alternative: ori animozităţile naţionale vor fi depăşite pentru ca statele în totalitatea lor să se regăsească într-o federaţie, ori acestea vor cădea victimă cuceririi ruseşti. O a treia alternativă nu există.

Înaintarea Rusiei spre Vest

De la Petru cel Mare încoace, Rusia se află în marş către apus. Statele Baltice, Polonia şi Finlanda constituie etape ale acestei deplasări care s-a oprit la graniţele monarhiilor militare central-europene, Prusia şi Austria. Prusia şi Austria au reprezentat zidul de apărare care a ocolit Europa de torentul rusesc. În timpul războiului ruso-turc, Rusia a căutat să ocolească acest val de apărare pe flancul său sudic. Pacea de la San-Stefano a mutat indirect graniţa rusească pînă la Marea Egee, constituind apogeul înaintării

ruseşti către apus. Atunci, Europa s-a trezit brusc, realizînd dispariţia pericolului turcesc şi apariţia, în locul lui, a celui rusesc. În consecinţă, Europa a trecut de partea Turciei contra Rusiei, revocînd în cadrul Congresului de la Berlin cuceririle ruseşti.

De atunci, Rusia a realizat că atîta timp cît vor exista Puterile Centrale, înaintarea sa către Apus va fi lipsită de perspectivă. Drept urmare, Rusia a căutat alianţe cu adversarii acestora din Franţa, din Balcani şi din Austria.

Războiul Mondial s-a încheiat cu destrămarea Puterilor Centrale. Zidul european ridicat contra Rusiei s-a sfărîmat. În locul monarhiilor militare central-europene se găsesc actualmente o jumătate de duzină de state mici şi mijlocii şi un stat mare dezarmat[14]. Nici unul din aceste state nu este capabil, în timp, să facă faţă presiunii ruseşti. Polonia şi România sînt prea slabe ca să-şi asume în acest secol rolul istoric pe care l-au avut în secolul trecut, Prusia şi Austria, şi anume: apărarea contra Rusiei a graniţei europene.

De îndată ce Rusia îşi va reveni din catastrofa sa internă, nici Polonia, nici România sau Cehoslovacia nu o vor putea opri din înaintarea sa către Apus, cu atît mai puţin, statele dezarmate, Ungaria, Austria şi Germania. Astfel îi sînt deschise puterii mondiale ruseşti căile către Rin, Alpi şi Adriatică. Este absolut clar că această graniţă constituie pentru Rusia o etapă, după un eventual armistiţiu urmînd să cucerească vestul Europei, precum şi Europa Centrală. Atunci, destinul Greciei va fi împlinit şi de către Europa.

Război mondial şi revoluţie mondială

Faptul că pe parcursul ultimului deceniu Rusia a căutat de două ori să preia hegemonia asupra Europei arată cît de direct este pericolul ce pîndeşte Europa, prima tentativă fiind prin Războiul Mondial, a doua prin declanşarea revoluţiei mondiale. Dacă în 1915, ţarul Nikolai Nikolaevici ar fi cucerit Berlinul şi Viena, ar fi dictat condiţiile de pace şi Europa ar fi stat la picioarele sale. Statul ceh şi cel al slavilor de sud ar fi devenit state vasale

Rusiei, jumătate din Europa constituind astfel sfera de influenţă rusească.

Dacă în anul 1919 Karl Liebknecht[15] ar fi învins în Germania, aceasta ar fi intrat în vonfederaţia moscovită a popoarelor; Italia şi Balcanii i-ar fi urmat exemplul, aşişderea şi Ungaria, iar Lenin s-ar fi văzut stăpîn peste Europa.

Între 1915 şi 1919 în Rusia s-a schimbat totul — numai tendinţa de expansiune a rămas neschimbată. Aceasta nu este legată de vreun partid sau personalitate; ca orientare politică, ei i s-au închinat ţarul păcii, Nikolai, socialistul Kerenski şi conducătorii bolşevismului, care ca semn al pacifismului radical, au preluat cîrma statului. Dacă imperialismul ţarist s-a folosit de propaganda panslavistă, imperialismul bolşevic s-a sprijinit pe Internaţionala a III-a în Vest şi pe naţionalismul panislamic în Est.

Precum odinioară armata imperială a ţarului Nikolai depăşea ca număr toate armatele europene, aşa şi astăzi armata roşie a lui Troţki depăşeşte ca număr oricare armată europeană.

Rusia nu face nici un secret din intenţiile sale ofensive. Conducătorul ei declară ca scop suprem distrugerea democraţiilor europene şi intrarea tuturor popoarelor în federaţia moscovită a popoarelor. Ei iau în derîdere metodele pacifiste ale Internaţionalei a II-a şi predică militarismul roşu.

Bolşevismul se raportează la socialism precum islamul la creştinism. Luptînd cu propaganda într-o mînă şi cu sabia în cealaltă, el se pronunţă pentru folosirea terorii, forţei şi puterii militare. Dacă social-democraţia este forma feminină a marxismului, bolşevismul este forma sa masculină.

Europa trebuie să fie perfect conştientă că orice pace încheiată între statele democratice şi statul sovietic este percepută de soviete ca un armistiţiu, ca pauză de odihnă şi de pregătire a următorului atac, căci ţelul final de nezdruncinat al conducătorilor comunişti este revoluţia comunistă mondială. Între oamenii de stat ruşi există

diferenţe de opinie privitor la modul de desfăşurare a acesteia, nu şi în privinţa scopului.

Astfel, Rusia roşie se înarmează, la fel ca şi cea albă odinioară, pentru o nouă migraţie de popoare pe drumul lui Attila şi Gingis-han.

Europa îşi datorează independenţa numai unei întîmplări, şi anume faptului că armata rusă s-a prăbuşit cu un an înaintea celei germane şi că haosul rusesc îl depăşeşte pe cel european. Distrugerea industriei şi căilor ferate ruse a oprit campania rusească de cucerire a Vestului, ba mai mult, a împins însăşi Rusia către Est.

Pericolul roşu sau pericolul alb

Între Rusia şi Europa a început o competiţie, şi anume: care dintre ele îşi va reveni mai repede din starea de colaps în care se află. Europa posedă încă parcul de maşini şi reţeaua feroviară aproape neschimbate, acestea constituind un avans. Rusia are ca avantaj unitatea politică şi economică, în timp ce Europa este scindată în două duzini de teritorii economice şi încă mult mai multe entităţi suverane. Dacă Rusiei îi reuşeşte prin cîteva recolte bune să se redreseze economic, înainte ca Europa să se unească, soarta Europei este pecetluită. Viitoarea formă statală a Rusiei este irelevantă. De îndată ce Rusia va avea posibilitatea de a aduce Europa sub dependenţa ei, se va folosi de această ocazie, indiferent dacă va mai rămîne roşie sau îşi va schimba culoarea.

Tendinţele imperialiste ale armatei roşii sînt evidente. Este însă la fel de evident că la o schimbare de sistem, acela care va fi Napoleonul Estului va căuta să redea poporului drepturile pe care el însuşi i le-a răpit pînă atunci, aceasta făcîndu-se cu mare vîlvă şi triumf, schimbarea internă de putere compensîndu-se în plan extern printr-o creştere a puterii. Această reţetă nu e nouă, şi de cele mai multe ori şi-a dovedit eficacitatea.

Care va fi soarta Europei după o i n v a z i e a armatei roşii este uşor de aflat pentru oricine îşi dă cît de cît osteneala să studieze situaţia *de facto* în Rusia comunistă.

Care ar fi soarta Europei în cazul unei invazii a Rusiei albe este greu de prevăzut. Comparaţia cu epoca napoleoniană şchioapătă, căci în timp ce Franţa a fost cea mai cultivată ţară a Europei acelor vremuri, Rusia este, astăzi, cea mai necultivată ţară în Europa. Pentru a ne putea face o idee cît mai apropiată asupra condiţiilor unei atari invazii, trebuie să facem apel la relatarea năvălirii unui Napoleon tătar în Mesopotamia: cu acea ocazie, la Bagdad, Tamerlan — căci despre el este vorba — a ordonat uciderea, fără discriminare de sex sau vîrstă, a 800.000 de oameni şi distrugerea acestui lăcaş de civilizaţie al lumii. La performanţele tehnicii actuale, asemenea evenimente în contextul unei viitoare conflagraţii sînt mult mai probabile decît au fost atunci. De aceea, locuitorii Berlinului şi Parisului, Vienei şi ai oraşului Milano ar trebui să-şi ascută imaginaţia şi să fie prevăzători — înainte de a fi prea tîrziu!

3. PACTUL DE GARANŢIE EUROPEAN

Solidaritatea europeană

Ţelul unanim al tuturor europenilor, fără deosebire de naţie sau orientare politică, este înlăturarea pericolului unei invazii ruseşti.

Victoria Rusiei r o ş i i n-ar însemna numai apusul burgheziei europene, dar — aşa cum a demonstrat şi procesul intentat liderilor revoluţionarilor socialişti —, şi apusul social-democraţiei europene.

Victoria unei Rusii a l b e nu i-ar prinde bine nici unui partid şi nici unei clase; naţiunile europene ar împărtăşi soarta îndurată de-a lungul unui secol şi mai bine, de Polonia rusească. Nu numai socialismul, dar şi liberalismul, ar fi lovite, din punct de vedere cultural şi politic Europa fiind aruncată înapoi în vremurile lui Filip al II-lea[16].

Pentru că nimenea nu poate prevede cum va arăta viitoarea Rusie, este o miopie şi o lipsă de responsabilitate ca din oportunism să mizăm pe o victorie rusească, căci s-ar putea ca aceia care-l vor chema la putere pe un Béla Kun rusesc, să se trezească-n faţa

unui Horthy rusesc, care le va urma apelul pentru a-i călca şi mai temeinic în picioare.

Singura politică inteligentă pe care o poate adopta Europa faţă de Rusia este una paşnică, însă pregătită pentru orice eventualitate. Această asigurare poate reuşi numai prin *adeziunea solidară a tuturor statelor europene la apărarea graniţei ruso-europene*; printr-o *alianţă defensivă pan-europeană* contra pericolului rusesc.

Un astfel de *pact de garanţie*, cum a fost deja propus la Conferinţa de la Genova[17], ar putea prezenta o asigurare de durată faţă de Rusia. Dacă Rusia va fi conştientă că în eventualitatea unui atac al ei asupra Poloniei şi României s-ar ciocni de forţele armate ale Franţei şi Italiei, Germaniei şi Spaniei laolaltă, ar renunţa la el încă din faza de start, mai mult decît dacă din partea Germaniei s-ar aştepta numai la o neutralitate binevoitoare în timp ce Polonia ar fi protejată numai de Mica Antantă şi Franţa.

Acest pact de garanţie pan-europeană ar fi un act de înţelepciune politică şi echitate totodată, căci orice atac îndreptat contra Varşoviei, Lembergului* sau Bucureştiului s-ar îndrepta indirect şi contra Berlinului, Vienei şi Parisului. Franţa, Germania şi Italia nu ar apăra pe Nistru o graniţă mai străină decît propriul lor hotar.

Este o pretenţie nedreaptă şi de-a dreptul imposibilă din partea Europei la adresa *Poloniei* şi *României*, ca aceste două ţări să preia singure apărarea Europei contra unui stat de treizeci de ori mai mare decît amîndouă luate la un loc. La o eventuală creştere a înarmării ruseşti, le-ar fi de-a dreptul imposibil să ţină pasul. Aceste înarmări ar ruina economic Polonia şi România pînă la sufocare, urmînd să rămînă apoi la cheremul milei ruseşti. Acest aspect trebuie luat în considerare de către Europa, urmînd a-şi apăra ea însăşi graniţele în loc să se lase în seama a două state relativ slabe.

---

* Lvov-ul de astăzi (N. trad.)

Cea de a doua ipoteză la apărarea eficace a graniţei de est este unitatea statelor europene. Veşnica vrajbă dintre naţiunile europene le slăbeşte capacitatea de apărare contra Rusiei. Orice război european oferă Rusiei o ocazie binevenită de a interveni; şi odată instalate în Europa, armatele roşii nu o vor mai părăsi de bunăvoie niciodată. Un amestec al Rusiei în problemele europene poate fi îndepărtat prin încheierea unui tratat care să stabilească o curte de arbitraj obligatorie pentru toate statele europene.

Al treilea pericol pentru Europa îl constituie orientarea pro-rusească a unora din statele sale, înainte de toate a Germaniei. Actualmente, Germania se situează politic mai aproape de statul rus decît de statele occidentale. Cu Rusia ea a încheiat un tratat de prietenie la Rapallo[18], în timp ce se codeşte să se alăture comunităţii statelor europene, intrînd în Societatea Naţiunilor. O mare parte a Germaniei speră ca prin alianţa cu Rusia să anuleze tratatul de la Versailles şi să mai împartă o dată Polonia.

Această orientare pro-rusească a Germaniei constituie unul dintre cele mai grave pericole pentru viitorul Europei. O anexare a Germaniei la grupul de state ruseşti ar face din Rin — graniţa fluvială a Europei; restul Europei ar depinde de un protectorat anglo-saxon, ideea paneuropeană rămînînd pe vecie îngropată.

Cauza rusofiliei germane este presiunea franceză. Antanta ruso-germană se va dezvolta în aceeaşi măsură cu sporirea tensiunii franco-germane. Cu cît Germania va pierde speranţa într-un compromis şi o colaborare cu Franţa, cu atît mai mult, spre a scăpa de izolare, va fi tentată să se arunce în braţele Rusiei.

Depinde de puterile apusene, şi în primul rînd de Franţa, dacă Germania va fi salvată pentru Europa sau va fi îndepărtată de ea.

Cert este că, într-un conflict de durată franco-german, nu vor învinge nici Germania, nici Franţa, ci Rusia. Astăzi încă, Franţa mai are posibilitatea să salveze republica-soră germană din fa-

milia statelor europene, mîine poate să fie deja prea tîrziu. Viitorul Europei atîrnă totuşi de această întrebare.

Un pericol mai puţin imediat pentru implozia Europei de Est îl constituie panslavismul. Problema se va acutiza la un eventual reviriment al politicii interne ruseşti. În acel moment nu s-ar redeştepta doar nostalgiile panslave ale slavilor de sud şi de vest, dar şi Ungaria şi Bulgaria ar căuta, printr-o alianţă cu reacţiunea rusă, să recucerească teritoriile pierdute. În acest caz, puterea rusească s-ar întinde pînă la Adriatică.

Numai crearea în timp util a federaţiei europene va stopa acest pericol. Momentul istoric este mai prielnic ca niciodată. Fiecare lună poate înrăutăţi situaţia; este mai mult decît improbabilă posibilitatea unei alianţe europene după o victorie a reacţiunii ruseşti.

4. ECHILIBRU ŞI DEZARMARE

Cooperare economică

Pentru Europa, Rusia constituie nu numai o ameninţare militară, dar şi o zonă de complementaritate economică. Pe cînd Europa, alături de America de Nord reprezintă cel mai mare teritoriu industrial al lumii, Rusia este precumpănitor agrară. Tînăra industrie rusească a fost distrusă de revoluţie, exceptînd cea situată în teritoriile de la marginea imperiului, care s-au desprins de acesta.

Rusia are nevoie stringentă de articole industriale şi înainte de toate de mijloace de transport şi maşini agricole, în timp ce Europa duce lipsă de grîne.

Rusia are nevoie de Europa pentru reconstrucţia sa. De aceea, o înţelegere generoasă între ambele complexe politice este necesară. Ea nu trebuie să eşueze în reticenţe meschine. Învrăjbirea dintre Europa şi Rusia ar fi dăunătoare ambelor şi favorabilă doar industriei americane. Concomitent cu stabilizarea relaţiilor economice în Rusia, începe competiţia dintre industriile americană, engleză, japoneză şi cele europene pentru această mare

piaţă de desfacere a viitorului. În această competiţie, politica europeană nu trebuie să pună piedici propriei economii, aceasta pentru că Europa este mai avizată pentru schimbul de produse cu Rusia decît americanii şi britanicii, ei înşişi producătorii unui exces de grîne pe piaţa mondială. Pe de altă parte, mărginîndu-se cu Rusia, Europa este vizată în primul rînd ca furnizoare a Rusiei, dacă reticenţe politice nu vor sta în calea acestor schimburi economice favorabile ambelor părţi.

Numai printr-un acord economic şi participarea la reconstrucţia Rusiei poate Europa însăşi să se salveze din catastrofa economică în care a nimerit datorită războiului.

Ambele, Rusia şi Europa, au nevoie una de cealaltă pentru ca împreună să se poate reface. Minimum un deceniu le este necesar amîndurora pentru acest scop, timp în care problemele politice ar trebui să facă loc celor economice, factorul economic urmînd a fi prioritar celui politic.

Dacă însă Europa doreşte să fie competitivă cu marile puteri economice, engleză şi americană, atunci ea trebuie să se prezinte faţă de Rusia ca o unitate economică. Atît timp cît barierele vamale segregă în interior economia, Europa nu poate rezista concurenţei. Relaţiile economice ale Europei cu Rusia pretind această unitate, la fel de mult ca pe cea politică.

La viitoarele tratative de pace între Rusia şi Europa, interesul celei din urmă este să se prezinte ca o unitate. Spectacolul discutabil şi atît de penibil pentru Europa ce a avut loc la Genova nu are voie să se mai repete. Unul din partenerii de tratat trebuie să fie Europa, celălalt — Rusia. Astfel se va obţine mai uşor o înţelegere onorabilă, decît dacă fiecare stat european ar purta tratative separate cu Rusia, căutînd prin intrigi, să-şi prejudicieze vecinii.

Concomitent, Europa trebuie să se situeze ferm pe poziţia neamestecului în afacerile interne ale Rusiei.

Dezarmarea mondială

Problema dezarmării europene şi mondiale este strîns legată de problema rusă. Nici Rusia, ba mai mult, nici chiar

Polonia sau România nu pot trece la dezarmare, înaintea încheierii unei păci de durată între Europa şi Rusia. Nici Franţa nu se va dezarma, căci aliaţii săi estici sînt prea slabi să se poată apăra singuri în caz de război. Atîta timp cît statele Europei vor menţine forţe armate îndreptate unele contra celorlalte, Rusia nu va trece la dezarmare, căci niciodată nu va putea fi sigură că într-o zi toate aceste armate nu se vor alia pentru a o ataca.

Există deci în problema dezarmării un cerc vicios, din care nu se poate ieşi decît printr-un tratat care să facă obligatoriu arbitrajul, şi imposibil un conflict armat intereuropean. Astfel celelalte puteri militare Rusia, Japonia şi China vor putea fi apoi invitate la o conferinţă a dezarmării uscatului, similară Conferinţei pentru dezarmarea mărilor ţinută la Washington.

Datorită faptului că Pan-Europa are de două ori mai mulţi locuitori decît Rusia, în caz că va fi unită, va dispune de o armată de două ori mai puternică. La aceasta se mai adaugă industria ei puternic dezvoltată care-i conferă un avans faţă de Rusia, ce încă nu poate fi evaluat suficient. În viitor, dezvoltarea tehnică a unei ţări va juca un rol mai important în desfăşurarea unui război decît efectivul şi combativitatea trupelor.

Cînd unica şansă politico-militară a Rusiei contra Europei, adică destrămarea ei, va dispărea, absenţa perspectivei unui război va determina Rusia să fie gata pentru dezarmare. Acelaşi lucru se va întîmpla şi cu Japonia şi China, cînd singura ameninţare a unei agresiuni pe uscat, aceea din partea Rusiei, va dispărea. Atunci nici o piedică n-ar mai sta în calea unei dezarmări generale a uscatului, Anglia şi America urmînd să preconizeze un tratat similar.

Ar urma să fie introdus un sistem comun de poliţie internaţională sau completa desfiinţarea serviciului militar obligatoriu. Progresul moral şi economic astfel obţinut ar fi inestimabil.

O nouă eră, mai bună, ar putea începe.

V. EUROPA ŞI AMERICA

„Pan-America întruchipează pentru Europa cel mai mare pericol — sau cea mai mare speranţă."

1. STATELE UNITE ALE AMERICII ŞI STATELE UNITE ALE EUROPEI

Situaţia Americii şi a Europei

În timp ce cele 48 de republici nordamericane[19] sînt unite într-o uniune politică şi economică, cele 26 de democraţii europene îşi reclamă cu aroganţă dreptul la suveranitatea lor politică şi economică, ruinîndu-se reciproc în mod sistematic prin politica dusă de ele în timp de război şi de pace.

O comparaţie între organizarea statală americană şi anarhia statală europeană duce la următorul rezultat:

Statele Unite ale Americii sînt ţara cea mai bogată, mai puternică şi mai avansată din lume. Cetăţenii ei sînt scutiţi de obligativitatea serviciului militar. De mai bine de o jumătate de secol pe pămîntul ei n-a mai avut loc vreun război. Industria şi agricultura înfloresc, cultura sa materială şi spirituală cresc an de an.

În acest timp, Europa dezbinată este sărăcită şi îndatorată, ca urmare a antagonismelor interne, politic devenind neputincioasă pe plan mondial. Ţinuturi înfloritoare au fost pustiite de război. O însănătoşire a situaţiei sale economice este imposibilă atît timp cît înarmările, impozitele şi serviciul militar înghit o mare parte a potenţialului său productiv. Fiecare ţară trăieşte o neîncetată teamă de război. Ura şi invidia naţională reciprocă împiedică orice colaborare. Haosul monetar generalizat instituie un premiu pentru comerţul la negru şi speculă, în timp ce roadele

muncii cinstite se pierd în pauperizarea generală. Industria, comerţul şi transporturile sînt obstrucţionate de inutile bariere vamale, ce parcelează economic Europa. Civilizaţia şi morala sînt în rapidă decădere, de la o lună la alta scade cultura spirituală şi materială a Europei.

În timp ce avîntul exemplar al Americii este datorat unităţii sale, dezbinarea este factorul ce cauzează Europei nemaipomenita ei decădere.

Incapacitatea concurenţială a Europei

Europa ar fi avut posibilitatea să se găsească într-o situaţie favorabilă, similară Statelor Unite, fiind populată de aceleaşi rase, avînd aproximativ aceeaşi climă şi fiind condusă pe aceleaşi baze democratice.

Chiar dacă Statele Unite sînt de două ori mai mari decît continentul european democrat şi dispun de zăcăminte mai bogate, Pan-Europa numără o populaţie de trei ori mai numeroasă decît cea nord-americană, dispune de forţă de muncă mai importantă, şi de colonii care întrec de 60 de ori pe cele americane (Filipinele[20]).

Pentru că împrejurările externe se arată a fi chiar mai favorabile Pan-Europei decît Statelor Unite, cauza declinului european poate fi definită, în principal, ca fiind consecinţa dezorganizării sale. În lupta pentru existenţă statele nord-americane luptă laolaltă, statele europene dimpotrivă, unele contra celorlalte.

Contrastul dintre dezvoltarea Americii de Nord şi cea a Europei se măreşte, nivelul de trai al Americii este în creştere, în timp ce în Europa scade. Dacă evoluţia evenimentelor nu va fi stopată la timp prin crearea federaţiei europene, toate elementele harnice şi active vor părăsi acest colţ de lume sărăcit, agresat, învechit, migrînd spre alte părţi de lume unde speranţa n-a pierit, în primul rînd în America.

Pe pieţele mondiale, industria europeană va fi, comparată cu cea americană, n e c o m p e t i t i v ă, căci vămile intermediare dintre materiile prime şi fabrici, dintre zăcămintele minerale şi minele de cărbune, dintre zonele agrare şi ţinuturile industriale

vor provoca creşterea preţului produselor. Pe lîngă această cauză, scumpirea va fi provocată şi de uriaşele impozite ce vor trebui să fie plătite pentru achitarea datoriilor de război şi a înarmărilor pentru un viitor război. Pe de altă parte, America are avantajul că pe uriaşul său teritoriu, aplicînd o politică raţională de amplasare a locurilor de muncă, a obţinut o ieftinire a producţiei. De exemplu, pentru fiecare tip de maşini există o anume fabrică, unde aceste maşini sînt produse pentru întreg teritoriul economic, lucru care în economia parcelată a Europei nu e cu putinţă. Astfel, de exemplu, nici o firmă europeană de automobile nu poate concura cu uzinele Ford.

Incapacitatea concurenţială a Europei se va face în primul rînd resimţită la industrializarea Chinei şi reconstrucţia Rusiei, următoarele două mari sarcini ale industriei mondiale. Dacă Europa va fi învinsă în această luptă, ruina ei va fi deplină.

Salvarea Europei

Există un singur mijloc de a împiedica această situaţie: alianţa economică a statelor democrate din Europa, colaborarea acestei uniuni vamale europene cu Rusia şi dezarmarea armatelor europene.

Toate acestea sînt posibile doar în temeiul unei uniuni politice a statelor europene, care să statueze ca obligatorie decizia curţii de arbitraj în locul războiului şi să garanteze solidar graniţele comune.

Această cale este concomitent unica alternativă de salvare a politicii şi economiei europene; dacă Europa se va codi să păşească pe acest drum, ea va avea aceeaşi soartă ca a negustorului de mărunţişuri care a vrut să concureze de unul singur cu marile trusturi.

Această cale de salvare este în interesul tuturor europenilor, fie ei muncitori sau ţărani, industriaşi sau comercianţi. Toate popoarele şi stările sociale din Europa vor fi în egală măsură afectate de înflorirea sau declinul economic. După o perioadă de

grave crize, abolirea graniţelor vamale intereuropene va duce la o însănătoşire a acestei părţi de lume, căci numai „Statele Unite ale Europei" vor putea asigura în viitor independenţa lor economică faţă de Statele Unite ale Americii.

2. PAN-AMERICA

Uniunea Pan-Americană

Pentru Pan-Europa, exemplul economic este ilustrat de către Statele Unite ale Americii, — exemplul politic constituindu-l Uniunea Pan-Americană.

Premisele constituirii Uniunii nordamericane au fost total diferite de relaţiile paneuropene. În America de Nord domneşte o singură limbă, un popor amestecat, dar o constituţie şi un sentiment naţional comune, constituind, de la fondare, o uniune politică şi economică (cu excepţia perioadei Războiului de Secesiune). Europa, dimpotrivă, este divizată din punct de vedere istoric, economic şi naţional într-o sumedenie de popoare şi limbi. Sentimentul diversităţii este precumpănitor asupra celui al apartenenţei comune, discordia e mai puternică decît solidaritatea. De aceea, constituirea unităţii europene, ca un ţel de urmat, nu este suficientă, fiind necesară şi trasarea drumului pentru atingerea lui.

În această întreprindere, au o mare importanţă experienţele dobîndite de republicile întregului spaţiu american în strădaniile lor de organizare a comunităţii panamericane.

Cu toate că panamericanismul se află încă pe calea dezvoltării, prezintă un copleşitor avans faţă de paneuropenism, putîndu-i fi în multe privinţe, dascăl. Aici, în Europa, ca şi acolo, în America, este vorba de încercarea constituirii unei comunităţi politice mondiale într-o anume parte a lumii; şi aici, ca şi acolo, este vorba de state suverane diferenţiate unele de altele prin istorie, limbă, economie, cultură şi temperament, care aspiră să constituie o uniune regională de state, fără tendinţe agresive sau imperialiste, în slujba păcii şi progresului.

Din acest paralelism rezidă şi importanţa pentru Pan-Europa a mişcării panamericane, cît şi istoria dezvoltării sale*.

Evoluţia panamericană

Ideea panamericană, adică solidaritatea Lumii Noi în faţa Lumii Vechi şi-a găsit prima sa expresie politică în doctrina Monroe. Cu o sută de ani în urmă, la 2 decembrie 1823 preşedintele Statelor Unite, James Monroe, a dat o declaraţie programatică legată de imixtiunea Sfintei Alianţe în problema tinerei libertăţi a Americii de Sud, afirmînd hotărît că Statele Unite nu vor admite în nici un fel amestecul Europei în configuraţia politică a Americii.

Scurt timp după aceea, eliberatorul Americii de Sud, Simon Bolivar, a convocat un Congres panamerican în Panama, în scopul asigurării unei păci de durată bazată pe solidaritate şi justiţie, în această zonă a lumii. La congresul ce a avut loc în Panama în anul 1826, Statele Unite au fost reprezentate de către secretarul de stat Henry Clay care, independent de Bolivar, era principalul promotor al ideii panamericane în ţara sa.

Rezultatele practice ale acestui congres au fost limitate, totuşi a luat naştere ideea creării unei uniuni panamericane, care mai tîrziu va avea o influenţă hotărîtoare în desfăşurarea actului politic. Primele încercări de unificare s-au limitat la zona Americii Latine, ele găsindu-şi exprimarea în cadrul congreselor de la Lima din anii 1847 şi 1864.

Renaşterea panamericanismului a reuşit în anul 1881, cînd secretarul de stat al Statelor Unite, James G. Blaine a adresat tuturor statelor continentului american invitaţia de a participa la o Conferinţă panamericană. Cu această ocazie, el a făcut o declaraţie detaliată în care se stipula că Statele Unite doresc să trateze cu statele-surori sud-americane pe temeiul deplinei egalităţi în drepturi, urmărindu-se doar scopuri paşnice. Aceste două principii au fost respectate cu stricteţe de către SUA.

* Următoarele date sînt preluate din excelenta lucrare a lui Alfred H. Fried „Pan-America", apărută la Orell Füssli Verlag, Zürich (N. a.)

Invitaţia lui Blaine a fost acceptată cu entuziasm de către toate statele americane. În 1889, după prăbuşirea ultimei monarhii americane în Brazilia, a avut loc la Washington plănuita conferinţă.

Ca promotor al panamericanismului, Blaine a fost ales preşedinte al conferinţei, ale cărei limbi de lucru erau: engleza, spaniola, portugheza şi franceza. Au fost constituite 16 comisii, dintre care cele mai importante erau: Comisia de uniune vamală, comisia pentru legături feroviare, comisia pentru asistenţă sanitară, comisia bancară, convenţia monetară, comisia pentru dreptul privat internaţional sau cea pentru prosperitatea generală.

Rezultatul cel mai important al acestei prime Conferinţe panamericane l-a constituit rezoluţia privitoare la instituirea tribunalului de arbitraj. În afară de aceasta, s-a hotărît construirea căii ferate intercontinentale, reducerea esenţială a taxelor vamale şi deschiderea la Washington a unui birou de informaţii panamerican.

Acest birou panamerican a fost iniţial destinat culegerii şi distribuirii de informaţii comerciale din toate colţurile Americii către toate statele ei, cu timpul însă, el s-a dezvoltat ca centru vital al întregii mişcări panamericane.

Unsprezece ani mai tîrziu, în 1901 a avut loc în Mexic a doua Conferinţă panamericană. În acest răstimp, mişcarea panamericană a crescut în importanţă, percepţia panamericanismului s-a adîncit. Cu o singură excepţie, aceea a Mexicului, Pan-America era decisă să adere la Convenţia de la Haga.

A doua Conferinţă panamericană a dus mai departe străduaniile primei. Ea a consolidat biroul panamerican, fixîndu-i atribuţiile, acordîndu-i dreptul de a coresponda cu toate guvernele americane prin intermediul reprezentanţelor lor diplomatice existente la Washington, încredinţîndu-i păstrarea arhivei conferinţelor panamericane.

În fruntea biroului panamerican se găsea un consiliu de administraţie, care, sub preşedinţia secretarului de stat american

pentru externe, îi întrunea pe toţi reprezentanţii republicilor americane prezenţi la Washington. Acest consiliu de administraţiei se întrunea lunar.

În afară de aceasta, s-a hotărît, ca în cadrul conferinţelor panamericane, să se stabilească orientarea politicii americane, aceste conferinţe urmînd a avea loc la fiecare cinci ani în mod periodic (în această periodicitate, Războiul Mondial a produs o întrerupere: a 5-a Conferinţă panamericană a fost amînată din 1915 în anul 1923).

A treia Conferinţă panamericană a avut loc în 1906 la Rio de Janeiro. Ea a pus bazele sistemului de arbitraj şi de drept interamerican. În afară de acestea, s-a decis simplificarea formalităţilor de naturalizare, lărgirea prerogativelor Biroului panamerican, care s-a transformat într-o Comisie permanentă a conferinţelor periodice. Pentru sprijinirea sediului central din Washington în capitalele tuturor republicilor americane, s-a hotărît deschiderea de comisii panamericane.

În 1910, la Buenos Aires, a avut loc a patra Conferinţă panamericană. La rîndu-i aceasta a promovat instituţia arbitrajului, transporturile interamericane, protecţia reciprocă a patrimoniului spiritual, ştiinţele şi educaţia; a fost plănuit un generos schimb panamerican de profesori şi studenţi. Biroul panamerican a fost pe mai departe restructurat, urmînd să poarte titulatura de: „Uniunea panamericană".

Unul dintre cei mai importanţi promotori ai mişcării panamericane a fost Andrew Carnegie[21], care şi-a pus întreaga avere în slujba acestei mari idei, contribuind mult la dezvoltarea şi succesul panamericanismului.

Panamericanismul

Aceste conferinţe panamericane, a cincea urmînd să aibă loc după cîte ştiu în clipa de faţă, la Santiago de Chile sînt etapele operei de edificare a unităţii panamericane. Panamericanismul s-a afirmat şi în afara conferinţelor: în aplanarea conflictului dintre SUA şi Mexic în 1914 şi în pacificarea

Americii Centrale, ale cărei cinci republici, după nesfîrşite lupte, prin intervenţia paşnică a vecinilor lor, au putut fi împăcate, ba mai mult, sînt pe cale să constituie „Statele Unite ale Americii Centrale".

Aceste succese practice ale mişcării panamericane au fost întregite de valorile spirituale pe care ea le-a stimulat. Sub directa ei influenţă, s-au format o conştiinţă panamericană, un sentiment de solidaritate panamerican şi o opinie publică panamericană.

Aceste curente în plan practic şi totodată al ideilor, ţintesc către o mai strînsă alianţă politică, economică şi culturală a continentului american faţă de Europa şi Asia, către o federaţie a popoarelor panamericane.

Problema acestei federaţii a popoarelor americane, care ar urma să ia fiinţă pe baza doctrinei Monroe, în paralel cu Liga Naţiunilor de la Geneva, stă momentan pe ordinea de zi a celei de-a cincea Conferinţe panamericane de la Santiago de Chile. Chiar dacă, probabil, nici acum nu se va ajunge la un consens, aceasta va fi obţinut într-o conferinţă viitoare. Europei trebuie să-i fie clar că, dincolo de Atlantic, statele Lumii Noi se grupează în cea mai puternică organizaţie de state de pe glob, şi că la acest eveniment istoric trebuie să ia parte.

3. PAN-AMERICA ŞI PAN-EUROPA

Pan-America Pan-Europa

Pan-America este pentru Europa cel mai mare pericol sau cea mai mare speranţă; va fi un pericol, dacă Europa va persista să rămînă divizată în multe state mici, în timp ce pe malul opus al Atlanticului lumea se organizează. Va fi o speranţă, dacă Europa va învăţa ceva de la moderna ei fiică şi mişcarea panamericană va fi completată cu una paneuropeană.

Un politician european, căruia viitorul continentului îi stă la suflet, trebuie să studieze temeinic istoria mişcării panamericane, trăgînd concluziile ce se impun pentru Europa.

Datorită dezvoltării diferite şi a diversităţii relaţiilor celor două continente, este imposibilă o transpunere fără spirit critic a instituţiilor americane în contextul european; este însă necesar ca tot ce s-a dovedit a fi valabil dincolo de ocean, să fie verificat şi, în măsura în care relaţiile europene o permit, adaptat în Europa.

Panamericanismul are un uriaş avans faţă de paneuropenism. S-a scurs un secol de la promulgarea doctrinei Monroe şi de la lansarea chemării congresului panamerican şi o viaţă de om de la prima Conferinţă panamericană, timp în care de mişcarea paneuropeană nici nu putea fi vorba. Cu fiecare zi va creşte avansul Americii faţă de Europa, dacă oamenii de stat nu se vor hotărî să convoace după exemplul celei de-a cincea Conferinţe panamericane, prima Conferinţă paneuropeană.

Modelul panamerican

Omul de stat care va lansa către marile puteri invitaţia de a participa la conferinţă, precum odinioară Bolivar şi Blaine la cea americană, ar dobîndi o nepieritoare recunoaştere din partea propriului popor, a Europei şi a lumii. Fapta sa ar declanşa o mişcare în toate popoarele şi stările sociale aflate în somnolenţă, iar odată trezite, nu şi-ar găsi liniştea pînă Europa n-ar fi unită şi salvată. Nici eventualitatea eşecului primei conferinţe nu ar putea sufoca mişcarea, curînd s-ar întruni o a doua şi apoi o a treia conferinţă, iar reluarea planurilor eşuate anterior ar fi dusă la bun sfîrşit.

O a doua condiţie pentru iniţierea Pan-Europei este întemeierea unui birou paneuropean, analog celui panamerican de la Washington. Sediul central al mişcării paneuropene ar putea fi plasat în Elveţia, la Viena sau Paris. A.H.Fried scrie în lucrarea sa: „Uniunea Pan-Americană", că existenţa unui birou paneuropean în anul 1914 ar fi îndepărtat fără îndoială izbucnirea războiului — şi are probabil dreptate cu această afirmaţie.

Mişcarea paneuropeană, care ar putea să profite de experienţa îndelungată a celei panamericane, trebuie să i se asemuiască şi în privinţa scopurilor: lupta contra războiului, pro-

movarea ştiinţei şi a civilizaţiei; în principiu, renunţarea la ţelurile ofensive şi agresive, ca şi dezamorsarea hegemoniilor. De asemenea, constituţia Pan-Europei trebuie să recunoască principiul de bază că micile naţiuni sînt egale în drepturi cu cele mari, precum în cadrul Pan-Americii, unde Statele Unite ale Americii dispun de aceleaşi drepturi ca Republica Orientală a Uruguay-ului sau Republica Paraguay.

O separare netă

Dacă Pan-Europa va tinde către aceleaşi principii pacifiste şi democrate ca şi Pan-America, în viitor nu vor exista rivalităţi între cele două uniuni-surori, ci numai solidaritate. Ele nu se vor mai ameninţa reciproc, ci se vor împlini şi vor vedea o onoare în posibilitatea de a fi rivale în competiţia edificării culturii şi a păcii.

Oceanul ce desparte aceste două continente, înlătură orice dispută frontalieră, în timp ce comunitatea de cultură garantează prietenia lor internaţională.

În această privinţă ar fi de dorit ca Europa să se decidă în timp util spre a se retrage voluntar de pe pământul american, vînzîndu-i Americii coloniile şi în primul rînd Guyanele. Aceste colonii ar putea constitui temeiul unui conflict între lumea veche şi cea nouă. Respectarea strictă şi consecventă a doctrinei Monroe ar face ca într-o zi existenţa pe pământ american a coloniilor europene să constituie o inacceptabilă chestiune de onoare. Posibilele urmări ale unui asemenea conflict dintre cele două părţi ale lumii sînt imprevizibile pentru umanitate.

În afară de aceasta, o vînzare a Guyanei franceze către America, în contul datoriilor de război, ar provoca o uşurare şi în problema datoriilor mondiale. Achiziţiile teritoriale obţinute de Franţa în urma războiului ar recompensa pierderea acestei colonii, al cărei viitor este incert. Pe de altă parte, această achiziţie ar fi pentru Statele Unite un cîştig politic de nepreţuit şi o continuare a politicii sale tradiţionale de a cumpăra teritorii, în spiritul doctrinei Monroe (Florida, Alaska, Antilele daneze[22]). Franţa, al cărei imperiu co-

lonial este concentrat în Africa şi Asia, nefiind în stare să-şi apere cu succes colonia, ar avea mai mult de cîştigat decît de pierdut. Pentru politica de pace a viitorului, lucrul esenţial ar fi înlăturarea ultimelor graniţe terestre între Europa şi America, rămînînd între ele doar despărţirea naturală prin Oceanul Atlantic.

Anglia ca mediatoare

Elementul de legătură între Pan-Europa şi Pan-America ar fi Anglia. Mare putere în ambele părţi ale lumii, n-ar putea aparţine nici uneia dintre ele fără să şi-o facă rivală pe cealaltă. Legată din punct de vedere istoric de Europa şi naţional de America de Nord, Anglia este chemată să aducă pacea mondială pe ambele emisfere, datorită principiilor democratice pe care ea le-a creat, cît şi pentru viitorul rasei albe al cărei promotor este în Asia, Africa şi Australia.

Imperiul Britanic Mondial, Pan-Europa şi Pan-America, cele trei puteri interesate în menţinerea păcii mondiale şi a *status quo*-ului teritorial, pe care le unesc aceleaşi principii politice ca şi cultura şi originea comună, ar fi pe lungă durată garantele de nezdruncinat ale unei dezvoltări paşnice a civilizaţiei mondiale.

Dimpotrivă, dacă popoarele lumii nu se vor putea uni, acest colţ nefericit de lume va fi centrul intrigilor internaţionale şi cîmp de desfăşurare a conflagraţiilor internaţionale. Marile puteri vor lupta, unele cu altele, pentru moştenirea bogatelor lor colonii din Asia şi Africa, precum şi pentru zonele de influenţă în centrul şi apusul Europei. Astfel, ruina Europei nu va aduce nici o binecuvîntare vecinilor şi celor ce o vor moşteni, ci numai prilej de război şi discordie.

VI. EUROPA ŞI LIGA NAŢIUNILOR

„Mai întîi trebuie să se unească Europa, apoi omenirea."

1. CRITICA LIGII NAŢIUNILOR

Eşecul Genevei

Liga Naţiunilor cu sediul la Geneva reprezintă încercarea preşedintelui Wilson de a extinde organizaţia statelor panamericane pe întreg globul.

Europa, acceptînd această propunere, era în deplină cunoştinţă de cauză că o permanentizare a anarhiei statale internaţionale ar duce neîndoios la noi războaie, de pe urma cărora ar fi principala victimă.

Ideea Ligii Naţiunilor a fost de la început animată de două tendinţe: aceea de a fi o organizaţie mondială, şi aceea de a fi o organizaţie europeană. Această dilemă a condus la situaţia că Liga Naţiunilor nu este nici un areopag mondial, nici o federaţie paneuropeană, eşuînd datorită acestei contradicţii interne.

Liga Naţiunilor, ecumenică şi globală, visată de Wilson, a rămas o utopie. Geneva este doar o schiţă. Două puteri mondiale, Rusia şi America de Nord au renunţat la Liga Naţiunilor, la fel şi unele state mari precum Germania, Argentina, Mexicul, la fel ca şi o serie de state mici. Ca putere politică, Liga Naţiunilor abia cuprinde jumătate din omenire; nemembrii ei sînt la fel de puternici ca şi membrii ei. În loc să fie un parlament al naţiunilor, Liga a devenit un parlament trunchiat. Nimic nu o îndreptăţeşte să funcţioneze ca reprezentantă a omenirii, fiind reprezentanta unor state alese pur şi simplu la întîmplare, ale căror interese sînt dictate de politica lor de putere.

Să îndrăznească numai Liga Naţiunilor să se atingă de interesele vreuneia din puterile mondiale care îi sînt membre, cum ar fi, de exemplu problema indiană sau cea coreană; de îndată acestea şi-ar prezenta expres demisia, nimeni neputîndu-li-se opune. Liga Naţiunilor nu dispune de puterea fizică ce o oferă o forţă armată internaţională, nici de forţa morală a unei justiţii nepărtinitoare. Deciziile sale de pînă acum n-au fost verdicte de drept, ci compromisuri. În Silezia Superioară[23], la Wilna*, şi în Galiţia de Est[24], Liga Naţiunilor, lipsită de apărare, a capitulat în faţa armelor poloneze.

Astfel, Liga Naţiunilor s-a compromis grav: pe de o parte a devenit o instituţie a puterii neputincioasă, iar pe de altă parte o instituţie de drept nedreaptă. Ea nu mai reprezintă o autoritate politică şi morală de rang mondial.

Structura neorganică

Totuşi, ideea sa constituie un mare progres în dezvoltarea umană, pe care orice pacifist cinstit trebuie s-o salute ca pe prima încercare, desigur defectuoasă şi timidă, de a se institui, în locul anarhiei statale internaţionale, o organizaţie mondială ecumenică. Deficienţa Ligii constă nu în natura sa, ci în modul ei de organizare.

Liga Naţiunilor este neorganică; în loc să unească organic popoarele şi statele lumii ţinînd cont de legăturile lor istorice, economice, culturale şi geografice, ea a adunat mecanic laolaltă asemeni ţiglelor pe o casă, state mari şi mici, asiatice şi europene, învecinate sau îndepărtate unele de altele, fără a ţine cont de geografie, istorie, cultură şi economie. În cadrul ei, spre pildă, Elveţia nu se află mai aproape de vecina ei Austria, decît de Thailanda sau Ecuador.

Această alcătuire neorganică a Ligii, ce contravine doctrinei continentale a lui Monroe, a înstrăinat Uniunea nord-americană. Din aceleaşi motive şi Rusia îşi va permite să ocupe un grup de state, care-i ameninţă dezvoltarea internă independentă.

* Vilnius-ul de astăzi (N. trad.)

Viciul fundamental al Ligii Naţiunilor este structura ei abstractă; ea este ireală şi nu stîrneşte nici un ecou în viaţa spirituală a omenirii, care treptat, începînd cu familia şi extinzîndu-se la naţiune şi grupuri de popoare, tinde către idealul umanităţii universale. Neţinînd cont de aceste trepte de dezvoltare, ea sare peste organizaţia panamericană, ca şi peste cea paneuropeană. Pentru că doreşte să fie totul, nu este de fapt nimic; o alianţă a trei state, precum Mica Antantă, este azi în Europa un factor de putere superior Ligii Naţiunilor, care se consideră virtuala portavoce a omenirii.

2. PAN-EUROPA ŞI LIGA NAŢIUNILOR

Geneva şi Moscova

Liga Naţiunilor nu înlocuieşte Pan-Europa.

Atîta timp cît Germania nu aparţine Ligii Naţiunilor, Europa este ameninţată să se scindeze în două lagăre; deja la ora actuală în Eurasia există două ligi ale naţiunilor rivale: cea de la Geneva şi cea de la Moscova.

Germania nu aparţine nici uneia dintre ele, însă atîta timp cît ea se va afla într-un conflict perpetuu cu marile puteri ale Ligii de la Geneva, relaţiile ei cu Moscova vor fi cordiale. Astfel s-ar putea ajunge ca Germania, asemenea Turciei, Iranului şi Afganistanului, să formeze într-o bună zi o alianţă militară cu Moscova, în loc să se alăture Ligii de la Geneva. Urmarea ar fi izolarea Poloniei şi graniţa europeană pe Rin.

Această conjunctură ar echivala cu sfîrşitul ideii paneuropene, cu sfîrşitul păcii europene. Mai întîi Europa Centrală şi Balcanii, ulterior Occidentul european, ar constitui scena unei noi migraţii a popoarelor.

Este în interesul tuturor europenilor să înlăture această posibilitate, asigurînd adeziunea Germaniei la Occident. De această problemă depinde destinul Europei.

Intrarea Germaniei în Liga Naţiunilor de la Geneva nu ar putea substitui Uniunea Pan-Europeană.

Aceasta pentru că, în actuala sa formă, Liga Naţiunilor de la Geneva constituie un pericol de durată pentru independenţa Europei. Prin intermediul ei, puterile extraeuropene ale Americii Latine, Extremului Orient şi ale Imperiului Britanic au mînă liberă să se amestece în afacerile europene, pe cînd, spre pildă, Marea Britanie ar interzice orice amestec al statelor europene în problemele imperiului său federal; la fel ar proceda, în temeiul doctrinei Monroe, şi Statele Unite la un eventual amestec în relaţiile americane.

Din cauza Ligii Naţiunilor de la Geneva, Europa va deveni un obiect al politicii mondiale, o arenă a intrigilor politice mondiale. Problematica pusă în discuţie la Geneva este în marea ei parte, europeană. Cu toate acestea, în areopagul genevez, Europa este reprezentată doar deficitar, în timp ce sud-americanii, est-asiaticii şi britanicii de dincolo de oceane, în calitatea lor de membri ai Ligii Naţiunilor, exercită o influenţă decisivă în organizarea politică a Europei; problemele vitale ale Europei sînt decise de către statele neeuropene.

Acest paradox este şi mai mare datorită situaţiei că Germania, Rusia şi America de Nord, al căror interes în problemele europene este dintre cele mai mari, nu participă la aceste decizii, în timp ce statele est-asiatice şi sud-americane funcţionează ca judecători ai Europei.

Contra acestei tutele a Ligii Naţiunilor Europa trebuie să ia atitudine. Trebuie recunoscută situaţia internaţională nedemnă în care se află, luîndu-se măsuri în direcţia afirmării independenţei şi autodeterminării sale. Ligii Naţiunilor îi vor reveni deciziile în problemele intercontinentale, soluţionarea problemelor pur europene urmînd a fi luate de către Europa în propriile ei mîini.

La o sută de ani după America, Europa trebuie să-şi proclame propria ei doctrină Monroe: „Europa, europenilor!".

Doctrina americană Monroe este expresia deciziei americane de a se opune categoric oricărei imixtiuni europene.

Pe vremea cînd Monroe a proclamat această doctrină, Europa nu era avizată să-i opună acestei declaraţii americane de solidaritate, una europeană. Aceasta în primul rînd pentru că în acea vreme Sfînta Alianţă reprezenta unitatea, şi în al doilea rînd pentru că Europa nu întrezărea posibilitatea ca o putere ne-europeană să cuteze cîndva să se amestece în afacerile ei interne.

Între timp, situaţia s-a schimbat în defavoarea Europei; pe cînd America este azi asigurată contra amestecului european, Europa a ajuns cel mai slab şi vulnerabil punct al politicii mondiale.

Ani de zile, în plină pace, Rinul a fost ţinut ocupat de către britanici, americani şi africani; turcii, care abia fuseseră alungaţi din Europa, au repătruns victorioşi în ea şi trupele ruseşti au înaintat, în 1920, pînă la Varşovia şi Lemberg*, fără ca spiritul de solidaritate europeană să se fi trezit.

Dacă Europa va voi să se apere de propriul destin, acela de a fi cîmp de luptă şi obiect de dispută internaţională, ar trebui să proclame ea însăşi doctrina Monroe europeană: solidaritatea sa contra oricărui atac şi ingerinţă a puterilor ne-europene. Trebuie clarificat că un amestec al puterilor străine în afacerile ei interne va fi la fel de puţin suportabil ca şi în cazul Americii. Europa trebuie, în fine, să pretindă pentru sine însăşi aceleaşi drepturi pe care le-a pretins pentru sine însăşi America acum o sută de ani.

Această luare de poziţie a Europei ar fi de o deosebită însemnătate în legătură cu pericolul rusesc. Fiecare încercare rusească de a forţa schimbarea orînduirii unui stat european — azi în stil sovietic, mîine în sens absolutist — trebuie să primească prompt riposta curajoasă a întregii Europe, aşa cum,

* Lvov (N. trad.)

cu o sută de ani în urmă, a fost întîmpinată, în America de Sud, tentativa de reintroducere a monarhiei.

Pan-Europa ca o etapă

Dacă o organizaţie mondială va lua locul actualei anarhii mondiale, statele vor trebui să se unească mai întîi ca super-state. Precum unirea Germaniei, Italiei şi Poloniei au fost etape necesare pentru unirea Europei, tot aşa unirea Europei este o etapă necesară pentru unitatea omenirii.

Este absurd să se dorească ca o Europă anarhică să constituie pilonul de susţinere al unei comunităţi internaţionale. Aceasta ar duce la veşnice conflicte, care mai degrabă ar otrăvi atmosfera întregii lumi decît să se încoloneze în ordinea internaţională. În primul rînd Europa trebuie să se unească şi numai apoi omenirea; această desfăşurare nu poate fi inversată.

Oponenţii Pan-Europei vor opera mereu cu replici, cum ar fi: că Pan-Europa constituie un ideal mai îngust şi mai limitat decît Liga Naţiunilor, sau că este imoral şi apolitic ca o alianţă în scopul promovării păcii să fie geografic limitată numai la o parte a globului.

Pentru a sabota promovarea uniunii vamale europene, aceştia reclamă instituirea comerţului liber intercontinental, iar pentru sabotarea pactului european de garanţie solicită un pact intercontinental de garanţie, şi în loc de Statele Unite ale Europei doresc constituirea Statelor Unite ale Lumii.

Tactica de a lăsa pe poimîine ce poţi face mîine nu-şi dezminte eficacitatea. Este o metodă favorită a reacţiunii să se ascundă sub masca radicalismului pentru a putea combate eficient progresul. Astfel, masele sînt orbite de către demagogi, cu perspectiva unor ţeluri îndepărtate, de a căror realizare nici ei înşişi nu sînt convinşi, numai pentru a abate masele de la obiectivele apropiate, de a căror înfăptuire ei se tem.

3. REORGANIZAREA LIGII NAŢIUNILOR

Grupări de state

În actuala sa alcătuire, Liga Naţiunilor se împarte în patru grupuri principale:

1. Statele Imperiului Britanic mondial;
2. Statele europene;
3. Statele latino-americane;
4. Statele extrem-orientale.

Dintre aceste grupuri, numai primul este organizat din punct de vedere internaţional. Delegaţii Imperiului Britanic formează în cadrul Ligii Naţiunilor o grupare interconectată; de exemplu, lordul Robert Cecil, ce pînă nu demult reprezenta la Geneva Africa de Sud, figurează actualmente în delegaţia britanică.

O dispută între Australia şi Noua Zeelandă ar fi probabil aplanată la Londra, ca o afacere internă a federaţiei britanice de state, şi nicidecum la Geneva. Doar un conflict dintre un stat britanic şi un membru nebritanic al Ligii ar ajunge să fie discutat la Geneva.

Prin poziţia sa în cadrul Ligii Naţiunilor, Imperiul Britanic mondial constituie un exemplu pentru celelalte grupe de state reprezentate la Geneva.

Dacă Pan-Europa s-ar constitui ca o federaţie de state, conflictele dintre statele europene ar fi aplanate de către aceasta, numai conflictele cu puterile extraeuropene urmînd a fi soluţionate de către Liga Naţiunilor. Pe acest temei, Liga Naţiunilor n-ar fi în contradicţie cu Pan-Europa, ci ar completa-o.

Ar fi o gravă greşeală din partea paneuropenilor, ideea de a lupta contra Ligii, în loc să o sprijine. Critica trebuie să se îndrepte contra modului mecanic de alcătuire şi nu contra instituţiei. Atît timp cît nu există o organizaţie statală paneuropeană, Liga Naţiunilor este unicul forum unde statele europene se pot întîlni, unica pavăză contra

haosului intereuropean. Din această cauză, punctul de vedere pan-european privitor la intrarea Germaniei în Liga Naţiunilor este de dorit, căci acest pas al Germaniei va duce spre o comunitate de state europeană, şi nu rusească.

Federalism interstatal

Concomitent, mişcarea paneuropeană trebuie să intervină pentru autonomia Pan-Europei în cadrul Ligii Naţiunilor, ca şi pentru divizarea regională a acesteia. Scopul ei este desfacerea în grupe a Ligii Naţiunilor, şi în locul centralismului genevez, instituirea unui federalism interstatal.

Avantajul real al împărţirii regionale a Ligii Naţiunilor constă în aceea că numai o astfel de reorganizare ar putea face posibilă intrarea în Ligă în egală măsură a Statelor Unite ale Americii şi a Rusiei sovietice, fără a ceda din principiile lor internaţionale. Recunoaşterea Americii şi a Rusiei Sovietice ca uniuni de popoare autonome le-ar determina pe acestea să nu se mai teamă de un amestec străin în domeniul lor de putere, doctrina americană Monroe, ca şi cea sovietică, rămînînd unanim recunoscute.

Extinderea Ligii Naţiunilor ca o reală organizaţie mondială, ar fi ea însăşi capabilă să-i confere prestigiul moral pe care nici o forţă armată a Ligii nu l-ar egala.

La a cincea Conferinţă panamericană, la Santiago de Chile se va discuta despre constituirea unei federaţii a popoarelor americane. Dacă această federaţie a popoarelor americane, căreia îi va aparţine şi Uniunea nord-americană, va fi de actualitate azi sau mîine, ea va trebui, la un moment dat, să se delimiteze clar de rivala sa din Geneva: ori membrii americani vor ieşi *in corpore* din Ligă, ori federaţia popoarelor americane va intra în cadrul ecumenicei Ligi a Naţiunilor, ca o grupare închisă, asemeni grupării statelor britanice.

Consecinţele ce ar putea urma, datorită extinderii Ligii Naţiunilor prin înglobarea Pan-Americii, Liga riscînd să explodeze, depind de regrupările regionale care vor avea loc sau nu.

După retragerea americanilor, Liga Naţiunilor n-ar mai rămîne decît o uniune informă a europenilor, britanicilor şi asiaticilor de est. Dacă şi ultimele două grupe s-ar retrage din haosul european, ar rămîne doar organizaţia statelor paneuropene.

Înfăptuirea Pan-Europei în cadrul Ligii Naţiunilor este posibilă şi fără retragerea americanilor, dacă membrii săi europeni s-ar întruni într-o comunitate restrînsă, precum astăzi cea britanică şi mîine cea americană.

Separarea delegaţilor europeni la Geneva şi reunirea lor într-o grupă restrînsă de popoare ar produce concomitent criza şi renaşterea concepţiei Ligii Naţiunilor.

Liga Naţiunilor ar putea deveni cea mai înaltă instanţă, în timp ce conflictele şi problemele locale ar rămîne rezervate grupurilor restrînse de popoare. Aceste grupuri ar fi:

1. Grupul panamerican;
2. Grupul paneuropean;
3. Grupul britanic;
4. Grupul rusesc;
5. Grupul mongolic.

Dintre aceste cinci grupuri suprastatale de popoare există deja trei: cel panamerican, cel britanic şi cel rusesc. Parlamentele lor suprastatale sînt: Conferinţa Pan-Americană, Conferinţa Imperiului Britanic şi Congresul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Nestructurate rămîn doar grupul european şi cel mongol.

Lumea mongolică este scindată în statul japonez şi cel chinez. Ura dintre cele două state vecine (ce nouă ne pare la fel de fără sens precum le pare lor adversitatea franco-germană) nu face probabilă, într-un viitor apropiat, alcătuirea uniunii mongolice. Formarea acestei uniuni ar putea fi, cel mult, accelerată printr-o politică agresivă a seminţiilor albe contra celor galbene. Atît timp cît Japonia şi China nu se vor înţelege în privinţa unei politici mondiale comune, ele vor forma două grupe distincte în comunitatea Ligii Naţiunilor în loc de una singură, astfel Liga

va avea în alcătuire şase grupuri, patru reprezentînd rasa albă şi două pe cea galbenă.

De o mai mare stringenţă pentru noi este însă problema Uniunii Paneuropene. Formarea ei este o condiţie *sine qua non* a organizării regionale a lumii. Este imposibil ca patru puteri mondiale sau grupări de putere să se lase învinse de cinci state europene mici; ele vor trage consecinţele şi Liga Naţiunilor se va destrăma prin ieşirea lor. Numai reprezentarea Europei unite ar constitui un vot decisiv în consiliul popoarelor.

Echilibrul intercontinental

Nu avem nici un drept să scontăm pe schimbarea bruscă a mentalităţii politice a omenirii, sau pe speranţa că Puterea se va înclina întotdeauna în faţa Dreptului. Dacă azi ar trebui constituită o societate de state stabilă, fundamentul de drept al acesteia ar fi ancorat într-un sistem de putere solid.

Practica arată că o federaţie are perspective de durată dacă aduce un spor de putere. Acest spor se exteriorizează ori ca hegemonie, cînd un membru al federaţiei este mai puternic decît totalitatea celorlalţi (Prusia în cadrul Germaniei, marea Rusie în statul sovietic), ori sub formă cooperativă, cînd fiecare membru al federaţiei este mai slab decît comunitatea compactă a celorlalţi membri (SUA, Elveţia).

Această cooperare trebuie întemeiată pe un anume echilibru, excluzîndu-se primejdia unei hegemonii, căci principiul cooperării este democratic, pe cînd cel hegemonic — autocratic.

Tot aşa ar fi grupul de popoare paneuropene organizate într-o federaţie ecumenică de popoare pe bazele cooperării, căci nici un stat paneuropean n-ar fi destul de puternic să se ridice împotriva celorlalte, cu atît mai puţin împotriva unei grupări de state din cadrul Ligii Naţiunilor. Cele cinci sau şase grupuri de putere reprezentate în Ligă ar păstra un echilibru între ele, nici unul neputîndu-se ridica împotriva celorlalte, într-un viitor previzibil.

Astfel subdivizată, Liga Naţiunilor ar putea fi garanta păcii mondiale. Grupurile din cadrul ei ar putea încheia un acord de arbitraj, după o prealabilă dezarmare generală. Concomitent, formarea acestor grupări de state ar împiedica extinderea unor conflicte locale: puterile europene, spre pildă, n-ar fi obligate să intervină într-un conflict între SUA şi Mexic, sau în războaiele de eliberare din India sau Coreea. Pentru statele europene, această garanţie mutuală s-ar extinde numai în limitele europene. Astfel, primejdia unui război mondial ar fi simţitor îngrădită.

Liga Naţiunilor este mixtura nereuşită a două elemente a căror nefericită amalgamare este cauza incapacităţii sale vitale: Uniunea paneuropeană şi Areopagul lumii. Uniunea paneuropeană ar fi compusă din delegaţiile puterilor europene, iar instanţa ecumenică de apel din reprezentanţii celor cinci sau şase grupări de state.

Washington şi Geneva

Acest consiliu superior al puterilor lumii s-ar întruni periodic, într-un anumit sens fiind urmaşul conferinţei pentru dezarmare de la Washington.

Reprezentanţii marilor puteri mondiale s-au întrunit anul trecut la Washington, nu pentru a termina un război, ci pentru a încheia ameninţarea unei noi conflagraţii. Subiectul l-a constituit preîntîmpinarea unui conflict japonezo-american, cu consecinţe catastrofale asupra civilizaţiei, sarcină de care conferinţa s-a achitat strălucit. Succesele sale situează pe departe în umbră tot ce Liga Naţiunilor a realizat pînă acum.

America a fost reprezentată la Washington de către Statele Unite, Imperiul Britanic mondial de Anglia, Europa de Franţa şi Extremul Orient de Japonia, deci fiecare grupare de state de către puterea ei de rangul întîi. Singură Rusia a rămas nereprezentată, participanţii nerecunoscînd legitimitatea regimului său, însă poate fi probabilă, la o viitoare conferinţă mondială, şi participarea

puterii mondiale ruseşti. Dacă dezarmarea mărilor şi oceanelor poate fi semnată şi fără Rusia, dezarmarea uscatului — nu.

Astfel, prestaţia lui Harding la Washington s-a dovedit a fi mai bună decît cea a lui Wilson la Geneva.

Viitorul va fi orientat către o s i n t e z ă a acestor două tentative diferite menite să obţină pacea mondială: la Washington îşi va avea sediul Areopagul mondial, la Geneva cel european, adică Pan-Europa.

VII. PERICOLUL UNUI RĂZBOI ÎN EUROPA

„Războiul mondial doar a slăbit Europa — o viitoare conflagrație ar distruge-o."

1. PERICOLUL DE RĂZBOI

Anarhia europeană

Europa se află în momentul de față pe calea unui nou război.

Majoritatea statelor central și est-europene se pregătesc diplomatic și militar în vederea acestuia. Ura și invidia dintre vecini sînt mai mari decît în 1919.

Vinovată de acest amenințător pericol de război generalizat este anarhia internațională care dăinuie în Europa.

Situația europeană se aseamănă cu aceea dintr-un spațiu restrîns în care trăiesc laolaltă 26 de oameni, cu un nivel îndoielnic de cultură și morală. Ei sînt înarmați pînă-n dinți cu arme toxice, bombe, arme de foc și arme albe. Cu toții sînt faliți și pîndesc ocazia să se îmbogățească pe spezele vecinilor lor, fiind dominați de ură și invidie reciprocă, vendettă și rea-voință. Sînt ocupați cu comploturi, își ascut și-și încearcă armele, își aduc injurii reciproce, pe furiș sau pe față, în modul cel mai jignitor cu putință, nedorind în nici un chip să renunțe la această libertate prost înțeleasă. De aici și preferința lor pentru sistemul unei anarhii absolute, în locul oricărei organizări sociale. Toți sînt decișI să-și rezolve conflictele de interese și divergențele de opinii prin răfuieli și duel, în loc să recurgă la o instanță.

Nu e deloc anevoie de prezis că, mai devreme sau mai tîrziu, între aceștI sălbatici va izbucni o luptă pe viață și pe moarte și că, în învălmășeala ce se va isca, vor cădea victimă atît participanții, cît și spectatorii.

Împotriva acestei catastrofe nu există decît o singură salvare, aceea ca respectivii, sortiţi să convieţuiască împreună încă multă vreme, să se hotărească să-şi facă convieţuirea cît mai suportabilă cu putinţă. Acest lucru poate reuşi decît prin introducerea organizării în locul anarhiei.

E nevoie de o întrunire în jurul mesei rotunde pentru a inventa o organizaţie care să ofere maximum de siguranţă posibilă cu minimum de sacrificii. În locul disputei violente, instanţa trebuie să-şi spună cuvîntul, în acest scop instituindu-se o curte de arbitraj. De asemenea, va trebui să se renunţe la dreptul de a purta în permanenţă arme, ceea ce stimulează tentaţia de a abuza de ele. În fine, trebuie să se hotărească că oricare bătăuş şi turbulent al păcii, cel ce va agresa un camarad şi va refuza să se supună organelor de justiţie unanim recunoscute, să fie dezarmat şi pedepsit de către ceilalţi în mod solidar.

Organizare în loc de anarhie

Aceasta este calea pe care trebuie să păşească cele 26 de state dacă vor să evite în ultima clipă declinul:

Organizare în loc de anarhie; Curte de arbitraj în loc de război; Dezarmare în loc de înarmare mondială; Garanţii solidare în loc de legitimă apărare; Cooperare în loc de concurenţă.

În nici o parte a lumii, exceptînd Extremul-Orient, nu domneşte o situaţie internaţională atît de primitivă şi barbară ca în Europa. Statele panamericane, cele ale Imperiului mondial britanic şi cele aparţinînd Rusiei Sovietice se întrunesc periodic în conferinţe, pentru a discuta în spirit paşnic toate problemele aflate în suspensie şi spre a rezolva în mod paşnic eventualele conflicte. Ele se consfătuiesc asupra tuturor posibilităţilor ca tensiunile să fie rezolvate amiabil, prin acţiuni convergente unanim acceptate. Toate aceste state sacrifică un minimum din suveranitatea lor, pentru ca acest sacrificiu să le fie din plin răsplătit printr-o ordine de drept suprastatală.

Numai statele Europei persevereză în privilegiul anarhiei militare, discutînd doar cu pistolul îndreptat împotriva celuilalt. Ele ţin morţiş la principiul vendettei, refuzînd din aroganţă şi prostie introducerea ordinii de drept.

Aceste state nu pot sau nu vor să vadă că este exclus ca într-un spaţiu restrîns de cinci milioane de kilometri pătraţi să poată convieţui timp îndelungat 26 de state înghesuite unele într-altele, fără ca să se îmbrîncească sau să se calce pe picioare, şi că poate fi suficient un prilej insignifiant pentru ca Europa să se transforme într-un morman de ruine şi o hecatombă.

Cine ia în consideraţie acest lucru şi iubeşte Europa n-are voie să precupeţească nici un efort pentru a-şi salva continentul aflat în primejdie de moarte.

2. VIITORUL RĂZBOI

Un război de exterminare

Dacă cei ce conduc şi cei ce sînt conduşi în Europa ar avea cît de cît o ideea clară de ceea ce înseamnă v i i t o r u l r ă z b o i , n-ar mai lăsa să le scape nici o posibilitate pentru a-l îndepărta definitiv. Însă oamenii n-au habar despre ce le stă în faţă, imaginaţia lor este mărginită şi îndreptată mai degrabă spre înapoi decît spre înainte. Este mai comod să proiectezi în viitor întîmplări din trecut fără a face vreo schimbare, decît să proiectezi lucruri ce nu s-au întîmplat pînă acum. Aşa se face că în 1913 aproape nimeni n-a avut o viziune reală asupra unui război mondial ale cărei orori au întrecut toate previziunile. Tot astfel, actualmente nimeni nu are o imagine reală despre un eventual război, ale cărui grozăvii vor depăşi toate fanteziile europene.

Europenii şi-au închipuit războiul mondial ca pe unul asemănător războiului din 1870, iar pe cel care ar putea urma ca fiind aidoma celui tocmai încheiat. Or, este sigur că un viitor război îl va depăşi în cruzime şi grozăvie pe cel precedent, aşa cum Războiul Mondial l-a depăşit pe cel din 1870.

Aceasta pentru că descoperirile tehnice devin din an în an tot mai complexe şi amplifică mijloacele de distrugere. Viitorul război nu va fi purtat sub semnul tehnicii mecanice, ci sub cel al chimiei, nu va fi purtat cu oţelul, ci cu substanţele toxice.

Dacă va izbunci un nou război între marile puteri europene, scopul acestuia nu va fi capitularea adversarului, ci distrugerea naţiunii duşmane.

Viitorul război va fi purtat dincolo de frontul de luptă, în spatele lui, înainte de toate vizate fiind marile centre urbane inamice. Acolo, nevestele şi copiii soldaţilor vor fi lichidaţi cu bombe toxice, pentru a se înlătura un posibil viitor război de revanşă. Nici o diferenţă nu va exista între prima linie de front şi spatele său, precum nu va fi nici o diferenţă între combatanţi şi necombatanţi. Fiecare oraş cucerit va fi distrus, fiecare inamic capturat va fi lichidat.

Tehnica războiului chimic a evoluat într-o aşa mare măsură, de la 1918 pînă acum, încît în viitor cîteva bombe aruncate dintr-un avion vor ajunge să distrugă o metropolă de un milion de locuitori. Este ridicol să ne aşteptăm ca acei ce vor conduce un asemenea război să renunţe la asemenea mijloace de luptă foarte eficace, chiar dacă s-ar fi angajat anterior să nu folosească în nici un caz gazele de luptă. Un următor război va fi purtat, literalmente, pe viaţă şi pe moarte, fiecare slăbiciune manifestată pe parcursul său echivalînd cu o sinucidere.

Acest viitor război nu se va încheia cu un acord de pace, ci cu nimicirea poporului învins. Statul învins va avea parte de soarta Cartaginei după al treilea război punic.

Naţiunea învingătoare, fără deosebire de apartenenţă politică, va încuviinţa, în unanimitate, politica de distrugere promovată de către conducătorii ei, oricare altă ieşire din război punîndu-l pe învingător în pericolul ca, după una sau două generaţii, să fie atacat cu ură şi sete de revanşă de fostul adversar, pentru a fi în final învins şi nimicit. În lipsa unui *modus vivendi* în bună-vecinătate, fiecare naţiune va prefera să-şi distrugă vecinul, decît

să fie ea însăşi, mai devreme sau mai tîrziu, lichidată de acesta. În existenţa statală europeană se va repeta situaţia petrecută pe vremea v e n d e t t e l o r, cînd familii învrăjbite duceau o luptă sîngeroasă pînă la distrugerea uneia dintre ele.

În orice caz, un asemenea război de nimicire, în care vor fi atrase şi celelalte naţiuni ale continentului, va însemna p i e i r e a E u r o p e i. Nici naţiunile supravieţuitoare nu-şi vor mai putea reveni după pierderile cantitative şi calitative în oameni şi materiale suferite.

Orice război european ar fi neprofitabil

Dacă, de exemplu, Germania, obsedată de avantajele materiale ale unei invenţii epocale şi sedusă de aventurieri orgolioşi, ar declanşa un conflict armat revanşard contra Franţei, ar urma, în cazul unei înfrîngeri, să fie nimicită sau, în caz că ar cîştiga războiul, ruinată.

Şi, ca totdeauna, desfăşurarea pe mai departe a războiului este previzibilă; este sigur faptul că în decursul primelor săptămîni de război bazinul Rhur-ului (şi probabil şi cel al Sileziei) ar urma să fie distruse de bombardamente. Astfel, într-o singură zi s-ar putea prăbuşi o întreprindere pentru a cărei edificare poporul german a cheltuit timp de un secol tot ce a avut mai bun. Nici o despăgubire de război n-ar putea tămădui aceste răni şi oferi Germaniei posibilitatea recuperării cîndva a handicapului ce-l are faţă de industria americană şi engleză, aflate în avans faţă de ea.

Un război de nimicire victorios al Franţei contra unei mari puteri europene i-ar asigura, probabil, pentru o scurtă bucată de vreme, hegemonia pe continent. Această hegemonie ar fi însă prea scump plătită, căci avînd o rată a natalităţii redusă, Franţa n-ar mai fi nicicînd capabilă să-şi recupereze pierderile umane; populaţia sa ar scădea rapid sub nivelul celei italiene, nemaiputîndu-şi menţine hegemonia şi cu atît mai puţin şansa de a face faţă unei agresiuni ruseşti. Va trebui astfel să sîngereze nu numai la înfrîngerea sa, dar şi în cazul unei victorii.

Nici o naţiune europeană nu dispune de un excedent al forţei vitale a poporului sau avuţiei naţionale, pentru a-şi putea permite luxul unui război în care se va alege cu cel puţin o rană nevindecabilă.

Războiul Mondial doar a slăbit Europa, viitorul război îi va da lovitura mortală. Acel bărbat de stat care va semna declaraţia de război care va declanşa următoarea conflagraţie intereuropeană, va semna totodată sentinţa capitală a Europei. După acest război, Europa va deveni un cîmp de ruine, precum sînt azi ţinuturile odinioară înfloritoare ale Orientului Mijlociu; Berlinul şi Parisul vor împărtăşi soarta Babilonului şi a oraşului Ninive.

O singură putere se va afirma ca victorioasă la terminarea viitorului război european, şi aceea va fi Rusia. Autodistrugerea Europei va deschide drumul viitoarei invazii a Rusiei, la fel cum autonimicirea Chinei — viitoarei cuceriri a ei de către Japonia.

Pacea ca îndatorire naţională

Ţinînd cont de previziunile tehnice şi politice legate de o posibilă conflagraţie europeană, oricine-şi iubeşte propriul popor trebuie să fie un p a c i f i s t . Naţionalismul şovin ce-şi împinge poporul către un nou război, chiar dacă ar fi de bună-credinţă crezînd că-şi serveşte astfel patria, are doar scuza neştiinţei şi lipsei de imaginaţie în prospectarea viitorului.

Numai persoane asemenea lui Erostrat, cu înclinaţii criminale, sau oameni la care ura oarbă contra naţiunii duşmane este mai mare decît afecţiunea pentru propriul neam pot să propage un nou conflict european în care ar fi gata să-şi distrugă propriul popor, numai ca să-l vadă exterminat pe duşman.

Pentru orice european, indiferent de naţionalitate şi stare socială, trebuie să fie o chestiune de o n o a r e p e r s o n a l ă să se opună prin toate mijloacele acestei propagande de război. Acela care va adopta o atitudine pasivă faţă de eventualitatea unui viitor război, preia asupra sa o parte a răspunderii consecinţelor acestui măcel, consecinţe ce vor fi şi mai grave ca în războiul trecut. Î n t r - o a s e m e n e a p r o b l e m ă d e v i a ţ ă ş i m o a r t e

pentru europeni şi civilizaţia lor, nu poate fi vorba de neutralitate.

Cine se va eschiva în faţa deciziei, facilitînd în mod indirect ascensiunea incendiatorilor Europei, se va face vinovat de înaltă trădare faţă de propriul popor, faţă de Europa şi faţă de umanitate.

3. PAN-EUROPA ŞI PACEA

Conferiţe înainte, nu după război

Nici un mijloc nu trebuie precupeţit pentru a scuti lumea întreagă de un viitor război mondial.

Europa va trebui să urmeze exemplul marilor puteri ale Pacificului. Pe cînd statele Europei s-au întrunit în jurul mesei rotunde după ce 10 milioane de oameni fuseseră ucişi, şi de două ori pe atîta răniţi, continentul suferind pagube de nemăsurat, la Washington, puterile mondiale americană şi japoneză, ameninţate de pericolul unei posibile conflagraţii, au semnat un acord de pace în cadrul unei conferinţe, fără să se fi vărsat nici o picătură de sînge. Graţie acestui gest magistral, caracterizat prin inteligenţă şi mărinimie, s-au cruţat pe sine, cît şi întreaga lume de o inexprimabilă durere şi de nemăsurate pagube. Au salvat viaţa a milioane de oameni, sănătatea şi avutul lor, aflîndu-se actualmente, de ambele ţărmuri ale Pacificului, într-o situaţie mai fericită decît după un război pe care l-ar fi cîştigat.

Situaţia europenilor, nu numai a învinşilor, dar şi a învingătorilor, ar fi fost incomparabil mai favorabilă dacă conferinţa de pace ar fi avut loc în primăvara anului 1914, în loc de primăvara lui 1919. Trecutul nu mai poate fi schimbat, însă învăţămintele sale pot fi folosite pentru edificarea unui viitor mai bun. Doar astfel va putea Europa trage oarecare foloase de pe urma groaznicelor întîmplări.

Pan-Europa, calea spre pace

Situaţia politică a Europei este, şi după încheierea păcii, labilă. Există în Europa cel puţin o duzină de focare deschise de la care, în orice moment, poate izbucni un incendiu care să

distrugă continentul. În cadrul fiecărei naţiuni europene există lideri orgolioşi şi partide belicoase, care salută orice criză politică cu speranţa că, printr-un nou război, ar accede din nou la putere.

Ar fi de un optimism ridicol să acceptăm naivitatea pacifiştilor care se aşteaptă ca popoarele Europei, alterate de tristele experienţe dobîndite în ultimul război, să şovăie în a se arunca unul într-altul. Istoria ultimilor ani contrazice această ipoteză. De la terminarea ultimului război, două state europene, ce au cunoscut pe pielea lor războiul, au declanşat noi conflicte armate: Polonia a atacat sudul Rusiei, iar Grecia — podişul Anatoliei[25]. În ambele cazuri, popoarele şi-au urmat orbeşte conducătorii intrînd în război, Liga Naţiunilor dovendindu-şi neputinţa în a împiedica aceste două conflicte.

Şi celelalte popoare ar fi intrat în război ca la comandă, ca şi în 1914.

Speranţa de pace edificată pe un atare fundament denotă miopie şi este lipsită de şanse. Trebuie realizate garanţii reale de pace, care să facă un război între statele europene la fel de imposibil precum este actualmente un conflict între statele Uniunii Nord-Americane sau ale Imperiului Britanic, sau mîine între statele continentului american.

Interesele şi relaţiile mutuale ale statelor europene sînt atît de strîns întrepătrunse, încît două state europene vecine nu pot avea în faţă decît două alternative de durată: ostilitatea sau alianţa. O vecinătate corectă şi indiferentă nu mai poate fi posibilă. Europa poate deveni ori teatrul unor veşnice războaie, ori teritoriul unei păci permanente.

Doar o alianţă paneuropeană ar putea asigura pacea internă a Europei, prin stabilirea şi garantarea solidară a Curţii de Arbitraj obligatorii. Nimic nu ar putea compensa avantajul pe care l-ar cîştiga Europa dintr-o asemenea alianţă pacifică.

Această garanţie de pace internă, ce ar avea ca urmare un avînt în toate domeniile, ar fi întregită şi de o securitate a păcii în plan

extern. Europa aliată ar trebui să încheie acorduri de arbitraj cu Anglia şi Rusia, Pan-America şi Extremul-Orient care să-i confere garanţii în cazul unei conflagraţii în afara Europei.

Europa şi pacea externă

Statele europene sînt prea slabe la ora actuală pentru a putea impune pacea şi în afara zonei lor de putere. Ele n-ar putea înlătura un posibil conflict japonezo-chinez, japonezo-american sau ruso-chinez, la fel de puţin o revoluţie pe subcontinentul indian sau în peninsula coreeană. Asia înregistrează multe probleme nesoluţionate, a căror rezolvare este momentan imprevizibilă şi care vor conduce probabil, cîndva, la conflicte armate între marile puteri asiatice. Un asemenea tablou dezolant îl prezintă Europa care nu va putea împiedica atacurile acestora, trebuind să se ţină la distanţă de ele, avînd grijă ca măcar acest continent să fie scutit de viitoare conflicte.

Spre deosebire de Asia, în Europa nu există nici un succes politic obţinut pe calea războiului, care să nu fi costat de sute de ori preţul. De aceea, în Europa pacifismul nu este numai o necesitate dictată de etică, ci şi una dictată de inteligenţă, nu numai o cerinţă a europenismului, ci şi una a egoismului naţional.

De aceea, p a c e a e u r o p e a n ă trebuie să constituie ţelul imediat al tuturor pacifiştilor europeni, la fel cum este pacea americană pentru pacifiştii americani. Odată ce pacea continentală este asigurată, drumul către asigurarea păcii mondiale este deschis. Parcurgerea inversă a acestui traseu ar amesteca Europa în toate conflictele mondiale, accelerînd, în loc să stopeze, declinul său.

VIII. EUROPA DUPĂ RĂZBOIUL MONDIAL

„Dacă nu raţiunea, atunci necesitatea va crea Pan-Europa"

1. ELIBERAREA EUROPEI DE EST

Metternich şi Mazzini

Înainte de Războiul Mondial, Europa era scindată în două sisteme: Vestul liberal şi Estul conservator. Majoritatea naţiunilor occidentale erau libere, în timp ce majoritatea celor orientale erau oprimate.

În vreme ce în vestul european se impusese principiul dreptului popoarelor la autodeterminare naţională, în estul european existau trei popoare dominante: germanii, maghiarii şi ruşii mari, celelalte naţiuni fiind îngrădite în libertatea lor.

Înainte de război, o uniune paneuropeană ar fi silit naţiunile libere ale Vestului să-şi violeze propriile idealuri politice, să garanteze pentru lipsa de libertate a estonienilor şi letonilor, polonezilor şi lituanienilor, cehilor şi slovacilor, ucrainenilor, slovenilor şi croaţilor, ca şi pentru oprimarea provinciilor italiene, sîrbeşti şi româneşti din monarhia habsburgică. Această garanţie ar fi fost improbabil de obţinut, căci simpatiile occidentalilor pentru naţiunile oprimate erau mai puternice decît pentru naţiunile oprimatoare. Probabil că Vestul ar fi putut încheia cu Estul alianţe politice cu un anume scop, nu însă şi o federaţie suprastatală.

Pe de altă parte, mentalitatea curţilor imperiale est-europene a împiedicat o asociere europeană, acestea, indiferent că erau germane, austriece sau ruse, considerînd ca o înjosire subordonarea lor unei majorităţi democrate.

Astfel, în Est, ideea paneuropeană ar fi apărut ca o reînviere a Sfintei Alianţe în spiritul lui Metternich, pe cînd în Vest ca

o înnoire a Europei în sensul văzut de Mazzini. De o înfăptuire a Pan-Europei nici nu putea fi vorba, înainte ca unul dintre aceste principii să triumfe asupra celuilalt.

Războiul Mondial a adus cu sine şi decizia: Mazzini l-a învins pe Metternich, Vestul a învins Estul, principiile liberale pe cele conservatoare, ideile democratice pe cele autocratice. Prin prăbuşirea ultimelor trei monarhii imperiale europene, popoarele oprimate din estul european au devenit libere. Aceste popoare eliberate s-au organizat, constituind republici democratice sau alipindu-se la statele surori independente, deja existente.

Această revoluţie naţională est-europeană a constituit o etapă hotărîtoare pe drumul către Pan-Europa, căci datorită ei Europa a dobîndit o fizionomie unitară pe fundamentul statului naţional şi al democraţiei. Contradicţia dintre popoarele dominante şi cele dominate, dintre vestul şi estul Europei a încetat. Germania a devenit o republică democratică, prin politica sa internă afiliindu-se statelor occidentale. Doar Rusia s-a desprins de Europa prin introducerea sovietismului, în timp ce statele ei marginale şi-au declarat afilierea la democraţiile occidentale, fondînd state naţionale de sine stătătoare. Astfel, Europa a ajuns pe jumătate mai mică ca înainte de război, cu o structură politică internă evident mai omogenă.

Opresiune naţională odinioară şi astăzi

Astăzi, toate marile naţiuni ale Europei au propriul lor stat ca reper central al vieţii naţionale. Tutela pe care unele popoare europene o exercitau asupra altora a fost lichidată. Astfel, au fost puse bazele unei uniuni paneuropene de naţiuni libere.

Evident că, prin schimbările produse, oprimarea naţională în Europa nu a încetat definitiv. Milioane de germani, maghiari şi ucraineni sînt abandonaţi oprimării naţionale a popoarelor vecine. Oricît de nedrepte şi condamnabile ar fi aceste oprimări, popoarelor respective le rămîne cel puţin

posibilitatea ca propriul lor stat naţional să le fie sprijin şi centru de iradiere culturală, pe cînd înainte de război întregi naţiuni culturale europene erau private de libertate naţională.

În pofida acestor relicve de agresare naţională, pentru a căror înlăturare fiecare bun european trebuie să-şi dea concursul, s-a realizat în planul structurii politice europene un progres în raport cu situaţia antebelică.

Nicicînd, de la sfîrşitul Sfintei Alianţe, n-a fost Europa atît de coaptă pentru o alianţă politică, ca acum. Federalizării sale i se opune actualmente o rezistenţă psihologică, nicidecum una politică. Această rezistenţă psihologică trebuie înfrîntă prin redeşteptarea unui sentiment de solidaritate paneuropeană, aceasta constituind misiunea prioritară a tuturor deschizătorilor de drum ai opiniei publice europene.

2. POLITICA EUROPEANĂ ŞI ECONOMIA

Consecinţele economice ale tratatului de pace

Noua hartă a Europei a fost concepută conform aspiraţiilor naţionale, nu în conformitate cu necesităţile economice.

În timp ce dezvoltarea economică şi tehnică actuală are tendinţa desfiinţării graniţelor vamale existente, tratatul de pace de la Paris a trasat altele noi.

Zona economică germană, cu exemplara sa organizare, a fost secţionată prin „coridorul Danzigului"[26] şi ciuntită prin pierderea Sileziei Superioare, Lorenei şi ţinutului Saar.

Zona economică austro-ungară a fost şi ea divizată; în jurul nou-createi Cehoslovacii, ale cărei fabrici asigurau o bună parte din producţia industrială a monarhiei habsburgice, au fost trasate graniţe vamale ce o separă de consumatorii ei de pînă mai de ieri, obligînd-o să se adreseze altor cumpărători.

Viena, pînă recent capitala unui imperiu de 50 de milioane de locuitori, a ajuns capitala supradimensionată a unei ţări sărace şi puţin fertile de 5 milioane de locuitori, incapabilă să asigure hrana unei metropole disproporţionate.

Acordul de pace de la Paris reprezintă, faţă de relaţiile antebelice, un progres din punct de vedere politic şi un regres din perspectivă economică. Paralel cu succesele de moment ale demagogilor naţionalişti, milioane de oameni sînt pauperizaţi şi continentul este ameninţat cu ruina economică.

În loc de a trata problemele naţionale din punct de vedere naţional şi pe cele economice din perspectivă economică, economia a fost subordonată politicii, Europei abia eliberate inoculîndu-i-se germenele falimentului economic.

Declinul economic al Europei are următoarele cauze principale:

1. Războiul, cu ravagiile sale în comerţ şi debuşeuri, pe teatrele de luptă, în rîndul populaţiei şi în atitudinea faţă de muncă.

2. Desprinderea Rusiei de continent, ca urmare a revoluţiei, blocadei şi catastrofei sale economice.

3. Marile înarmări şi staţionări de trupe în Europa, datorită situaţiei politice nesigure.

4. Nerezolvarea problemei despăgubirilor de război şi crizele cauzate de aceasta.

5. Îndatorarea generală faţă de puterile extraeuropene.

6. Scindarea artificială a zonelor economice ale Europei Centrale, datorată acordurilor de pace.

Acestea sînt principalele cauze ale haosului economic european, ale şomajului, ale lipsurilor şi dezordinii sociale.

Reconstrucţia economică a Europei

Pentru înlăturarea acestui haos, întreaga Europă trebuie să considere ca sarcini urgente: reconstruirea zonelor distruse, ridicarea moralei muncii, soluţionarea definitivă a despăgubirilor şi datoriilor de război, recunoaşterea regimului rus şi sprijinirea energică a renaşterii Rusiei, şi în acord cu ea, promovarea unui program de dezarmare şi creare a uniunii vamale paneuropene, care să reconstituie legăturile comerciale distruse.

Toate aceste probleme care sînt, în primul rînd, problemele vitale ale continentului european, trebuie soluţionate în deplină înţelegere în cadrul unei conferinţe paneuropene.

Singura soluţie la îndemînă este o pacificare de durată a acestui continent greuîncercat. Atîta vreme cît fiecare stat se simte ameninţat de vecinii săi, nu se poate instaura o atmosferă propice dezvoltării unei economii paneuropene.

Numai o reconstrucţie de largă perspectivă a Europei, pe baze democrat-federative, va putea remedia economic fărîmiţarea Austro-Ungariei şi ciuntirea Germaniei. Acei oameni de stat ce ştiu mai puţin a construi, şi mai mult a distruge, sînt diletanţi şi demagogi ce trebuie să dispară, făcînd loc unor lideri constructivi.

Cu cît vor creşte lipsurile şi mizeria în Europa, cu atît popoarele vor recunoaşte necesitatea unei politici economice. De-abia atunci vor renunţa de bună voie la o parte din suveranitatea lor, pentru a se salva de foamete, falimente şi războaie.

Dacă nu o va impune raţiunea, Pan Europa va fi creată de necesitate. Astăzi, Europa mai poate deveni o comunitate a muncii, dar mîine va deveni cu siguranţă o comunitate a suferinţei. De va fi prea tîrziu, Europa, unită sau nu, va păşi pe drumul fără de întoarcere al distrugerii.

3. PAN-EUROPA ŞI TRATATUL DE LA VERSAILLES

Versailles şi pacea

Europa de azi este creaţia tratatelor de pace de la Paris[27]. Orice reconstrucţie a Europei trebuie să pornească de la ele.

Realismul politic european are în momentul de faţă două alternative: acceptarea acestor tratate, cu toate carenţele şi nedreptăţile lor, sau acceptarea războiului şi a haosului.

Despre o rectificare paşnică a noilor graniţe din interiorul Europei nu poate fi încă multă vreme vorba. Cu mentalitatea actuală a popoarelor şi liderilor pe care şi i-au ales, o cedare voluntară a teritoriilor cucerite este o imposibilitate de ordin psihologic. Ţările europene învingătoare ar intra mai de-

grabă într-un nou război decît să cedeze provinciile germane ce le-au revenit, la fel cum Germania nu ar fi renunţat nicicînd de la sine la oraşul Posen*, cu atît mai puţin la Alsacia şi Lorena sau la ţinutul Schleswig-ului de Nord. Deci, acela care se preocupă pe mai departe de schimbarea graniţelor germane, va face o politică de război. Fiecare pacifist, indiferent dacă-i convine sau nu, trebuie să se acomodeze cu actualele graniţe statuate la Versailles, căci acela ce tulbură această situaţie, tulbură pacea Europei.

Ar fi absolut greşit însă să considerăm acordurile de la Paris ca sfîrşitul evoluţiei europene, în loc de a vedea în ele bazele acesteia. Cu toate scăderile sale, tratatul de la Paris a constituit primul pas spre reconstrucţia europeană după haosul Războiului Mondial.

Aceste tratate de pace au desfăcut în componentele ei naţionale configuraţia politică est-europeană anormală ce dăinuise pînă atunci, nu pentru înmulţirea numărului statelor europene şi, implicit, a dezordinii generale, ci pentru a facilita apariţia republicilor de sine-stătătoare, liber-asociate în locul statelor militariste, confederate prin forţă. Avantajele comunităţii de pînă mai ieri trebuie să se îmbine cu priorităţile libertăţii nou-dobîndite. Descompunerea Austro-Ungariei a avut sensul de a-i elibera componentele în scopul sintezei Pan-Europei.

Orice posibilitate de dezvoltare a mişcării paneuropene, va trebui să decurgă din actualul sistem al statelor europene. O conferinţă paneuropeană care va avea pe ordinea de zi revizuirea graniţelor trasate la Versailles, St. Germain şi Trianon ar fi sortită eşecului, înainte chiar de a avea loc. Perspective de reuşită ar exista doar dacă ar fi excluse din principiu, în cadrul dezbaterilor, toate problemele teritoriale.

Numai cu această condiţie ar fi cu putinţă să se treacă la revizuirea completă a celui de-al doilea capitol al tratatelor de la Paris, şi anume a laturii lor economice. În contrast cu con-

* Poznan, actualmente în Polonia de Vest (N. trad.)

diţiile teritoriale de încheiere a păcii, cele economice nu constituie o problemă de onoare naţională, nici un *„noli me tangere"*. Ele au fost supuse în ultimii ani unor multiple revizuiri care vor trebui continuate încă în viitor. Aceste revizuiri trebuie să facă nu numai obiectul interesului celor învinşi, dar şi al învingătorilor. Aceasta pentru că problema despăgubirilor de război trebuie, pe cît posibil, depolitizată, devenind astfel o problemă de afaceri pe care oamenii de afaceri s-o rezolve în interes reciproc. Soluţia va fi fezabilă cînd adversarii vor renunţa la punctul lor de vedere pur naţional, pentru a se întîlni pe terenul interesului general european. Interesul Europei este în egală măsură interesul Franţei, ca şi al Germaniei. Ca germani şi francezi, aceiaşi oameni pot fi adversari, ca europeni însă sînt aliaţi.

Uniunea vamală europeană

După ce despăgubirile de război din partea Germaniei vor face cu putinţă reconstrucţia nordului Franţei, economia europeană are în faţă o altă sarcină: desfiinţarea treptată a barierelor vamale intereuropene, contopirea zonelor economice naţionale într-una paneuropeană, singura capabilă să facă faţă cu succes concurenţei industriei americane.

Dacă Europa va fi conştientizată de acest fapt şi colaborarea economică va înlocui lupta concurenţială, atunci în mod automat se vor schimba toate pevederile economice ale tratatelor de pace, ceea ce va da naştere unei tendinţe de asociere amicală.

Dar înţelegerea amicală nu poate avea loc atîta vreme cît atmosfera economică este viciată de probleme politice, atîta vreme cît germanii pretind retrocedarea Danzig-ului şi a Sileziei Superioare, Franţa pe de altă parte activînd în direcţia spargerii unităţii germane. Toate aceste încercări de a schimba harta Europei duc la război, pe cînd recunoaşterea graniţelor actuale, concomitent cu lupta contra barierelor vamale duc către Statele Unite ale Europei, unde graniţele interstatale îşi pierd importanţa lor actuală, devenind simple limite administrative.

4. MICA ANTANTĂ

Statele Unite ale Europei Răsăritene

Gîndul că statele europene, în izolarea lor, nu pot fi viabile a dus la întemeierea Micii Antante. În acest sens, Mica Antantă poate constitui germenele Pan-Europei.

Prin despărţirea de Rusia, Europa a adoptat o nouă configuraţie, compusă din trei grupe principale: Occidentul latin (Portugalia, Spania, Franţa, Belgia, Italia), centrul germanic (Germania, Olanda, Danemarca, Suedia, Norvegia) şi, în fine, Europa de Est, preponderent slavă (Finlanda, Ţările Baltice, Mica Antantă, Ungaria, Balcanii).

Din acestea din urmă, statele est-europene răsărite pe ruinele Austriei, Ungariei, Rusiei occidentale şi ale Ligii Balcanice, Masaryk a dorit să creeze, imediat după terminarea războiului, o federaţie care să le asigure o independenţă durabilă faţă de Germania şi Rusia.

Acest întreg teritoriu, ce se întinde din Finlanda pînă în Grecia, cuprinde jumătate din statele europene, o treime din Europa şi din europeni.

Mica Antantă

Acea mare federaţie ce ar fi însemnat un pas uriaş înspre Statele Unite ale Europei nu a luat fiinţă. În locul ei s-a înfăptuit doar Mica Antantă, prin alianţa Cehoslovaciei, Regatului Slavilor de Sud* şi România. Polonia (prin alianţa ei cu România), ca şi Austria, în virtutea tratatului de la Lana[28] întreţin relaţii strînse cu această grupare. Acum, ca şi înainte, Mica Antantă tinde, în sensul visat de Masaryk, de a se extinde spre nord şi sud, constituind temelia Statelor Unite ale Europei.

Şi în actuala sa configuraţie, Mica Antantă este o mare putere europeană. Împreună cu Polonia dispune de 70 milioane de locuitori şi de o suprafaţă de peste un milion de kilometri pătraţi, fiind deci (împreună cu Polonia), de două ori

*Viitoarea Iugoslavie (N. trad.)

mai mare ca Germania şi avînd un număr de locuitori echivalent celui al Germaniei antebelice.

Aceste State Unite ale Europei de Est au dobîndit o poziţie influentă în Europa, atît datorită alianţei lor cu Franţa, cît şi iscusinţei conducătorilor ei (îndeosebi Dr. Beneš). Ele au împreună un număr mai mare de locuitori decît oricare dintre cele trei mari naţiuni europene. Împreună cu Franţa şi Belgia, această grupare de state dispune de două cincimi din totalul populaţiei Pan-Europei şi ar putea constitui nucleul de cristalizare al construcţiei ei, dacă, bineînţeles, îşi va asuma aceasta ca scop principal al politicii sale.

Pentru moment, scopul acestei grupări de popoare nu este constituirea unei federaţii europene, ci apărarea contra Rusiei şi neutralizarea Germaniei, Ungariei şi Bulgariei. Atîta timp cît Mica Antantă nu va ajunge la o înţelegere amicală cu Germania demilitarizată şi democrată, nu-şi va putea duce la capăt misiunea paneuropeană, existînd pericolul ca într-o bună zi să se trezească strivită de Rusia renăscută şi de aliaţii ei germani.

Mica Antantă constituie primul simptom al reconstrucţiei europene, o depăşire a dezmembrării Austriei printr-o nouă sinteză. Misiunea ei economică, aceea de a croi drumul către alianţa vamală paneuropeană prin intermediul unei federaţii dunărene, nu s-a îndeplinit. Vinovat de acest insucces este haosul monetar est-european, care face aproape imposibilă instituirea unor relaţii economice internaţionale. Astfel, această sarcină importantă rămîne rezervată viitorului.

Oricum, Micii Antante trebuie să-i fie recunoscut meritul de a fi încetăţenit în Europa un nou sistem de state, după modelul sistemului american, capabil să îmbine avantajele solidarităţii din politica externă cu păstrarea suveranităţii interne, comunitatea politică consolidîndu-se prin conferinţe periodice.

Acest sistem va putea fi preluat şi de către alte grupuri de state europene, cum ar fi cele scandinave, netezindu-se astfel, prin alianţa lor, drumul către o cooperare paneuropeană.

IX. GERMANIA ŞI FRANŢA

„Din teribila criză în care se zbat actualmente, Germania şi Franţa vor ieşi ori aliate şi europene, ori devorîndu-se reciproc, vor sîngera deopotrivă într-o feroce încleştare."

1. PROBLEMA CENTRALĂ A EUROPEI

Rivalitatea istorică

Cea mai mare piedică în calea realizării Statelor Unite ale Europei o constituie rivalitatea milenară dintre cele mai populate state ale Pan-Europei: Germania şi Franţa. Imperiul Franc sau franco-german al lui Carol cel Mare s-a destrămat sub domnia fiului său Ludovic. Pe ruine sale s-au dezvoltat Germania, Franţa şi Italia.

De atunci datează încleştarea dintre Germania şi Franţa pentru moştenirea lui Carol cel Mare şi hegemonia europeană.

În pofida slăbiciunii sale interne, Imperiul Romano-German şi-a afirmat poziţia sa de prim rang în Europa pînă la începutul erei moderne. Şi Împăratul Carol al V-lea a făcut încercarea de a făuri o monarhie universală europeană şi de a frînge puterea Franţei. Tentativa a eşuat însă, Franţa a ieşit întărită din această criză şi, la scurtă vreme, a ridicat ea însăşi pretenţii la hegemonia europeană. În perioada Reformei, Franţa a trecut la ofensivă, ţinînd preţ de trei secole Germania în defensivă. În timpul lui Richelieu, Mazarin şi Ludovic al XIV-lea, Franţa a fost, incontestabil, prima putere a continentului. Napoleon a continuat această tradiţie, reuşindu-i reconstituirea imperiului european al lui Carol cel Mare sub egida Franţei.

Rusia şi Anglia au răsturnat monarhia paneuropeană a lui Napoleon, care s-a dizolvat în componentele sale. Sub conducerea Prusiei a început renaşterea puterii Germaniei,

aceasta cucerind hegemonia europeană în timpul lui Bismarck, prin victoria repurtată în războiul franco-prusac.

Germania nu s-a putut bucura prea multă vreme de puterea dobîndită. Sentimentul naţional a atins în Europa o asemenea intensitate, încît nici un popor nu mai era dispus să accepte de bună voie hegemonia altuia. De teama unui „napoleonism german", majoritatea popoarelor europene s-au aliat contra Germaniei şi a vasalelor sale, pînă cînd Războiul Mondial a dus la sfîrşitul Imperiului German.

Franţa şi Germania, republici-surori

Aşa după cum cu o jumătate de secol în urmă victoria Germaniei provocase prăbuşirea imperiului napoleonian, de astă-dată Franţa a fost aceea care a cauzat sfîrşitul celui de al II-lea Reich.

Pentru prima oară în istora lumii, cele două state vecine stau faţă în faţă ca republici-surori. Ambele îşi datorează modul de guvernare înfrîngerii de care au avut parte. Atît Bonaparte cît şi Hohenzoller au încercat să obţină hegemonia europeană prin înfrîngerea poporului vecin. Ambii şi-au pierdut tronul în această încercare, umilindu-şi propriul popor şi pregătind ascensiunea adversarului.

A sosit, iată, momentul istoric pentru ca ambele naţiuni, eliberate de dinastiile lor, să îngroape ambiţiile şi aspiraţiile suveranilor avizi de glorie, şi printr-o onorabilă reconciliere, să pregătească împreună uniunea şi înălţarea Europei.

O uniune între Franţa şi Germania era imposibilă atîta vreme cît în fruntea lor se aflau dinastii rivale, atîta vreme cît Franţa era republicană, iar Germania o monarhie; ea a devenit însă posibilă din clipa cînd idealul republican a devenit comun celor două naţiuni vecine.

Din acest punct de vedere, republicanizarea Germaniei constituie o etapă importantă pe drumul către idealul pan-european. O reîntoarcere a Germaniei la monarhie ar îngreuna şi întîrzia unitatea europeană, dacă n-ar face-o chiar imposibilă. Pentru mentalitatea germană, o monarhie cu adevărat

democratică, în manieră englezească, ar fi greu de conceput, iar orice alt tip de monarhie europeană ar submina uniunea statelor europene, tot aşa cum nici Sfînta Alianţă nu a rezistat asaltului democratizării Franţei.

Idealul republican a făcut în ultimul deceniu progrese mai rapide ca nicicînd pînă acum. De la Pirinei şi pînă la Marea Chinei flutură stindardele republicane; rînd pe rînd, imperiile chinez, rusesc, austriac şi turcesc s-au transformat în republici, şi cu ele o treime din omenire. Sfîrşitul acestei evoluţii este greu de prevăzut.

Inamiciţia franco-germană

Situaţia politică din ambele ţări vecine s-a schimbat, nu şi starea lor morală. Nicicînd n-a fost ura dintre germani şi francezi atît de mare ca acum. Această ură depăşeşte raţiunea şi interesul general, împiedicînd instaurarea unui sentiment de solidaritate europeană necesar edificării unităţii franco-germane, cu toate că interesul reciproc o reclamă.

Străvechea duşmănie franco—germană se arată ca un obstacol de netrecut în calea înţelegerii europene. Totuşi, este îndreptăţită speranţa că această ură nu va fi veşnică şi că schimbarea condiţiilor externe va aduce o schimbare a stării de spirit. Nu întotdeauna relaţiile politice dintre state depind numai de simpatia sau antipatia naţională, ci sînt adeseori dependente de relaţiile politice.

În Austria anului 1914, ca şi în anii precedenţi, Serbia trecea drept duşmanul de moarte. La fel, Italia, în 1915. Astăzi, n-a mai rămas nimic din acea ură ce părea de neînvins: Serbia şi Italia se bucură de cea mai mare simpatie în rîndul populaţiei austriece.

De-a lungul a două secole, ruşii şi turcii au fost duşmani pe viaţă şi pe moarte, actualmente însă sînt legaţi printr-o strînsă alianţă.

În 1912, Serbia şi Bulgaria au luptat cot-la-cot, ca „naţii slave înfrăţite", contra duşmanului secular turcesc, ca în 1916,

turcii şi bulgarii, pe baza „originii turanice comune", să lupte contra duşmanilor sîrbi.

La începutul acestui secol, burii erau duşmanii înverşunaţi ai Angliei, pentru ca acum să constituie unul din pilonii de susţinere ai imperiului.

În anul 1915 salutul firesc între germani era: „Mînia Domnului să-i lovească pe englezi!" şi frenetice cîntece de ură le erau adresate celor din urmă, în timp ce animozitatea contra francezilor se situa într-un plan secund; astăzi, întreaga Germanie vorbeşte cu simpatie de Anglia, iar Franţa a preluat rolul marelui duşman.

Spania şi Franţa, Prusia şi Austria, Veneţia şi Genova au fost timp de secole duşmani de moarte, fără ca aceasta să se mai vadă în ziua de azi. Aceste exemple pot fi multiplicate după dorinţă. Se observă pretutindeni că ura dintre popoare încetează de îndată ce dispar cauzele. Această constatare istorică îndreptăţeşte speranţa că şi ura franco-germană va dispărea de îndată ce condiţiile care au determinat-o se vor schimba.

Din raţiuni politico-militare, duşmănia franco-germană a fost, secole de-a rîndul, aţîţată artificial. De ambele maluri ale Rinului, au existat persoane şi clase sociale influente, care au trăit de pe urma acestei tensionări politice şi care erau interesate în respingerea oricărei posibilităţi de înţelegere.

Şi astăzi încă, această duşmănie reciprocă este dictată de interese particulare. Politicieni demagogi şi persoane cu interese economice îşi prelungesc existenţa prin această ură, datorîndu-şi faima şi avuţia acesteia. Dacă cele două ţări s-ar împăca, viaţa acestor profitori şi-ar pierde sensul.

Este clar că o duşmănie atît de profundă şi de durată nu poate dispărea de azi pe mîine, că duşmănia propagată timp de decenii şi secole are rezonanţă şi că este necesară o susţinută contrapropagandă pentru a înlătura prejudecăţile adunate de ambele părţi.

Cel mai important lucru este recunoaşterea comunităţii de destin franco-germane. Atîta timp cît politi-

ca europeană se identifica cu politica mondială, raţiunea disocierii era mai puternică decît cea a asocierii; azi, cînd se află în joc viitorul Europei, interesele germane şi franceze coincid pe zi ce trece tot mai mult. Prăbuşirea uneia din naţiuni ar atrage după sine necesarmente pe aceea a celeilalte. Astfel, între ele trebuie să ia naştere o solidaritate a raţiunii, chiar dacă de o solidaritate a iubirii nu poate fi încă vorba.

Iubirea nu poate să se dezvolte decît mai încet, şi fără constrîngere, pornind de la colaborare şi respect pentru realizările celuilalt.

Din teribila criză în care se zbat actualmente, Germania şi Franţa vor ieşi ori aliate şi europene, ori, devorîndu-se reciproc, vor sîngera deopotrivă, într-o feroce încleştare.

2. FRANŢA LA RĂSCRUCE

Politica de nimicire sau reconcilierea

Problema vitală a Franţei cu care se confruntă oricare politician este înainte de toate asigurarea împotriva unei invazii germane.

Mare parte din graniţele Franţei o formează marea, Pirineii şi Alpii, fiind astfel bine apărată, doar graniţa sa estică rămîne deschisă. Prin această poartă de acces, pe parcursul unui singur secol, armatele germane au năvălit de trei ori. Vecinul cu care Franţa se mărgineşte la est este poporul european cel mai războinic şi sîrguincios, ce o depăşeşte numeric şi îi este vrăjmaş.

Din raţiuni de siguranţă faţă de o nouă invazie germană, Franţa trebuie să-şi concentreze toate forţele şi să nu precupeţească nici un mijloc pentru a-şi păzi generaţiile viitoare de pericolul german.

În această situaţie, Franţa ar putea lua în considerare avertismentul exemplar din politica lui Bismarck la încheierea Tratatului de la Frankfurt[29]. La declanşarea Războiului Mondial, o parte a criticilor lui Bismarck i-au adresat reproşul că, prin abandonarea Belfort-ului, a oferit francezilor posibilitatea să se apere cu succes contra germanilor;

alţi critici i-au imputat că anexarea Alsaciei şi Lorenei a trezit ura neîmpăcată a Franţei, cultivînd astfel germenele revanşei. Ambele critici sînt valabile. A-ţi învinge adversarul, fără a-l face inofensiv, este cea mai mare greşeală ce poate fi făcută în politică. Acordurile de pace iscusite, ori croiesc calea împăcării (pacea de la Nikolsburg[30]) sau pe cea a nimicirii (pacea cartagineză).

Logic, există doar două mijloace să te poţi asigura împotriva unui duşman: ori îl faci inofensiv nimicindu-l, ori îl neutralizezi reconciliindu-te. Ori îi iei puterea de a se răzbuna, ori îi iei cheful de a se răzbuna. Orice cale de mijloc, orice şovăială între aceste două atitudini duce la propria pieire.

Franţa trebuie să se decidă: fie pentru o politică de nimicire a Germaniei de mare anvergură, fie pentru o politică de reconciliere de aceeaşi anvergură. Orice altă opţiune ar fi, pur şi simplu, de domeniul diletantismului.

Politica de nimicire

Se pare că, pînă acum, Franţa a ales prima alternativă.

Politica de nimicire preconizată de Franţa ţinteşte următoarele obiective: graniţa militară pe Rin, graniţa economică pe Ruhr, destrămarea unităţii Reich-ului, alianţa cu Polonia în scopul reprimării Germaniei şi a izolării ei de Rusia, care, de asemenea, va trebui dezarmată.

Această politică de asigurare militară, de distrugere politică şi de exploatare economică a avut drept scop ruina şi colapsul Germaniei. Fără cărbune şi minereu de fier, industria germană este condamnată a se duce de rîpă, o treime din populaţia germană ce lucrează în acest domeniu e silită să emigreze sau să rămînă înfometată. Doar în acest mod ar dispărea superioritatea numerică a poporului german faţă de cel francez.

Această politică de distrugere îndreptată contra Germaniei ar putea fi continuată cu consecvenţă, în pofida caracterului ei inuman, dacă s-ar neglija un important factor al problemei franco-germane: Rusia.

Este neîndoielnic faptul că, de îndată ce Germania se va convinge de voinţa neabătută a Franţei de a o nimici, se va arunca necondiţionat şi fără a reflecta o clipă în braţele Rusiei, fără a ţine cont că această Rusie este comunistă, socialistă, democrată sau autocrată.

Cu capital american, spirit organizatoric german şi recolte rodnice, Rusia se va putea reface mai repede decît se crede în Europa. Din acel moment, Germania şi Rusia vor întreprinde o politică comună, avînd drept scop nimicirea Poloniei şi a Micii Antante, precum şi înfrîngerea Franţei. Franţa n-ar mai sta în faţa unui popor de 70 milioane de locuitori, ci în faţa unui bloc de popoare de un sfert de miliard de oameni, de la Rin pînă la Pacific. Acest bloc ar creşte zi de zi în populaţie, bogăţie şi putere, pe cînd Franţa, sub povara înarmărilor şi a concurenţei economice anglo-americane, n-ar mai putea ţine pasul. Dacă între timp, în Rusia comunismul ar fi înlocuit cu un alt sistem, Mica Antantă, mînată de simpatiile ei pro-slave, s-ar decide să se alieze Rusiei, ceea ce ar izola Franţa de Europa.

În eventualitatea unui război între alianţa ruso-germană şi puterile apusene, armatele ruse ar ajunge mai repede la Rin decît ar putea-o face forţele americane. Chiar şi în cazul unei victorii a Franţei, aceasta ar fi atît de slăbită încît următorul atac al rezistentei Rusii ar urma să o copleşească.

Astfel, politica franceză de nimicire a adversarului, depăşind succesele de debut, se îndreaptă pînă la urmă spre declinul sigur al propriei naţiuni. Ea deschide Rusiei poarta Europei, Germania facilitînd la rîndu-i aceasta în calitate de aliată. În acest fel, frontiera Europei se mută de la Berezina şi Nistru la Rin şi Alpi, ameninţînd continentul cu pericolul războiului şi al falimentului. Această politică a Franţei va provoca realmente sfîrşitul independenţei şi al economiei germane, însă scurtul triumf va fi plătit cu preţul propriei existenţe.

La începutul acestei politici de distrugere stă ruinarea Germaniei, iar la sfîrşitul ei — ruinarea Franţei. Cînd doi se bat, al treilea cîştigă, şi acesta va fi Rusia, care datorită conflictului european fratricid, va cîştiga fără nici un efort hegemonia europeană.

Calea reconcilierii

Dacă Franţa va realiza că nu va putea nimici Germania, ea va trebui să abandoneze această cale greşită, hotărîndu-se să păşească pe f ă g a ş u l r e c o n c i l i e r i i . Această cale are un singur capăt care este P a n - E u r o p a , şi constă din următoarele etape: colaborarea strînsă cu forţele democratice şi pacifiste din Germania, reconcilierea prin despăgubiri justificate, uniunea vamală în scopul unirii cărbunelui german şi a minereului de fier francez într-o i n d u s t r i e s i d e r u r g i c ă p a n e u r o p e a n ă , tratat de arbitraj şi securitate, protecţia contra Rusiei, apărarea comună contra reacţiunii, dezarmarea generală, reconstrucţia comună a economiei şi finanţelor europene, edificarea federaţiei paneuropene.

A c e s t p r o g r a m d e r e c o n c i l i e r e asigură, prin consecinţele sale, un viitor mai bun Franţei decît programul ei de nimicire. Garantarea solidară a graniţei franceze de est de către totalitatea statelor paneuropene constituie o pavăză mai solidă decît ocuparea Renaniei. În loc să constituie un permanent focar de intrigi internaţionale, Germania ar putea constitui zidul de apărare contra pericolului rusesc. Datorită acestei reconcilieri, Franţa ar putea fi în situaţia favorabilă de a renunţa la serviciul militar obligatoriu, redresîndu-şi echilibrul financiar şi concentrîndu-şi toate energiile în organizarea imperiului său colonial. Poziţia sa proeminentă în cadrul Pan-Europei i-ar asigura un rol de funte în lume şi un titlu de glorie: p r o m o t o a r e ş i a p ă r ă t o a r e a d r e p t u r i l o r o m u l u i .

3. GERMANIA LA RĂSCRUCE

Politica de revanşă

Germania se află de asemenea la răspîntie, între orientarea spre Est şi cea spre Vest, între politica revanşardă şi cea de reconciliere.

În Germania domneşte în general concepţia că Franţa foloseşte tratatul de pace ca armă pentru a continua războiul cu alte mijloace în scopul nimicirii Germaniei, politic şi economic, aşa cum a făcut-o de altfel pe plan militar.

Astfel, opinia publică germană este tot mai mult înclinată către credinţa că numai un nou război ar putea aduce salvarea de la această distrugere, un război care să aducă ori libertatea, ori moartea, pe care patrioţii o văd preferabilă vieţii în robie, umilinţă şi mizerie.

Adepţii acestei idei, al căror număr creşte cu fiecare nouă lovitură primită de la francezi, sînt conştienţi că patria lor demilitarizată este actualmente prea slabă pentru a purta un război. Ei îşi pun, de aceea, speranţele în viitor, aţîţă în şcoli şi presă naţionalismul şi ura naţională, aspiră către o nouă militarizare prin introducerea unei dictaturi militare sau reîntoarcerea la monarhie, şi ţes intrigi în întreaga lume contra Franţei şi a aliaţilor ei.

Speranţa lor, ca într-o bună zi să poată învinge Franţa, se bazează pe trei posibilităţi:

1. Pe posibilitatea unei invenţii germane datorită căreia supremaţia militară a Franţei să poată fi nimicită cu o singură lovitură (noi gaze toxice sau unde electrice, care să provoace, la mare distanţă, explozia benzinei, pulberii sau explozibililor).

2. Pe o învrăjbire între Franţa pe de-o parte, Anglia şi Italia pe de altă parte, pentru ca astfel configuraţia politică europeană să se schimbe, Franţa rămînînd izolată.

3. Pe restabilirea, cu ajutor german, a Rusiei, care să recucerească Polonia, precum şi ţările limitrofe, pentru a se

putea apoi uni cu Germania, ca împreună să doboare Franţa şi Mica Antantă.

Oricît ar fi de vagi aceste speranţe, ele se explică prin reacţia unui popor care se vede neputincios, abandonat, la cheremul unei puteri duşmane şi se agaţă cu disperare de orice mijloc în care ar întrezări, mai devreme sau mai tîrziu, ajutorul şi salvarea.

Dintre aceste trei speranţe ale Germaniei, Rusia este cea mai sigură. Doar clipa renaşterii ruseşti rămîne incertă, la fel ca şi cauza care ar genera-o. În această direcţie se-ndreaptă străduniile tuturor politicienilor revanşarzi germani, militînd pentru o strînsă alianţă cu Rusia din punct de vedere politic, militar şi economic. Pentru că Liga Naţiunilor s-ar putea opune unor asemenea planuri de alianţă cu Rusia, Germania a renunţat să adere la ea.

Consecinţele acestei politici germane de revanşă sînt la fel de catastrofale ca şi cele ale politicii franceze de nimicire a Germaniei.

Ea escaladează ura naţională a germanilor contra Franţei şi îngreunează orice înţelegere viitoare. Pe plan politic intern conduce fie către instaurarea bolşevismului, fie a reacţiunii, iar pe plan extern la o dependenţă de Moscova.

Cea mai mare speranţă a acestei politici este un război revanşard victorios contra Franţei, de partea Rusiei. Dacă patrioţilor germani le-ar fi clare rezultatele unei atari victorii, n-ar mai dori-o cu atîta ardoare; la începutul conflictului militar, bazinul industrial al Renaniei ar fi iremediabil distrus, astfel încît Germania nu ar mai putea nicicînd recupera decalajul ei faţă de statele industralizate, Rusia ar deveni stăpînă pînă la Posen* şi Silezia Superioară, extindzîndu-şi apoi supremaţia pînă către Pădurea Boemiei şi Alpi. Independenţa Germaniei ar fi pierdută şi cu ea, ideea unei Europe libere.

---

* Poznan-ul de azi (N. trad.)

Acestei politici germane de revanşă i se opune politica de reconciliere. Ţelurile acestei politici de reconciliere sînt aidoma celor franceze. Ea preconizează o înţelegere paşnică şi o colaborare economică cu Franţa, achitarea unei anumite sume ca despăgubire, înţelegerea cu Polonia şi Cehoslovacia prin respingerea oricărui iredentism, o politică internă democratică, o politică externă paşnică, un acord de arbitraj şi de garanţie, intrarea în Liga Naţiunilor şi refuzul unei alianţe cu Rusia; ca ultim scop se preconizează o uniune vamală şi, în strînsă colaborare cu Franţa, constituirea Pan-Europei.

Politica germană de reconciliere

Persuasiunea politicii revanşarde este mai mare decît a celei de reconciliere, fiecare act de violenţă al Franţei amplificînd-o. Cu cît dispare mai mult speranţa într-o reconciliere cu Franţa, cu atît mai mult Germania este silită să-şi pună speranţele absurde într-un război de revanşă şi să iniţieze o politică a disperării, căci o viitoare dependenţă de aliaţii ruşi îi apare oricum mai suportabilă decît cea faţă de inamicii francezi.

Numai un gest generos al Franţei, ca de exemplu renunţarea de bună-voie la ocuparea Renaniei în schimbul unui tratat de garanţie intereuropean, ar putea convinge Germania de dorinţa de reconciliere a Franţei, dînd o lovitură mortală politicii de revanşă.

4. ŞOVINI ŞI EUROPENI

Logică şi inconsecvenţă

Decizia pe care o va lua Germania se află deci în mîinile liderilor politici ai Franţei. Încă nu este prea tîrziu pentru o reconciliere, atîta vreme cît în Germania domneşte încă un regim democratic. Nimeni nu poate însă prezice cîtă vreme va mai putea el rezista valului de naţionalism şi nici cînd va fi ratat acest moment.

De asemenea, Germania nu-şi poate permite să-i lase pe francezi să-şi piardă speranţa de pace, căci altcum Franţa va trebui

să-şi continue neabătut şi fără rezerve, măcar din instinct de conservare, politica de distrugere.

În acelaşi fel, Germania se va vedea silită, de îndată ce nu va mai exista perspectiva reconcilierii cu Franţa, să-şi construiască consecvent politica revanşardă, optînd fără nici o ezitare pentru orientarea răsăriteană.

Francezii şi germanii deopotrivă au în faţă o singură alegere: între politica urii şi politica reconcilierii. Criza este într-atît de avansată, încît nu mai comportă jumătăţi de măsură, ci doar opţiunea deschisă pentru una sau alta din cele două alternative.

În timp ce de ambele părţi adepţii distrugerii adversarului îşi urmăresc cu perseverenţă scopurile, nu acelaşi lucru se poate spune despre politicienii reconcilierii, acestora lipsindu-le cel mai adesea curajul de a-şi duce raţionamentul pînă la sfîrşit.

În Franţa, spre exemplu, se afirmă: „Noi dorim să pompăm din Germania, fără menajamente, cît mai mulţi bani cu putinţă, şi apoi vom încerca să ajungem la relaţii amiabile de vecinătate". În Germania ei spun: „Noi dorim să fim în pace cu Franţa, însă vrem să ne recîştigăm Silezia Superioară şi Danzig*-ul, în care scop trebuie să ne aliem cu Rusia".

Aceia ce fac asemenea afirmaţii suferă de miopie sau sînt orbiţi. Aceşti francezi nu-şi dau seama că, dacă nu le reuşeşte nici nimicirea Germaniei, nici reconcilierea, vor avea de pierdut de o sută de ori mai mult decît despăgubirile pe care le pretind; iar germanii nu realizează că alianţa cu Rusia contra Poloniei îi va conduce automat la război cu Franţa, indiferent că o vor sau nu.

De aceea, fiecărui german trebuie să-i fie clară opţiunea pe care o face: o politică rusească sau o politică europeană, precum şi faptul că alianţa cu Rusia se poate termina cu o dictatură roşie sau albă, în timp ce alianţa europeană consfinţeşte democraţia.

---

* Gdansk, în Polonia (N. trad.)

Oricărui francez trebuie să-i fie, de asemenea, clar că graniţa răsăriteană poate fi asigurată militar, doar printr-o permanentă stare de război, sau politic, printr-un tratat european de pace, că din actuala vîltoare nu există decît două căi de scăpare: imperialismul naţional sau europenismul democratic. El va trebui să se decidă: ori va prefera efemera hegemonie a naţiunii sale, sacrificînd viitorul Europei, ori va ancora viitorul naţiunii sale într-o putere paneuropeană de rang mondial. Optînd pentru ultima alternativă, va trebui să rupă cu tactica franceză de pînă acum, căutînd să promoveze nu numai pacea, dar chiar alianţa cu Germania.

Această alternativă va scinda tot mai profund Franţa şi Germania, în două tabere opuse: în şovini şi în europeni.

Şovinism şi europenism

Există o intimă şi tacită alianţă între şovini germani şi francezi. Ei se citează zilnic reciproc în publicaţiile lor, îşi recrutează unii celorlalţi mereu noi aderenţi şi-şi fac reciproc, în cel mai colegial mod, propagandă. Adevăratul adversar al acestui şovinism franco-german nu-l constituie cele două naţiuni riverane Rinului, ci Pan-Europa. Contra acestui ţel se îndreaptă ura şi cîrdăşia lor comună, şovinii din ambele părţi fiind conştienţi că realizarea Pan-Europei le va lua dreptul la existenţă.

Numai înaintarea solidară a tuturor europenilor va putea combate eficient şovinismul de pe ambele maluri ale Rinului.

Războiul Mondial a fost declanşat datorită unei revoluţii generale a unor minorităţi sociale belicoase din unele state europene contra majorităţii ostile războiului. În momentul de faţă, sîntem martorii unei repetări a acestei conspiraţii funeste, pe care doar colaborarea internaţională a tuturor pacifiştilor europeni o poate înăbuşi.

Rolurile în această campanie trebuie astfel împărţite, ca paneuropenii germani să lupte contra şoviniştilor germani, iar de parte franceză aşişderea. Inversarea tacticii ar aduce cauzei pan-

europene mai multe prejudicii decît foloase. Fiecare are în propria-i ţară de luptat cu atîta barbarie, încît n-ar avea dreptul să facă reproşuri vecinului înainte de a se europeniza pe sine însuşi, căci: „Dacă fiecare-şi va mătura în faţa porţii, atunci toate străzile vor fi curate!" Numai cînd fiecare naţiune va căuta să se întrecă cu vecinul în echitate şi bună-cuviinţă, europenizarea va putea face progrese pe ambele maluri ale Rinului.

Însă atîta timp cît Franţa duce o politică antieuropeană, ea sprijină şovinismul german, la fel cum politica antieuropeană a Germaniei susţine şovinismul francez.

Franţa este silită să ducă o politică de nimicire contra unei Germanii ireconciliabile, la fel cum Germania opune ireconciliabilei Franţe politica sa de revanşă. Acest cerc vicios poate fi spart, cînd fiecare paneuropean se va decide să înceapă politica europeană cu sine însuşi, fără a-i aştepta pe ceilalţi.

Prin gestul său, aceasta îşi va servi nu numai continentul, ci şi propria-i naţiune şi înaltul său nivel de cultură.

X. PROBLEMA NAŢIONALĂ

„Naţiunea este de domeniul Spiritului."

1. ESENŢA NAŢIUNII

Naţiunile Europei sînt un amestec de popoare

Dogma naţionalismului european consideră naţiunea ca o comunitate consangvină. Această dogmă este un mit.

După nenumărate migraţii ale popoarelor, ce au străbătut continentul nostru în timpurile preistorice şi istorice, nu mai poate fi vorba de existenţa unei rase pure în Europa. Toate popoarele europene (cu excepţia probabil a islandezilor) sînt popoare provenind din amestecul raselor nordice, alpine şi mediteraneene, al imigranţilor arieni şi străvechilor locuitori mongolici, al blonzilor cu brunii, al dolihocefalilor cu brahicefalii.

Este un sofism de diletant a concluziona din prezenţa unor grupe lingvistice romanice, germanice şi slave, existenţa unei rase romanice, germanice şi slave. Nici un fel de consangvinitate (exceptînd-o pe cea europeană) nu-i uneşte pe francezi şi români, pe urmaşii galilor cu cei ai dacilor romanizaţi. Spaniolii sînt iberi romanizaţi, basci şi vizigoţi cu influenţă maură. Francezii sînt gali şi franci, italienii — etrusci, celţi şi germani, cu influenţe greceşti şi albaneze; grecii sînt amestecaţi cu sînge slav, germanic şi albanez, la fel şi sîrbii; bulgarii sînt ugro-finici slavizaţi; la rîndul lor, germanii sînt în vest şi sud amestecaţi cu elemente celtice, pe cînd în Est, pe Elba, sînt slavi germanizaţi cu aport germanic. Astfel, prusacii sînt mai înrudiţi cu cehii decît cu şvabii. Nici măcar scandinavii nu sînt o rasă germanică pură, fiind puternic amestecaţi cu elemente finice şi lapone.

Cît de puţin ţin, în realitate, fanaticii naţionalismului la mitul propriei rase, rezidă din faptul că pretutindeni încearcă să înglobeze cu forţa în propriul lor popor minorităţile naţionale pe care ei înşişi le declară inferioare lor. Ei sînt astfel practic convinşi că prin constrîngere şi educaţie şcolară vor putea transforma un german într-un francez, polonez ori ceh, sau un maghiar într-un român, ş.a.m.d. Cel care susţine teoria că naţiunea este o comunitate de sînge rămîne descumpănit în faţa unor fapte, cum ar fi că personalităţi germane din Cehia poartă nume cehe sau invers, că marele poet naţional maghiar Petőfi era de origine slavă, că tot după origine dintre trei mari filozofi germani Kant era scoţian, Schopenhauer — olandez şi Nietzsche — polonez, că Bonaparte, Gambetta şi Zola după sînge nu erau francezi, iar Shaw şi Lloyd George nu sînt englezi, Cesare Borgia nu e italian şi Columb nu e spaniol. De asemenea, după origine, regii Angliei, Belgiei, Olandei, Danemarcei, Norvegiei, Greciei, Bulgariei şi României erau germani, regii Spaniei, Italiei şi Suediei — francezi. Dintre toate statele europene doar Regatul Slavilor de Sud[31] are o dinastie naţională, în toate celelalte monarhii ale Europei simbolul naţional este întruchipat de către suverani de origine străină.

Astfel, teoria că naţiunea ar fi o comunitate de sînge duce pe toate căile la contradicţii interne.

Naţiunea, comunitate spirituală

Şi, cu toate acestea, există naţiuni europene şi ar fi inutil să le contestăm existenţa; aceste naţiuni însă, nu sînt comunităţi de sînge, ci comunităţi spirituale, ele se referă la strămoşii comuni nu trupeşte, ci spiritual.

Naţiunile sînt rodul relaţiilor reciproce între popoarele înzestrate şi marile lor personalităţi. Un geniu fără popor nu creează cultură, iar un popor fără marii săi oameni nu devine naţiune. Popoarele îşi produc conducătorii geniali, poeţii şi gînditorii, care apoi, la

rîndul lor, prin intermediul limbii, religiei, artei şi politicii modelează poporul căruia spiritual îi aparţin.

Fiecare popor se deşteaptă la conştiinţă prin fiii săi geniali. Mahomed a fost creatorul naţiunii arabe, pentru că el a fost creatorul civilizaţiei arabe. La fel, într-un oarecare sens, Dante a fost creatorul naţiunii italiene, Luther — creatorul naţiunii neo-germane şi Jan Hus — al celei cehe. Corneille şi Racine, Voltaire şi Rousseau, Bonaparte şi Zola au fost modelatorii naţiunii franceze, precum Kant şi Nietzsche, Goethe şi Schiller, Wagner şi Bismarck ai naţiunii germane. Actualmente Tagore în India, Masaryk în Cehia, Mussolini şi d'Annunzio în Italia par să exercite o influenţă analogă asupra naţiunilor cărora le aparţin.

Naţiunile sînt deci simbioze, comuniunea dintre marii oameni şi popoarele lor, ce în acelaşi timp sînt taţii şi fraţii lor, creatori şi creaturi.

Propriu-zis, religia naţionalismului este cultul eroilor. Un popor este unit prin eroii comuni pe care îi urmează, prin comunitatea idealurilor şi a figurilor ideale, prin conducătorii, poeţii şi idolii comuni. Cînturile homerice şi zeităţile olimpice au creat o naţiune dintr-un popor amestecat şi dezbinat politic cum erau elenii.

Mai întîi, un popor se grupează în jurul legendelor şi a cînturilor comune, apoi în jurul ideilor religioase comune şi în fine, în jurul unei literaturi comune.

În mod obişnuit, limba maternă comună este legătura exterioară ce-i leagă pe membrii unei naţiuni. Însă nu întotdeauna naţiunea coincide cu comunitatea de limbă. Uneori, comunitatea istorică sau religioasă se dovedeşte a fi o legătură mai puternică decît limba. Aşa se face că irlandezii se consideră o naţiune distinctă de cea engleză, deşi marea lor majoritate vorbesc aceeaşi limbă. La fel, majoritatea croaţilor se consideră naţiune separată, deşi comunitatea de limbă şi rasă îi

leagă de sîrbi; în ambele cazuri, diferenţa religioasă şi istorică este mai puternică decît comunitatea de limbă.

Pe de altă parte, este posibil ca o comunitate de cultură să depăşească diferenţa lingvistică, ducînd la o conştiinţă naţională, cum este cazul Indiei şi al Chinei.

Naţiunea ca biserică

În timpul Evului Mediu, cînd în pofida diversităţii lingvistice cultura Europei era unitar creştină, Occidentul a perceput mult mai pregnant unitatea sa naţională decît astăzi. În timpul cruciadelor, Europa avea o singură credinţă, un singur Dumnezeu, un singur papă, un singur ideal cavaleresc, o singură limbă a cărturarilor. Astfel, lupta creştinătăţii unite contra mahomedanilor şi iudeilor a fost, în toată puterea cuvîntului, o luptă naţională, religia fiind în acea vreme concomitent factor de unire şi de separare.

Odată cu scindarea creştinătăţii apusene, laicizarea Europei şi apariţia Iluminismului, a căzut legătura spirituală ce unea instinctiv popoarele.

Limba a succedat religiei, iar naţiunea bisericii.

La toate popoarele europene a luat fiinţă o literatură naţională, care s-a multiplicat şi răspîndit datorită tiparului. În măsura în care europenii nu erau analfabeţi, ei s-au scindat în cititori de literatură germană, franceză, spaniolă, italiană. Oricare dintre aceşti cititori se simţea concomitent elevul şi discipolul marilor săi scriitori, cărora le prelua cu entuziasm ideile.

Astfel, datorită literaturilor sale naţionale, Europa s-a împărţit într-o serie de comunităţi culturale, care din cauza diversităţii lingvistice şi-au pierdut capacitatea de comunicare. În final, prin introducerea învăţămîntului general obligatoriu, fiecare european a fost constrîns să se integreze într-o comunitate culturală naţională.

Aceste comunităţi culturale ale spiritului european sînt naţiunile. Ele sînt comunităţi lumeşti, legate prin sacralitatea limbii şi a cultului rapsozilor şi eroilor naţionali.

Şcoala, literatura şi presa, sînt organe ale naţiunii moderne. Aceste organe mijlocesc naţiunii, în doze subtile, ideile şi faptele marilor lor conducători şi acţionează constant în direcţia glorificării lor.

Astfel înţeles, mitul originii comune a fiecărei naţiuni conţine un adevăr simbolic, vlăstarele unei naţiuni avînd în fapt o origine comună; legătura lor frăţească este însă una spirituală şi nu de sînge.

Aşa cum arabii descind din Mahomed, chinezii descind din Confucius şi evreii în Moise. Un evreu care-şi părăseşte credinţa, îşi asumă cu aceasta ieşirea din propria-i naţiune, căci şi istoria originii comune a evreilor este un mit fără susţinere ştiinţifică. În pofida faptului că vorbesc idiomuri diferite (idiş, spaniol şi arab) evreii sînt legaţi naţional prin comunitatea credinţei.

Naţiunea este de domeniul spiritului. Toate culturile moderne din Europa au caracter naţional. Oricine venerează spiritualitatea, trebuie să venereze în egală măsură şi sentimentul naţional.

Şovinismul naţional

Aşa cum idealismul religios are ca revers fanatismul religios, la fel şi idealismului naţional îi corespunde şovinismul naţional.

Acest şovinism, care se manifestă prin dispreţuirea naţiunii străine, constă în aceea că naţionalistul cunoaşte şi îndrăgeşte numai propria cultură, numai ideile şi faptele propriilor eroi. Acele culturi care nu-i sînt accesibile, necunoscînd limbile în care sînt propagate, îi par inferioare şi barbare. Cu cît acesta îşi cunoaşte mai puţin vecinii, cu atît mai mult îi dispreţuieşte. El comite astfel o eroare de perspectivă, cotîndu-şi propria cultură la un nivel superior altor culturi, pentru simplul motiv că, fiindu-i aproape, o vede mai mare decît pe celelalte, aflate la depărtare. Necunoscînd limbi străine, îi lipseşte o unitate de măsură a propriei culturi şi astfel el cade într-o mare iluzie naţională, fiind orb faţă de calităţile altor naţiuni.

Astfel, se explică de ce, în zilele noastre, naţiunile sînt cele ce adoptă puncte de vedere intolerante, cîndva caracteristice confesiunilor religioase. Fiecare popor se consideră a fi cel ales: francezii se consideră la „Grande Nation", italienii sînt moştenitorii legitimi ai imperiului roman, germanii sînt singurul popor civilizat, menit să însănătoşească lumea, slavii se consideră poporul viitorului.

Această nebunie naţională a grandorii, pe care o împărtăşesc şi micile naţiuni, este aţîţată artificial în şcoală şi presă, făcîndu-se simţită şi în politică. Demagogii au realizat de multă vreme faptul că pot miza pe aplauze sigure atîta timp cît vor gîdila orgoliul naţional şi vor lăuda superioritatea propriei naţiuni faţă de celelalte. De această experienţă ei uzează din plin, ajungînd să deducă din superioritatea închipuită a propriei naţiuni dreptul ei moral de a-i deznaţionaliza pe duşmanii „barbari", impunîndu-le propria lor cultură, pentru a-i subjuga.

Principala reprezentantă a acestui şovinism naţional este intelectualitatea burgheză, care-şi cunoaşte bine propria cultură, dar despre cultura vecinilor are o imagine fragmentară. Analfabeţii sînt imuni la şovinism, pentru că ei îşi cunosc la fel de puţin propria cultură, ca şi pe cele străine. Marile spirite sînt de asemenea imune la şovinism, cunoscînd, iubind şi preţuind, la fel de mult, cultura străină ca propria lor cultură.

Aşa cum, în trecut, iluminismul a înlăturat fanatismul, la fel, un viitor iluminism va înlătura şovinismul, croind drum unei toleranţe naţionale. Această toleranţă va completa dragostea faţă de propria naţiune cu respectul pentru naţiunile străine, punîndu-se bazele renaşterii culturale a Europei.

2. NAŢIUNEA EUROPEANĂ

Panteonul european

Orice naţiune este un sanctuar. Este locul de practicare a culturii, punctul de cristalizare a civilizaţiei şi progresului. Precum odinioară catedralele constituiau centrele vieţii

spirituale religioase, astfel astăzi universităţile sînt centrele vieţii naţionale. O luptă contra ideilor naţionale ar fi o luptă contra culturii. Lupta contra şovinismului naţional s-ar compromite grav dacă s-ar atinge de ideea naţională.

Şovinismul naţional nu poate fi combătut printr-un internaţionalism abstract, ci printr-o aprofundare şi lărgire a culturii naţionale într-una europeană, şi prin difuzarea ideii că toate culturile naţionale ale Europei, în interdependenţa lor strînsă, sînt părţi ale unei singure mari culturi europene.

Pentru înţelegerea acestei idei a unităţii culturale europene, popoarele europene şi liderii lor spirituali vor trebui să înveţe să-şi cunoască vecinii şi preţuiască maeştri lor spirituali, să înveţe a şti cît le datorează sau cît le-ar putea datora. Lărgirea cunoştinţelor de limbă şi traducerile bătătoresc acest drum.

În inimile tuturor europenilor, panteonul naţional trebuie să se lărgească pentru a deveni un panteon european în care să-şi găsească loc alături, Goethe şi Shakespeare, ca şi Dante şi Cervantes, Voltaire şi Nietzsche, ca şi Spinoza şi Hus. Dacă în loc să aprofundeze studiile privind filozofia lui Buddha şi Lao-tse, şi să ia în derîdere superficialitatea culturii franceze, germanii ar studia temeinic gîndirea marilor enciclopedişti, ei ar descoperi curînd ce de legături există între filosofia acestora şi cea a clasicilor de la Weimar, cît de îngemănate sînt aceste mari idei în Europa.

Naţiunea europeană

Aşa cum noi vorbim despre o naţiune indiană sau chineză, cu toate că aceste popoare vorbesc limbi diferite, chinezii şi indienii sînt şi ei îndreptăţiţi să ne numească naţiune europeană, ca o mare universitate, ale cărei facultăţi o constituie comunităţile de limbă germană, franceză şi altele. Aceasta pentru că din punct de vedere cultural, Europa este mai unitară decît India. India este scindată într-un mare număr de limbi şi nenumărate dialecte vorbite, în numeroase religii şi secte, ca şi de contradicţiile dintre castele şi rasele sale.

Europa dimpotrivă, este legată prin religia creştină, prin cultura, arta şi economia sa europeană, avînd un fundament creştin-elenistic. Istoria europeană comună începe cu imperiul roman şi migraţia popoarelor, găsindu-şi continuitatea în papalitate şi feudalism, renaştere şi umanism, reformă şi contrareformă, absolutism şi iluminism, parlamentarism, industrialism, naţionalism şi socialism.

Constituţiile şi legile diferitelor state europene sînt între ele incomparabil mai apropiate, decît cîndva, constituţiile oraşelor-republici din vechea Eladă. Acelaşi stil şi mod de viaţă, aceeaşi organizare socială îi uneşte pe europeni, aceeaşi atitudine faţă de morală şi familie, acelaşi mod de vestimentaţie, oscilaţiile modei fiind pretutindeni aceleaşi. La fel, curentele artistice în pictură, literatură şi muzică sînt internaţionale în Europa: romantismul şi naturalismul, ca şi impresionismul şi expresionismul. La fel de identice sînt problemele din sfera politicii interne şi a vieţii economice.

Raportată la această multitudine de aspecte comune ale vieţii europene, diversitatea lingvistică europeană îşi pierde din semnificaţie. Ea poate fi şi mai mult atenuată, dacă se ia în considerare că multe din aceste limbi sînt propriu-zis dialecte.

Unitatea culturală apuseană ne îndreptăţeşte să vorbim despre o naţiune europeană, constituită lingvistic şi politic în diverse grupe. Reuşita instituirii unui sentiment cultural pan-european va determina pe orice german, francez, polonez sau italian să se considere şi un bun european.

Aceşti europeni de expresie romanică, germanică şi slavă vor fi purtătorii culturii europene de rang mondial, care, în toate domeniile existenţei umane, sînt chemaţi să-şi dea aportul, avînd şi-n viitor multe de înfăptuit.

3. NAŢIUNEA ŞI FRONTIERELE EI

Problema minorităţilor

O stabilire echitabilă a graniţelor de stat este imposibilă în Europa, căci aproape pretutindeni punctele de vedere privitoare la trasarea frontierelor sînt în contradicţie unele cu altele.

Aceste puncte de vedere sînt următoarele:

1. Graniţe lingvistice;
2. Graniţe geografice şi strategice;
3. Graniţe istorice;
4. Graniţe economice.

Dificultatea este în Europa de Est şi mai evidentă, datorită imposibilităţii trasării graniţei lingvistice în ţinuturi amalgamate lingvistic (ca Banatul Timişoarei, Dobrogea, Macedonia) sau a existenţei enclavelor etnice (secuii-maghiari în România, insulele lingvistice germane din Cehoslovacia şi România, româneşti şi albaneze din Grecia, ş.a.m.d.).

Aflate în imposibilitatea de a trasa graniţe echitabile în Europa de Est, statele victorioase ale conflagraţiei mondiale au tăiat nodul gordian cu spada. Sprijinindu-se pe principiul forţei, le-a reuşit trasarea unor frontiere care să corespundă cît mai multor deziderate naţionale, istorice şi economice. Acolo unde sucombă dreptul, hotărăşte forţa. Dacă popoarele învinse în război ar fi cîştigat, nu ar fi procedat nici ele altcum; pacea de la Brest-Litovsk şi cea de la Bucureşti oferă dovada acestui lucru.

Rezultatul acestei trasări forţate de frontieră l-a constituit faptul că polonezii, ceho-slovacii, românii şi iugoslavii şi-au realizat aspiraţiile naţionale pe seama germanilor, maghiarilor, bulgarilor, ucrainenilor, lituanienilor şi albanezilor.

Ca urmare, toate statele naţionale victorioase din Europa de Est includ puternice minorităţi etnice. Marea parte a acestor minorităţi naţionale, oprimate de majoritate, îşi pun întreaga lor speranţă în năruirea noii lor patrii în urma unui nou război. Ele aşteaptă nerăbdătoare renaşterea Rusiei şi Germaniei şi prăbu-

şirea întregii politici est-europene. Centrul acestor aspiraţii este U n g a r i a , care a fost cea mai afectată de noile trasări de frontieră.

În locul unei politici generoase de reconciliere, care să înlăture pericolul intern şi extern, ce ar împinge ţările să se înarmeze şi să-şi irosească bugetul, guvernele statelor naţionale victorioase în război provoacă minorităţile la o rezistenţă disperată ca răspuns la măsurile de deznaţionalizare, dispoziţiile vexatorii privitoare la folosirea limbii materne, închiderea de şcoli şi alte şicane. Această politică, în consecvenţa sa, va duce la un război generalizat în Europa de Est, care se va sfîrşi cu instaurarea hegemoniei ruseşti.

Această primejdie nu este luată în considerare destul de serios nici în Europa Occidentală. Există o singură modalitate de a înlătura acest pericol, şi anume, o p r o t e c ţ i e r e a l ă a m i n o r i t ă ţ i l o r prin instituirea generalizată a unui e d i c t d e t o l e r a n ţ ă n a ţ i o n a l ă , o M a g n a C h a r t a a tuturor naţiunilor europene.

Acest e d i c t d e t o l e r a n ţ ă trebuie să permită oricui o neîngrădită (în măsura în care aceasta este tehnic posibilă) folosire a limbii materne în justiţie şi administraţie, fără ca aceasta să-i aducă vreun prejudiciu, precum şi posibilitatea educării copiilor săi în sînul comunităţii culturale de care aparţine.

Separarea statului şi a naţiunii

Trebuie să se instituie concepţia că n a ţ i u n e a a p r e l u a t m o ş t e n i r e a c o n f e s i u n i i religioase, atît în bine, cît şi în rău, c u u m a n i s m u l , dar şi c u f a n a t i s m u l e i . Precum odinioară pentru propria religie, oamenii de astăzi trăiesc şi mor, omoară şi mint pentru naţiunea lor. Pentru depăşirea luptelor naţionale, trebuie pornit pe acelaşi drum care a dus la dispariţia luptelor religioase.

Statele naţionale actuale se situează practic pe principiul naţional: „*Cuius regio, eius religio*". Naţiunile dominante caută actualmente să forţeze minorităţile naţionale să se deznaţionalizeze sau să emigreze, precum procedau odinioară confesiunile

dominante cu minorităţile religioase. Barbaria constrîngerii cuiva să adopte, contra voinţei sale, o altă naţionalitate, este la fel de mare ca şi obligarea acestuia de a adopta forţat o altă religie.

Orice om civilizat trebuie, de aceea, să acţioneze ca naţiunea să devină mîine, pentru fiecare, ceea ce este astăzi religia, adică o problemă personală. Viitoarea separare dintre naţiune şi stat va fi un act de civilizaţie, la fel de important, precum a fost cîndva separarea dintre biserică şi stat. Definiţia de „naţiune de stat" va supravieţui, întocmai ca aceea de „biserică de stat", dar principiul va fi mai puţin rigid, o naţiune liberă într-un stat liber.

Naţiunea este de domeniul spiritului, ce nu poate fi îngrădit de hotare. Naţiunea germană nu se sfîrşeşte la hotarele statului german: austriacul şi sud-tirolezul, germanii din Boemia, Polonia şi Elveţia îi aparţin, nu mai puţin decît prusacii sau bavarezii. Ea nu a luat naştere datorită lui Bismarck, cu atît mai puţin a fost o încununare a Războiului Mondial, ci este, de fapt, imperiul lui Goethe şi Nietzsche şi uneia dintre cele mai fecunde şcoli ale culturii europene. Naţiunea germană este la fel de independentă de statul german, cum a fost cîndva biserica catolică de Statul Papal, viaţa ei situîndu-se pe alt plan. Astfel, perioada de glorie a culturii germane din timpul lui Goethe, se suprapune cu perioada celei mai amarnice înjosiri a Reich-ului de către Napoleon, la fel, perioada Renaşterii italiene şi a înfloririi culturii elenistice coincid cu perioadele unor profunde dezbinări politice.

În recunoaşterea deosebirii fundamentale dintre naţiune şi stat, ar trebui poate să analizăm situaţia unui german din Cehoslovacia, respectînd dictonul: „Daţi Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu". Respectivul trebuie tratat ca cetăţean cu drepturi depline al statului, asumîndu-şi obligaţiile ce-i revin datorită acestei calităţi, fără a-şi tăgădui apartenenţa culturală la naţiunea căreia îi aparţine. Omul nostru trebuie să caute a fi concomitent un bun cetăţean cehoslovac, ca şi un bun german. Acest punct de vedere este de la sine înţeles pentru că

acolo domneşte libertatea naţională. În Europa de Est, acest punct de vedere se va impune îndată ce va putea fi instituit edictul de toleranţă naţională. Atunci şi revendicările privind graniţele naţionale vor amuţi, căci apartenenţa statală va constitui o problemă de rangul doi.

Separarea naţiunii de stat va înlesni pretutindeni avîntul economic, precum şi soluţionarea problemelor sociale. Se va asana atmosfera europeană, se vor coace condiţiile pentru o soluţie paneuropeană. Orice altă tentativă de soluţionare a problemei naţionale ar duce la război şi prin aceasta, la declinul Europei.

Eliminarea, nu rectificarea graniţelor

Europenii trebuie să dobîndească percepţia că, revendicarea unor graniţe j u s t e este imposibil de realizat, în timp ce cerinţele instituirii unor graniţe stabile, dimpotrivă. Alsacia şi Lorena constituie în această privinţă un semnal de alarmă. Un nou război ar înlocui vechile nedreptăţi cu altele noi, o modificare de frontieră urmînd a fi plătită cu milioane de morţi şi invalizi. Întotdeauna, graniţele imperfecte sînt de preferat unui război reuşit. În fine, va trebui să se pună în mod hotărît punct discutării frontierelor intereuropene, procedîndu-se la eliminarea lor completă, aşa cum s-a întîmplat în America. Dacă statele americane s-ar fi hărţuit permanent relativ la justeţea graniţelor lor, ele s-ar afla şi acum în război. Clarviziunea le-a îndemnat ca, aproape toate, să se declare mulţumite cu graniţele lor nenaturale şi injuste.

Fie ca Europa să ia pildă de la ele!

Există o singură cale radicală de soluţionare justă şi de durată a problemei graniţelor europene; această cale înseamnă n u m o d i f i c a r e a , c i e l i m i n a r e a l o r !

Europeanul care, de dragul păcii, renunţă la modificarea graniţelor politice, trebuie să-şi îndrepte toată energia în direcţia demolării lor din punct de vedere naţional şi economic. E d i c t u l d e t o l e r a n ţ ă înlătură importanţa naţională a graniţelor de stat, crearea U n i u n i i v a m a l e paneuropene înlătură importanţa lor economică.

Împlinirea acestor două deziderate înlătură toate fricţiunile intereuropene, ce ar fi putut duce la un conflict armat european. Graniţele de stat îşi vor pierde importanţa devenind simple hotare de ţară. Dacă azi, unui locuitor al oraşului Wittenberg îi este indiferent dacă aparţine Saxoniei sau Prusiei, tot aşa şi unui locuitor al oraşului Reichenberg* i-ar fi indiferent dacă oraşul său natal aparţine Saxoniei sau Boemiei.

Odată înlăturate cauzele economice şi naţionale ale urii politice dintre statele învecinate, aceasta va dispărea de la sine. Ar fi suficientă adoptarea, în legislaţia paneuropeană a unei legi, care să pedepsească aspru orice propagandă a urii naţionale drept crimă de înaltă trădare europeană. S-ar stopa astfel aţîţarea artificială a populaţiei prin şcoală şi presă.

Un schimb intereuropean de cadre didactice, elevi şi copii ar accelera procesul de reconciliere naţională.

În cadrul marii economii paneuropene, fiecare naţiune şi-ar putea împlini propria cultură într-o paşnică competiţie cu vecinii săi.

* Denumit astăzi Liberec, în Republica Cehă, oraşul de baştină a familiei contelui Coudenhove-Kalergi din Ţinutul Sudeţilor (N.trad.)

XI. CALEA SPRE PAN-EUROPA

„Printr-o alianţă federativă, toate statele Pan-Europei ar avea mai mult de cîştigat, decît de pierdut."

1. ETAPELE DEZVOLTĂRII PAN-EUROPEI

Conferinţa pan-europeană

Procesul de evoluţie de la anarhia europeană la organizarea pan-europeană se va derula în etape.

Primul pas spre Pan-Europa va fi convocarea de către unul sau mai multe guverne a unei conferinţe paneuropene.

Această iniţiativă, ce va trezi un entuziast ecou pe tot continentul, va putea fi demarată, spre exemplu, de Italia, singura mare putere paneuropeană aflată în relaţii amicale cu toate statele continentului.

Mica Antantă, de asemenea, ar putea fi în măsură să convoace această conferinţă. Ea s-a angajat deja ca mediatoare în numeroase focare de criză europene, fiind puternic interesată în federalizarea europeană.

Iniţiativa unei conferinţe paneuropene poate porni şi de la Elveţia, a cărei structură federativă şi multinaţională este un exemplu pentru Pan-Europa, bucurîndu-se de încredere pe tot continentul. Acelaşi lucru cît priveşte Spania, Olanda şi Statele Scandinave, a căror neutralitate în război le face să fie predestinate rolului de mediatoare şi în timp de pace.

Franţa ar putea lua de asemenea iniţiativa acestei întruniri, în calitatea ei de cea mai puternică forţă a continentului, aşa cum au procedat, cîndva, Statele Unite în America. Această faptă ar constitui pentru ea un cîştig de prestigiu, fără a-i prejudicia poziţia de forţă.

În definitiv, şi Germania ar putea fi chemată să se implice în direcţia Pan-Europei. O ofertă de pace de durată şi o curte de arbitraj obligatorie pentru toate statele Europei, corelate cu o garantare paneuropeană a graniţelor statuate la Versailles, ar putea derula favorabil rezolvarea problemelor europene, refăcînd consideraţia pierdută a Germaniei.

Programul acestei conferinţe paneuropene trebuie precis conturat. Problemele teritoriale trebuie să rămînă în afara dezbaterilor. Trebuie alcătuite comisii privitoare la problema curţii de arbitraj, a garanţiilor, a dezarmării, a minorităţilor, a transporturilor, regimului vamal, a finanţelor, a despăgubirilor şi a culturii.

Prima conferinţă va trebui să decidă constituirea unui birou paneuropean, analog celui panamerican, ca o centrală unică a mişcării, care să faciliteze întrunirea periodică a statelor membre, similară celei americane.

Tratatul de arbitraj

Al doilea pas spre Pan-Europa îl constituie încheierea unui tratat de arbitraj şi garanţie obligatorie între statele democrate ale continentului european. Acest pas poate fi pregătit de fiecare stat în parte, prin încheierea de tratate de arbitraj separate, cu alte state europene. Este posibil însă ca acele state, care sînt hotărîte să înlăture în mod necondiţionat pericolul unui atac armat, să încheie alianţe defensive, cu garantarea obligatorie a curţii de arbitraj şi a inviolabilităţii frontierelor. Avantajele oferite membrilor unor atari alianţe defensive ar fi atît de evidente, încît treptat, toate statele europene ar adera în mod voluntar la ele. În cadrul curţii de arbitraj paneuropene, ar trebui inclusă şi Anglia, pe cînd în acordul de garanţie dimpotrivă, altcum această ultimă clauză ar comporta implicarea Pan-Europei în toate conflictele viitoare din zona Asiei şi Pacificului.

Uniunea vamală

Al treilea pas către Pan-Europa este constituirea unei Uniuni vamale paneuropene, care ar face din Europa o zonă economică unitară (avînd în vedere pregătirile constituirii unui sistem vamal protecţionist panbritanic, problema uniunii vamale paneuropene devine tot mai stringentă). Această restructurare a economiei europene poate reuşi treptat şi nu brusc, însă demolarea frontierelor vamale trebuie demarată energic. Şi aici, unele state, poate succesoarele fostei monarhii austro-ungare, ar putea devansa avest proces, încheind acorduri vamale, eventual chiar monetare. Prin extinderea şi înglobarea unor asemenea acorduri vamale, poate fi pregătită şi accelerată crearea zonei economice paneuropene.

Constituţia pan-europeană

Încoronarea tuturor strădaniilor paneuropene este constituirea Statelor Unite ale Europei după modelul Statelor Unite ale Americii. Pan-Europa se va înfăţişa celorlalte continente şi puteri mondiale ca o unitate statală, în interiorul federaţiei fiecare stat dispunînd de maximum de libertate. Pan-Europa ar avea două camere parlamentare: camera popoarelor şi cea a statelor; casa popoarelor ar fi constituită din trei sute de deputaţi, un deputat la un milion de europeni, iar cea a statelor din 26 de reprezentanţi ai celor 26 de guverne europene.

Este necesar ca în Pan-Europa, asemenea Pan-Americii, să domnească principiul egalităţii în drepturi a tuturor limbilor naţionale, însă, din considerente tehnice, toate statele europene vor trebui să se decidă să introducă, în cursul elementar şi mediu, predarea obligatorie a limbii engleze. În spaţiul extraeuropean, expansiunea limbii engleze ca limbă internaţională de comunicare este tot mai greu de oprit. Ar fi foarte înţelept din partea europenilor să urmeze exemplul japonezilor şi chinezilor, tratînd situaţia ca atare şi trăgînd consecinţele practice ce se impun. Rivalitatea dintre limbile europene ar înceta şi înţelegerea internaţională ar progresa simţitor dacă fiecare european ar stăpîni,

pe lîngă limba sa maternă, limba engleză. Facilitatea învăţării limbii engleze (care, bineînţeles, va trebui să procedeze la o reformă a ortografiei sale) precum şi poziţia sa mediană între grupele de limbi romanice şi germanice, o predestinează a fi o limbă esperanto naturală.

2. PAN-EUROPA ŞI STATELE EI

Etapele federalizării

Printr-o alianţă federativă, toate statele Pan-Europei vor avea mai mult de cîştigat, decît de pierdut.

Avantajele esenţiale ar fi următoarele:

1. Siguranţa preîntîmpinării unui război intereuropean;

2. Neutralitatea Europei faţă de conflictele pe plan mondial;

3. Protecţia contra unei invazii a Rusiei „roşii" sau „albe";

4. Posibilitatea dezarmării;

5. Capacitatea de a susţine concurenţa faţă de americani şi britanici, şi, în viitor, faţă de industriile extrem-orientale şi ruseşti;

Consecinţele certe ale continuării pe mai departe a actualei politici europene sînt:

1. Un nou război european, cu pustiirea pînă la temelii şi depopularea continentului;

2. Imixtiunea permanentă, politică şi militară, a puterilor extraeuropene în afacerile europene;

3. O invazie rusească şi instalarea unei dictaturi roşii sau albe în Europa;

4. Necesitatea demarării înarmărilor în Europa, pînă la colapsul financiar al continentului;

5. Incapacitatea de a susţine concurenţa faţă de industria aglo-saxonă, falimentul şi înrobirea economică.

Pe lîngă aceste avantaje generale, pentru majoritatea statelor europene ar decurge şi alte avantaje proprii.

Cel mai mare avantaj l-ar avea statele est-europene. Pan-Europa le-ar asigura pe durată existenţa pe care, actualmente, o datorează doar colapsului Rusiei şi Germaniei. Ele ar fi despovărate de presiunea înarmărilor ce le depăşesc forţele şi le ruinează finanţele.

Mica Antantă ar fi asigurată contra pericolului habsburgic, la fel precum Scandinavia faţă de cel rusesc, sau Balcanii faţă de cel turcesc.

Franţa şi Belgia ar fi asigurate, indiferent de situaţiile ce ar interveni, contra unui război de revanşă al Germaniei, datorită unei alianţe europene.

Germania ar fi, la rîndul ei, sigură că nu-i vor mai fi încălcate hotarele de către vecini, va fi asigurată contra reacţiunii interne şi a bolşevismului, putîndu-se regăsi cu conaţionalii săi de dincolo de frontiere în această mare patrie-mamă numită Pan-Europa.

Un avantaj nemijlocit l-ar obţine minorităţile naţionale din toate statele, ele putînd fi asigurate contra prigoanei, oprimării şi deznaţionalizării. Deopotrivă, în această megapatrie Pan-Europa, ele şi-ar regăsi calea, prin mijloace paşnice şi neviolente, către conaţionalii lor, o cale care altminteri va trece prin război, masacre şi pustiirea aşezărilor natale.

Colonia africană

Tuturor puterilor coloniale europene le va fi garantată posesiunea coloniilor, care, rînd pe rînd, mai devreme sau mai tîrziu, vor deveni independente.

Acele popoare europene care din contră, ca urmare a situării lor geografice şi a destinului istoric au întîrziat la împărţirea teritoriilor din afara Europei, cum ar fi germanii, polonezii, cehii, scandinavii şi popoarele balcanice, ar putea găsi în imperiul colonial african un cîmp de activitate unde să-şi exercite potenţialul lor economic.

Ele ar putea da o mînă de ajutor în primul rînd belgienilor şi portughezilor în punerea în valoare a teritoriilor pe care le posedă, participînd alături de aceştia la dezvoltarea lor.

De fapt, marea colonie europeană Africa, care cuprinde întreg vestul continentului, este încă în cea mai mare parte neexplorată. Pentru ca ea să poată fi transformată în viitorul grînar şi sursă de materii prime a Europei, trebuie îndeplinite două cerinţe importante:

Mai întîi trebuie întreprinsă transformarea parţială a Saharei în pămînt arabil;

apoi, trebuie realizată eradicarea bolii somnului în interiorul Africii, boală care face imposibilă creşterea vitelor şi colonizarea în cele mai productive teritorii.

Aceste două aspecte, de care depinde viitorul Africii, nu vor putea fi rezolvate de către plantatori şi politicieni, ci de către ingineri şi medici. Numai forţele unite din întreaga Europă pot duce pînă la capăt aceste sarcini iniţiind astfel, după cucerirea politică a Africii, dezvoltarea culturală şi economică a acestui continent.

3. PAN-EUROPA ŞI PARTIDELE

Pan-Europa şi democraţia

Totalitatea partidelor democratice din Europa au ca sarcină sprijinirea unanimă a mişcării paneuropene.

Înfăptuirea federaţiei paneuropene constituie singura pavăză sigură a democraţiilor europene contra bolşevismului şi a reacţiunii.

Partidele antidemocratice ale extremei stîngi şi extremei drepte, dacă vor să fie consecvente, trebuie că vor urma un program antieuropean. Comuniştii doresc anexarea la Rusia Sovietică, în timp ce naţional-şoviniştii — hegemonia sau cel puţin suveranitatea nelimitată a propriei lor naţiuni. Unii vor dictatura sovietică, ceilalţi - dictatura militară. Ambele tabere sînt decise

să arunce Europa într-un nou război. Pentru a-şi atinge scopurile politice, comuniştii europeni fac corp comun, în timp ce militariştii europeni se sprijină indirect.

Acestor ţeluri urmărite cu energie de către comunişti şi şovinişti nu li se opune nici din partea partidelor de centru, nici de cele social-democrate, sau democrat-burgheze un program constructiv.

Programul oficial de politică externă al social-democraţiei are ca scop final edificarea republicii mondiale social-democrate. Prin scindarea socialismului la Internaţionala a doua şi a treia, acest program este *de facto* decuplat. Social-democraţia este conştientă că o victorie actuală a revoluţiei mondiale înseamnă sfîrşitul ei. Procesul social-revoluţionarilor a demonstrat că ura comuniştilor împotriva social-democraţiei este mai mare decît cea contra burgheziei. Astfel, social-democraţia va trebui să amîne programul revoluţiei mondiale pînă după reconstituirea frontului unic marxist.

Într-o situaţie asemănătoare social-democraţiei se află democraţii burghezi ai Europei. Dacă pe primii i-a dezamăgit Lenin, pe aceştia i-a dezamăgit Wilson, pe a cărui personalitate şi program îşi bazează întreaga politică externă. Societatea Naţiunilor a fost pentru ei o dezamăgire, tot aşa cum pentru social-democraţi fusese revoluţia mondială. Urmarea acestei situaţii a fost pierderea de către ambele mari partide europene de centru a oricărei orientări în politica lor externă, fiind împinse spre oportunism. Perplexitatea lor convine de minune partidelor extremiste radicale ale comuniştilor şi şoviniştilor. Datorită politicii lor externe pozitive şi active, aceştia au dobîndit un avans faţă de oricare din partidele de centru a căror politică externă a fost în principal negativă, constînd din apărarea contra şovinismului şi militarismului, contra capitalismului şi bolşevismului.

Consecinţa politicii actuale a democraţilor europeni este aceea că 26 de state europene intră separat în cursă cu marile puteri occidentale, iar dacă trăiesc paşnic, alături, ele sînt totuşi izolate unele faţă celelalte. Aceasta dovedeşte miopie şi lipsă de realism, căci statele europene sînt obligate, prin situaţia lor geopolitică, să convieţuiască ori să fie potrivnice una celeilalte, ori paşnic una cu cealaltă, dar nicidecum, indiferente una faţă de cealaltă.

Orice partid european trebuie deci să se decidă: vrea prăbuşirea actualei Europe datorită unui război, ori vrea asocierea ei într-o confederaţie europeană. Fără îndoială, democraţii vor opta pentru calea paşnică, care coincide cu democraţia şi federalizarea.

Burghezia şi socialismul

Liderii socialismului european recunosc mai clar decît burghezia necesitatea asocierii europene. Ca dovadă, îl citez pe unul dintre cei mai radicali lideri socialişti germani, deputatul în Reichstag Georg Ledebour[33] (este vorba de articolul „*Unitatea economică a Europei*", apărut în „Klassenkampf", 1923):

„Instinctiv, capitalul ca şi proletariatul, se îndreaptă concomitent spre economia mondială. De îndată ce capitaliştii dintr-o ţară constată necesitatea fuzionării politico-economice a propriilor lor teritorii de producţie cu cele ale ţărilor învecinate, forţează mai întîi anexarea sau includerea economică a acestor teritorii învecinate la propriul stat. O asemenea tendinţă capitalistă de extindere a puterii ameninţă însă permanent să amplifice într-un »război naţional«, purtat cu arme albe.

Dacă Germania n-ar fi total dezarmată, am avea parte actualmente de un asemenea »război naţional« pentru bazinul Ruhr-ului. Pînă în momentul de faţă, ocupanţii militari ai zonei au manifestat doar o rezistenţă pasivă. Momentan, exacerbarea pasiunilor naţionale constituie inevitabila ei consecinţă.

Căutarea unei ieşiri din această catastrofală disensiune, este sarcina cea mai stringentă a proletariatului francez şi german. Pornind de la acceptarea necesităţii fuziunii dintre zonele industriale franceze şi germane, momentan despărţite în cadrul

sistemului capitalist, trebuie să admitem drept consecinţă reunirea Europei într-un teritoriu economic unitar. Acest lucru va avea oricum loc atunci cînd socialismul va învinge în toate ţările.

Socialismul, care va regla întreaga economie, va trebui să elibereze urgent omenirea pe lîngă alte piedici care provoacă exploatare, şi de frînele barierelor vamale interstatale. De pe acum, cînd avem de luptat pentru dobîndirea puterii în cadrul statului capitalist, putem adresa statelor capitaliste europene apelul de a se asocia economic, aceasta necontravenind în nici un fel sistemului economic capitalist. Dimpotrivă, este o necesitate de ordin general ce depăşeşte în momentul de faţă îngustele hotare internaţionale.

Dar este puţin probabil ca zdruncinata ordine capitalistă europeană să mai posede forţa unei asemenea autovindecări. Dacă totuşi, tentativa îi va reuşi, capitalismul îşi va prelungi astfel existenţa. Aceasta nu contravine în nici un caz intereselor socialiste, desăvîrşirea firească a capitalismului netezind drumul către socialism. Cu cît va avea loc mai rapid unificarea internaţională a proletariatului în vederea ducerii în comun a luptei de clasă, cu atît efectul ei va fi mai energic. Preconizînd ascensiunea pe trepte tot mai înalte de dezvoltare a capitalismului, nu facem decît să servim cauza pregătind pentru aceasta instaurarea socialismului.

Datorită faptului că Franţa şi Germania se află amestecate în conflictul Ruhr-ului, care are la bază necesităţi comune de integrare economică, precum şi pentru că în ambele ţări capitaliştii sînt orbiţi de naţionalismul care îi posedă, revine proletariatului francez şi german sarcina de a salva Statele Unite ale Europei. Cu cît clasele sociale capitaliste vor renunţa la aceste sarcini, cu atît mai repede ordinea socialistă va rezolva haosul capitalist."

Aşa cum gîndeşte Ledebour, gîndeşte o mare parte a social-democraţiei în toate statele europene.

Atitudinea partidelor burgheze referitoare la problema federalizării este mai puţin clară, oricum ea va fi hotărîtoare pentru soarta lor viitoare. Istoria le oferă încă o dată posibilitatea unui mare act creator. Dacă vor renunţa la această încercare, interese meschine precumpănind asupra necesităţilor istorice mondiale, aceasta va însemna neputinţa şi falimentul clasei burgheze în a conduce pe mai departe destinul Europei. Braţe mai vînjoase vor prelua această moştenire desăvîrşind această operă, pe care nu oricine o poate îndeplini.

Idealul paneuropean oferă partidelor democratice posibilitatea unei politici externe active şi pozitive. Prin acest program, cu avantaje clare şi sacrificii limitate, democraţia europeană va putea recupera terenul pierdut de către comunişti şi militarişti. Puterea de atracţie a programului extern paneuropean este sigură, depăşind îngustimea perspectivei şovine, fără a se pierde în norii cosmopolitismului.

Sub semnul Pan-Europei partidele democratice împrăştiate în toate statele europene s-ar putea asocia, pentru a lupta unite contra reacţiunii europene. O acţiune parlamentară concomitentă în toate statele, pentru a impune organizarea conferinţei paneuropene, poate impulsiona ofensiva tuturor partidelor democratice din Europa, opunînd puterea lor reacţiunii intereuropene.

Toţi deputaţii Europei, care nu sînt comunişti sau şovini, au datoria să prezinte problema europeană în parlamentele lor şi să lupte uniţi şi cu abnegaţie pentru soluţionarea ei.

4. ADVERSARII PAN-EUROPEI

Duşmanii Pan-Europei

Orice luptă pretinde cunoaşterea precisă a adversarului şi a motivaţiilor sale; acelaşi lucru îl reclamă şi lupta pentru unitatea europeană.

Adversarii Pan-Europei se împart în patru grupe:

Şovinii sau naţionaliştii;
Comuniştii;
Militariştii;
Industriile protecţioniste vamal.

Cel mai zgomotos, dar nu şi cel mai periculos adversar al paneuropenismului va fi în toate ţările şovinismul naţionalist. El va vedea în paneuropenism o încercuire a naţiunii sale, va agita pericolul unei deznaţionalizări generale după model american şi va protesta, în interesul libertăţii şi al onoarei naţionale, contra oricărei cedări a suveranităţii naţionale.

Comunismul, a cărui putere este redusă în Europa, va lupta contra consolidării europene şi a apărării de intervenţia rusească, prin emiterea unor pretenţii imposibil de realizat, aceasta după ce Rusia Sovietică va fi acceptată în federaţia paneuropeană.

Militarismul va lupta contra proiectului paneuropean, pentru că acesta va face imposibilă repetarea unui război, după care militariştii tînjesc din motive ideale sau practice. În categoria adversarilor militarişti ai Pan-Europei, intră ofiţerii şi politicienii orgolioşi, la fel ca şi profitorii industriei de armament şi toţi cei care speră să beneficieze de pe urma unui nou război.

A patra grupă a adversarilor Pan-Europei este cea mai puternică şi cea mai periculoasă.

Această grupă cuprinde acele industrii, care îşi datorează existenţa regimului vamal protecţionist şi care în interiorul unei economii paneuropene, nu ar mai putea face faţă concurenţei; este vorba de acele industrii care îşi datorează debuşeul, nicidecum bunei calităţi, şi cu atît mai puţin preţului modice al produselor, ci exclusiv regimului protecţionist, care barează accesul produselor de import mai bune şi mai ieftine.

Protecţionismul vamal şi liberul schimb

Lupta pentru menţinerea acestor frontiere vamale constituie pentru aceşti industriaşi o luptă pentru existenţă. Uniunea vamală constituie ruina lor. Respectivii vor lupta deci contra Pan-Europei cu toate mijloacele ce le stau la dispoziţie. Vor cumpăra ziare pe

care le vor pune în slujba cauzei lor, vor comanda unor prestigioşi economişti cărţi şi articole care să confirme că liberalizarea comerţului înseamnă ruina Europei. Vor căuta să aţîţe Anglia împotriva unirii paneuropene, îi vor sprijini pe naţionalişti şi militari şi vor perora despre onoarea naţională, cu toate că, de fapt, vor tremura doar pentru propriul profit. Vor încerca chiar să folosească duşmanul de moarte comunist drept cal troian contra paneuropenismului, mobilizînd, cu mijloace demagogice, muncitorimea contra Pan-Europei.

Impunerea protecţionismului vamal este strîns legată de pericolul de război în Europa, care constrînge fiecare stat să se pregătească pentru un eventual conflict cu vecinii săi, considerînd că va trebui să facă singur faţă situaţiei.

Îndată ce, datorită înţelegerii europene, dispare pericolul de război, încetează şi necesitatea existenţei unor zone economice de interes naţional închise, adică a autarhiei naţionale. Această întrepătrundere a problemei păcii cu cea a protecţionismului vamal limpezeşte interesul ce-l poartă industriile protejate de regimul vamal pentru menţinerea anarhiei internaţionale şi a aţîţărilor naţionaliste.

Pentru a-şi justifica politic campania contra comerţului liber, industria naţională se declară de interes naţional, disoluţia ei fiind prezentată ca o catastrofă naţională.

Această teză este unilaterală. În general, industrializarea nu înseamnă numaidecît fericire pentru popor: satisfacţia vieţii nu creşte, iar mizeria nu scade. Există încă în Europa destule latifundii ce aşteaptă să fie împărţite; reforma agrară ar furniza destul pămînt majorităţii statelor europene, pe care să-l preia muncitorii disponibilizaţi în şomaj, în urma desfiinţării frontierelor vamale şi a industriilor naţionale.

Printr-o eliminare inteligentă a tarifului vamal protecţionist intereuropean, concomitent cu preconizarea de reforme sociale, în primul rînd a celei agrare, nu ar fi prejudiciate nici naţiunile,

nici muncitorii, ci doar grupurile de industriaşi inapţi să facă faţă concurenţei libere a marii industrii intereuropene.

Dimpotrivă, toţi consumatorii europeni ar profita de îmbunătăţirea şi ieftinirea produselor europene, datorită liberei concurenţe. Pericolele provocate de proliferarea sistemelor de trusturi, pot fi limitate printr-un control socialist, care în Europa, spre deosebire de America, este mai lesne de introdus, socialismul dispunînd aici de mai multă putere.

Pentru a combate eficient acest duşman periculos şi puternic al paneuropenismului, este necesară asocierea tuturor acelor industrii, care nu se tem de concurenţa străină şi care sînt interesate să cîştige noi pieţe de desfacere, datorită comerţului liber intereuropean. Aceste industrii sînt, pe de-o parte, cele consolidate, pe de altă parte industriile cu statut de monopol, care pot face faţă în Europa oricărei concurenţe.

Industriile paneuropene cu statut de monopol trebuie să fie despărţite de industriile protejate prin sistemul vamal protecţionist, asociindu-le în serviciul ideii paneuropene. Astfel, rezistenţa capitalistă contra Statelor Unite ale Europei va fi zdrobită de către capitalismul însuşi.

5. UNIUNEA PAN-EUROPEANĂ

Paneuropeni şi antieuropeni

Pentru a putea lua fiinţă într-o bună zi pe harta politică, Pan-Europa va trebui mai întîi să prindă rădăcini în sufletele şi minţile europenilor. Trebuie întinse punţi de înţelegere, de interese şi de prietenie, de la popor la popor, de la industrie la industrie, de la sindicat la sindicat, de la literatură la literatură. Sentimentul de comunitate paneuropeană, patriotismul european, trebuie să se afirme ca încoronare şi împlinire a sentimentului naţional.

Europa nu poate aştepta pînă cînd fiecare guvern şi lider de partid va recunoaşte necesitatea unităţii sale; orice bărbat şi orice femeie, care se simt pătrunşi de idealul Pan-Europei, trebuie să

se pună în serviciul înfăptuirii acestei opere, de a cărei reuşită depinde destinul unui continent, destinul unei culturi.

Nimeni nu este atît de lipsit de putere, încît să nu poată contribui în vreun fel la soluţionarea problemei europene; fiecare poate fi un susţinător, un propagandist, iar la alegeri poate să refuze să-şi dea votul celor care nu se vor declara în mod univoc contra anarhiei europene şi în favoarea organizării paneuropene.

Problema paneuropeană trebuie insuflată, prin cuvînt rostit şi scris, opiniei publice de pretutindeni, ca o problemă vitală a milioane de oameni, campania durînd atîta vreme pînă cînd fiecare european se va simţi obligat să ia atitudine în favoarea ei.

Trebuie făcută o delimitare clară între paneuropeni şi antieuropeni, între amicii şi inamicii federalizării. Din momentul în care paneuropenii vor deţine majoritatea în toate parlamentele continentului, desăvîrşirea asocierii va fi asigurată.

Uniunea pan-europeană

Pentru a ajunge la aceasta, în toate statele europene va lua fiinţă cîte o mişcare şi o organizaţie, al căror scop de neclintit va fi construcţia comună a Pan-Europei, Uniunea Pan-Europeană.

Tineretul Europei — tineret al vîrstei şi tineret al gîndirii — este chemat să conducă această mişcare. Acel tineret care nu va mai accepta să fie mînat de politicieni sclerozaţi, într-un viitor război ucigător.

Femeile Europei se vor alătura acestora, pentru a lupta ca bărbaţii şi copiii lor, precum şi ele însele să nu mai cadă victime orgoliului unor aventurieri politici.

Liderii spirituali europeni vor îndruma mişcarea în direcţia conştientizării faptului că politica naţională este groparul culturii europene, pe care doar înfrăţirea europeană ar putea-o salva.

Toţi europenii de bună-credinţă se vor abţine de la politica de ură şi invidie, care a dus Europa la marginea

prăpastiei, păşind spre mişcarea paneuropeană, fiind decişi să înfăptuiască ceea ce îndelung au visat.

Li se vor alătura bărbaţi şi femei din toate stările sociale, ce vor fi pregătiţi să facă sacrificii materiale şi morale pentru înfăptuirea acestui mare ţel. Aşa cum mişcarea panamericană datorează o bună parte din succesul ei mărinimiei lui Carnegie, aşa şi mecenaţii europeni vor trebui să-şi facă datoria faţă de Europa.

După acest început, vor urma bătăliile decisive dintre anti-europeni şi paneuropeni pentru destinul Europei: bătălia dintre trecut şi viitor, dintre obtuzitate şi pricepere, dintre barbarie şi cultură.

Simbolul sub care se vor uni paneuropenii din toate statele va fi crucea soarelui, o cruce roşie pe fondul unui soare aurit, simbolul umanităţii şi al raţiunii.

Această flamură a iubirii şi a spiritului va trebui odată să fluture din Portugalia pînă în Polonia, peste un adevărat imperiu al păcii şi libertăţii.

UN PIONIER AL EUROPEI

POSTFAŢĂ

„Pan-Europa, apărută în 1923, a ajuns să-l facă pe autorul ei nemuritor. Această cărticică, scrisă cînd autorul abia împlinise 29 de ani, trebuie să fi avut pe atunci în Europa efectul razelor de soare ce străpung un cer plumburiu şi închis".

Europa era îngenuncheată şi distrusă, lipsită de orientare şi panicată, Spengler profetiza catastrofe, Adolf Hitler redactase în închisoarea de la Landsberg un codex al nebuniei şi al urei, intitulat *Mein Kampf*.

Cartea lui Çoudenhove-Kalergi ne oferă însă o analiză clară, ne propune măsuri concrete, sfîrşindu-se cu speranţa unei renaşteri şi a unei ere noi. Politica este privită aici din perspectiva istoriei şi filosofiei, iar problemele europene din perspectiva întregii omeniri. Măreţia gîndirii sale izvorăşte din cele mai bune tradiţii umaniste, fiecare pagină emană forţa convingerii şi încrederii în viitorul Europei, limbajul este colorat şi vibrînd de energie, nelăsîndu-l indiferent pe cititor."

Această opinie a fost formulată de Jerez Lukaszewski, rectorul Colegiului Europei din Brügge în 1972, la deschiderea anului universitar 1972/73, la scurtă vreme după stingerea din viaţă a lui Richard von Coudenhove-Kalergi. Ideea paneuropeană sărbătorea atunci 50 de ani de existenţă.

PAN-EUROPA este prima carte politică a lui Coudenhove-Kalergi. Pentru prima oară, în mod concret, a fost luat în considerare faptul că doar o împăcare între Franţa şi Germania ar putea pune bazele reconstrucţiei Europei. Cu toate acestea, programul său politic nu este de scurtă durată, el fiind preocupat de spiritul european, pe care în *„Erou sau sfînt"* îl caracterizează astfel:

„El este tridimensional: născut din individualismul elen, socialismul creştin şi eroismul nordic. Trei popoare i-au fost naşi:

elenii, iudeii şi germanii, sub simbolul libertăţii, fraternităţii şi vitejiei. În primul rînd, sinteza acestor trei valori conferă caracterul culturii europene. El este în egală măsură îndepărtat de pesimismul contemplativ al Indiei, ca şi de optimismul naiv al americanilor. El recunoaşte tragicul vieţii, însă nu capitulează în faţa sa, ci luptă chiar şi fără speranţă, pentru victorie. Optimismul eroic european nu cedează în faţa iluziei de a eradica răul din lume, ci se consideră obligat să lupte contra lui pînă la ultima suflare. Un optimism al voinţei întregeşte pesimismul cunoaşterii. Statutul său s-ar putea formula astfel: a vedea în negru şi a acţiona «în alb»".

Coudenhove-Kalergi este mai întîi de toate un filosof al istoriei. Cu toate acestea, el nu închide ochii în faţa sfidărilor concrete ale timpului, menţionînd:

„Eu am preferat vieţii contemplative, una activă. Căci, într-o vreme cînd lumea arde, oricine este în stare să dea o mînă de ajutor la stingerea focului nu are dreptul de a sta pasiv. Politica nu este în zilele noastre o plăcere, ci o datorie."

El distinge în mod clar ambele mari pericole ce ameninţă Europa şi întreaga lume, extremismul naţionalist şi extremismul internaţionalist. Prima primejdie fiind în acea vreme fascismul italian, iar a doua, comunismul, care îşi avea leagănul în Rusia. Răspunsul său la aceste ameninţări suna astfel:

„Numai asocierea celor 300 de milioane de europeni într-un sistem defensiv comun va putea asigura pacea cu aproape 150 de milioane de cetăţeni sovietici, facilitînd dezarmarea de ambele părţi."

Coudenhove-Kalergi nu a făcut nici un compromis cu comunismul. Întrebat despre motivele unei atari atitudini, el a răspuns:

„Nu pentru că comunismul ar fi antipatic, ci pentru că este duşmanul de moarte al libertăţii, pentru că eu sînt un individualist şi, de aceea, adversar al colectivismului, pentru care omul constituie doar o celulă a societăţii, iar libertatea, după spusele

lui Lenin, o «prejudecată burgheză». S-ar putea să aibă comuniştii dreptate şi eu nu, însă idealurile noastre nu se pot împăca, în pofida respectului ce-l manifest faţă de comuniştii convinşi".

Cîteva luni mai tîrziu după publicarea PAN-EUROPEI, după lansarea apelului său, el a trecut la fapte, întemeind Uniunea Pan-Europeană ca motor organizatoric al mişcării paneuropene. Pentru a-i lămuri rădăcinile spirituale şi culturale şi a sublinia impulsul central al acţiunii sale, el a ales ca simbol al Pan-Europei crucea roşie pe fundalul unui soare aurit.

„Crucea roşie a cruciadelor medievale este cel mai vechi simbol al comunităţii europene supranaţionale. Actualmente ea este emblema umanităţii internaţionale. Soarele reprezintă spiritul european, care luminează întreaga lume. Elenismul şi creştinismul — crucea lui Christos pe soarele lui Apollo, sînt fundamentele perene ale culturii europene".

Pentru motto-ul Pan-Europei, Coudenhove-Kalergi a apelat la o sentinţă a Sf. Augustin: ***„In necessariis unitas — in dubiis libertas — in omnibus caritas."***

Trei ani mai tîrziu, el organiza primul Congres European din istorie, desfăşurat între 3 şi 6 octombrie 1926 la Viena, la care au participat 2.000 de delegaţi din 24 de ţări. Tot ce a urmat a decurs din acest congres, ce a întrunit, într-o dinamică sinteză marile motivaţii ce pledau pentru unitatea Europei:

LIBERTATEA, prin responsabilitatea fiecărui individ, a cărui personalitate trebuie să se dezvolte în interiorul solidarităţii comunitare;

PACEA, prin asocierea statelor suverane, pentru coordonarea politicii lor şi pregătirea treptată a federalizării;

BUNĂSTAREA, printr-o economie armonizată în cadrul unei pieţe comune;

CULTURA, prin promovarea însuşirilor fiecărui popor, care acceptă apartenenţa la moştenirea comună.

Cum a izbutit Coudenhove-Kalergi să convoace două mii de delegaţi din toate colţurile Europei la acest congres paneuropean?

PAN-EUROPA a devenit un „bestseller". Mai ales în cercurile politice şi intelectuale, în diverse traduceri, ea era citită pretutindeni. Începînd din Austria, ideea paneuropeană a fost preluată în Germania şi Franţa. După ce cancelarul federal al Austriei, Ignaz Seipel a pus la dispoziţie Palatul Hofburg din Viena, ca sediu al biroului central al primei mişcări europene, lui Coudenhove-Kalergi i-a reuşit extinderea rapidă a organizaţiei sale în întreaga Europă, nu în ultimul rînd şi datorită convorbirilor personale purtate cu proeminenţi oameni de stat ai vremii.

Unul dintre aceştia, premierul francez **Edouard Herriot**, a scris cu cîţiva ani mai tîrziu în cartea sa **„Statele Unite ale Europei"**:

„Din rîndurile tineretului european, o bună parte dintre cei mai buni, se consacră transpunerii în faptă a înaltei învăţături kantiene. Meritul de a fi în fruntea acestui grup însufleţit aparţine bărbatului, care în ultimii ani şi-a pus personalitatea în mod exclusiv în slujba luptei pentru federalizarea europeană, Contelui Richard N. Coudenhove-Kalergi. Contele Coudenhove şi-a dezvoltat ideile într-o serie de lucrări, care constituie astăzi cel mai bun manual pentru aliaţii paneuropeni, precizia şi calitatea lor neculegînd laudele ce le merită."

Ministrul de externe german, **Gustav Stresemann,** notează în **Jurnal**-ul său, după o întîlnire cu Coudenhove-Kalergi la cancelaria Reich-ului:

„Domnul Coudenhove-Kalergi a fost azi la mine, concepţiile sale privind Europa fac mari progrese. Cum de altfel este cunoscut, el este un bărbat extraordinar de erudit, cu o mare putere de muncă. Eu sînt convins că are de jucat un mare rol în viitor".

În Italia, el a găsit primul susţinător în persoana fostului ministru de externe, **Contele Carlo Sforza**, un oponent politic al lui Mussolini, care mai apoi, în perioada 1947-1951, a mai fost o dată ministru de externe. Cînd acesta se referea la viitorul Europei, recunoştea imediat că, în poziţia sa de patriot european, a primit din partea lui Coudenhove-Kalergi multe impulsuri importante.

Între marii oameni de stat, care au primit importante îndemnuri de la Coudenhove-Kalergi, se numără şi fostul preşedinte al Cehoslovaciei, **Thomas Masaryk**, cancelarul federal austriac **Engelbert Dollfuss** şi cancelarul federal austriac de mai tîrziu, **Karl Renner**, preşedintele Reich-ului **Paul Löbe**, cancelarii Reich-ului **Marx** şi **Wirth**, primarul general de odinioară al Köln-ului **Konrad Adenauer** în Germania, miniştrii **Aristide Briand**, **Louis Loucheur** şi **Paul Boncour** în Franţa, premierul de atunci **Francesco Saverio Nitti** în Italia, miniştrii **Leo Amery** şi **Duff Couper** în Marea Britanie, premierii greci **Politis** şi **Venizelos**, ministrul de externe al României **Nicolae Titulescu**, ca şi mulţi alţii din Ungaria, Polonia, Spania, Belgia, Iugoslavia, Estonia, Letonia, Lituania...

Pe lîngă aceşti proeminenţi politicieni, nenumăraţi poeţi şi scriitori importanţi s-au declarat pentru Pan-Europa: **Paul Claudel**, **Gerhart Hauptmann**, **Jean Giraudoux**, **Selma Lagerlöff**, **Heinrich** şi **Thomas Mann**, **Karin Michaelis**, **Reiner Maria Rilke**, **Jules Romain**, **Arthur Schnitzler**, **Miguel de Unamuno**, **Fritz von Unruh**, **Paul Valéry**, **Salvatore de Madariaga**, **Franz Werfel**, **Stefan Zweig**. La aceştia s-au alăturat **Sigmund Freud**, **Albert Einstein**, **Ortega y Gasset**, mai tîrziu **Richard Strauss**, **Bruno Walter** şi **Max Reinhardt**. Deosebit de activ a fost genialul violonist polonez **Bronislav Huberman**.

Întreaga intelectualitate antifascistă a salutat cu multă speranţă ideea paneuropeană. **Benedetto Croce**, **Guglielmo Ferrero**, **Gaetano Salvemini**, **Guido Manacorda**, toţi aceşti oameni s-au simţit europeni.

Afilierea acestor personalităţi la Pan-Europa a servit atît Uniunii Pan-Europene însăşi, cît şi răspîndirii ideii paneuropene.

În centrul întregii mişcări se găsea Coudenhove-Kalergi, acţionînd ca un element dinamic. **Thomas Mann** descria în „*Pariser Rechenschaftsbericht*" din 1926, energia pe care o iradia:

„Coudenhove, cu cocarda roş-aurie a Pan-Europei prinsă la butoniera costumului său de seară, mi s-a arătat ca unul dintre

cei mai remarcabili şi, de altfel, chipeşi bărbaţi. Pe jumătate japonez şi pe jumătate amestec internaţional de reprezentanţi ai nobilimii europene, precum se ştie întruchipează el însuşi tipul eurasiatic al unei distinse umanităţi universale, care captiv în mod deosebit, şi faţă de care germanul din clasa de mijloc se simte de-a dreptul provincial.

Venind din America, din Anglia, de pretutindeni unde îşi susţinea ideile cu un puternic succes moral, şi aici a avut cu Briand o amănunţită convorbire, receptată de acesta cu multă atenţie. El şi-a exprimat încrederea că totul se află în derulare şi că în doi ani viziunea lui s-ar putea îndeplini. În definitiv, ce-ar putea impune mai mult decît acest exponent de vîrf al noii societăţi, vizionar şi de o aleasă concepţie democratică, care este, datorită naturii sale, obişnuit să gîndească global, asumîndu-şi răspunderea de a da lumii o nouă formă, conform concepţiilor sale".

Aristide Briand, de unsprezece ori premier şi, aproape „permanent", ministru de externe al Franţei preluă după Congresul de la Viena, preşedinţia de onoare a Uniunii Pan-Europene. La îndemnul lui Coudenhove-Kalergi, în toamna anului 1929, în cadrul Ligii Naţiunilor la Geneva, a prezentat o propunere concretă în numele guvernului francez. Miezul acestei istorice cuvîntări era următorul:

„Pe parcursul ultimilor ani, m-am alăturat unei propagande active pentru o idee, pe care, ca să mă exprim cît mai delicat, poate n-o s-o etichetaţi ca nesăbuită. Această idee, ce datează de cîţiva ani, a entuziasmat poeţi şi filozofi, aducîndu-le un aşanumit spor de simpatie; această idee şi-a croit drum prin valoarea sa intrinsecă, ea apărînd azi ca o cerinţă stringentă. Propagandiştii s-au aliat în scopul răspîndirii ei, în scopul sădirii ei în conştiinţa popoarelor; şi acum, vă mărturisesc că şi eu m-am alăturat acestor propagandişti. În orice caz, nu mi-am făcut nici o iluzie privind această iniţiativă şi sînt identificat cu greutăţile pe care decizia mea de a mă arunca într-o asemenea aventură le comportă, în calitatea mea de om de stat. Totuşi, am convingerea că între

popoare, cum sînt cele europene, care alcătuiesc o comunitate, ar putea exista un soi de comuniune. Aceste popoare ar trebui să se afle imediat în situaţia de a intra în legătură între ele, pentru a-şi reprezenta interesele; în ceea ce mă priveşte, Domnii mei, eu voi căuta să le transpun în viaţă."

La acest avans lansat de Briand, un ecou de interes a venit din Marea Britanie. La 15 februarie 1930, **Winston S. Churchill** scria într-un articol adresat ziarului „Saturday Evening Post" sub titlul „Statele Unite ale Europei":

„Renaşterea ideilor paneuropene va fi în continuare identificată cu persoana contelui Coudenhove-Kalergi... Mişcarea de solidaritate europeană, care de acum s-a şi instituţionalizat, nu va sfîrşi înainte de a produce schimbări puternice şi, probabil, hotărîtoare în viaţa întregii Europe, în gîndirea şi structura sa...

Contele Coudenhove-Kalergi propune ca toate energiile, interesele şi simţămintele Europei să fie concentrate într-o singură ramură, care, dacă se va dezvolta, să ajungă treptat un arbore, care să-i asigure o poziţie preferenţială. Căci, ce puternică ar fi Europa fără fărîmiţarea sa! ... Trebuie să încurajăm orice pas cinstit şi practic pe care popoarele Europei l-ar putea întreprinde pentru eliminarea barierelor vamale şi promovarea interesului şi bunăstării comune. Ne bucurăm de orice diminuare a barierelor vamale şi a nivelului înarmărilor. Considerăm că o societate europeană mai bogată, mai liberă şi mai mulţumită este garanţia unui viitor benefic, plin de speranţă."

Însă, dacă Marea Britanie ar avea de ales între Europa şi Imperiul său, asta însemnînd lumea largă, — cum avea să-i spună premierul Churchill generalului de Gaulle în 1943, Anglia ar alege lumea largă. La aceeaşi concluzie ajunsese el încă în 1930, într-un articol din **„Saturday Evening Post"**:

„Însă noi avem propriul nostru vis şi propria noastră misiune. Noi sîntem cu Europa, însă nu în Europa, sîntem legaţi de ea, însă nu înglobaţi în ea, sîntem interesaţi de ea şi asociaţi cu ea, nu sîntem însă absorbiţi de ea."

Aceste concluzii dovedesc cu cîtă justeţe a analizat Coudenhove-Kalergi, deja în 1923 în PAN-EUROPA, poziţia Angliei şi a Imperiului Britanic mondial.

Şi totuşi timpurile s-au schimbat!

După terminarea celui de-al doilea război mondial, referitor la aceeaşi problemă, Coudenhove avea să scrie: „Europa trebuie realizată, ori cu Marea Britanie — de va fi posibil, ori fără Marea Britanie — de nu va fi altă cale, oricum, în nici un caz, contra Marii Britanii".

Între timp, răspunsul ziarului „Saturday Evening Post" la propunerea lui Briand din Liga Naţiunilor a sosit prea tîrziu. Stresemann a murit pe neaşteptate la începutul lui octombrie 1929, iar la sfîrşitul aceleiaşi luni, primul crah al bursei new-yorkeze a declanşat începutul crizei economice mondiale. În continuare, evenimentele s-au înlănţuit ca într-o fatalitate. Briand n-a mai avut parte de nici un partener în Germania, unde Hitler, la 16 septembrie 1930, repurta primul său succes electoral. Naţionalismul extremist s-a arătat în Germania mai virulent ca în Italia: după a doua victorie electorală din aprilie 1932, Hitler preia puterea în Germania în 1933, urmările pentru unificarea europeană fiind catastrofale. Masele au fost incitate la lupta contra „Diktat"-ului de la Versailles, lupta contra bolşevismului deschizînd resursele financiare şi direcţionîndu-le spre organizarea şi înarmarea aceloraşi mase...

Războiul bătea la uşă. Dictatura prolifera în Europa ca o tumoare, se întindeau ura, teama şi nesiguranţa. Continentul se scufundă în anarhie. În cadrul celui de al Treilea Reich, Uniunea Pan-Europeană a fost pusă de urgenţă pe lista organizaţiilor interzise.

La intrarea trupelor hitleriste în Viena, în 1938, arhiva mişcării paneuropene a fost confiscată. Coudenhove-Kalergi şi-a putut salva manuscrisele operei sale în Elveţia. Acolo a apărut în acelaşi an următoarea sa carte: **„Vin Statele Unite ale Europei?"**.

Semnul de interogaţie nu exprima îndoiala privind continuitatea ideii sale. Întrebarea constituia mai mult un ultim apel adresat

popoarelor Europei, ruinate spiritual şi moral datorită anarhiei politice. Coudenhove-Kalergi întrevedea catastrofa ce se apropia, în cele mai îngrozitoare detalii:

„Nu trebuie să ai darul profeţiei, ca să-ţi dai seama încotro se-ndreaptă această anarhie europeană. Cine cunoaşte primejdiile şi dedesubturile politicii europene, intrigile, conflictele de interese şi contradicţiile, trebuie să se minuneze în fiecare dimineaţă cînd se trezeşte, că războiul european încă n-a izbucnit. Atîtea materiale inflamabile se găsesc în toate colţurile Europei şi atîţia incendiatori în cele mai înalte posturi..."

„De aceea ne aflăm în faţa unei alegeri fatidice: război european sau alianţă europeană!"

„Pentru a recunoaşte că, în cazul permanentizării dezbinării europene, războiul este inevitabil, e nevoie doar de prea puţină fantezie. Însă nici cea mai îndrăzneaţă fantezie nu-şi poate face o imagine reală despre grozăviile şi pustiirile unui viitor război european generalizat: războiul aerian şi războiul chimic. Ţinta acestui război nu va mai fi zdrobirea frontului duşman, ci distrugerea spatelui frontului şi nimicirea, parţială sau totală, a naţiunii duşmane, incluzîndu-se femeile şi copiii. În suprapopulata Europă, asemănător perioadei migraţiilor popoarelor, cînd se creau teritorii pentru aşezarea propriilor popoare, populaţia duşmană trebuie ori stîrpită, ori strămutată cu forţa pe alte continente. Această concepţie este urmarea nemijlocită a doctrinei rasiale, a credinţei în superioritatea biologică a propriului sînge faţă de cel al duşmanului, ceea ce face legitimă deznaţionalizarea sau aservirea, nimicirea sau alungarea. De aceea, viitorul război european va fi asociat cu grozăvii total deosebite faţă de cele ale ultimului război mondial, comparabile doar cu repercusiunile migraţiei popoarelor, ceea ce va nimici pentru secole cultura europeană, aruncînd în mizerie şi barbarie popoare înfloritoare."

Profetul şi totodată pionierul Europei şi-a continuat nestînjenit lupta şi în timpul războiului, în exil. El a organizat la New York,

în 1943, cel de-al cincelea Congres Pan-Europa, cu tema: **„Federaţia europeană postbelică"**.

În 1946, Coudenhove-Kalergi s-a întors în Europa cu o idee concretă: convocarea deputaţilor parlamentelor naţionale şi conştientizarea lor privitor la răspunderea europeană pe care o au, urmînd a fi îndrumaţi pe calea făuririi unui parlament european. Chemării sale i-au răspuns 200 de parlamentari, care au întemeiat în 1947, la Gstaad, **Uniunea Parlamentară Europeană**.

Popoarele Europei, abia ieşite din vîltoarea unui război fratricid fără rost, au înţeles de acum necesitatea stringentă a unei coeziuni de durată. Nu numai oamenii de stat şi intelectualii trebuie să se implice, ci înseşi popoarele, şi urmînd exemplul celor pe care ele i-au ales, trebuie să se pună în mişcare.

Acesta este un nou capitol al istoriei, plin de speranţe şi îndoieli, care a început în 1923, cu această carte.

1 august 1982 Vittorio Pons

NOTE

1. În urma războiului ruso-japonez (1904-1905), prin tratatul de pace de la Portsmouth, Rusia a fost obligată la cedări teritoriale în favoarea Japoniei, pierzînd supremaţia.

2. După „Memorialul de la Sfînta Elena scris de Emanuel Las Cases, care a rămas optsprezece luni cu Împăratul la Sfînta Elena între 1815-16. Cartea a fost publicată în 1823.

3. În perioada dintre anii 1918-1943, Islanda era deja un stat suveran, avînd doar acelaşi rege ca şi Danemarca. În urma referendumului din 1943, s-a declarat republică independentă.

4. Este vorba de Tracia Orientală, singurul teritoriu european pe care Turcia a izbutit să-l păstreze, după dezmembrarea imperiului său în preajma primului Război Mondial.

5. După războiul italo-turc (1911-1912), Tripolitania, Cyrenaica şi Fessan-ul au devenit colonia italiană Libia, sub acest nume fiind cunoscută şi după 1951, an în care şi-a dobîndit independenţa.

6. Posesiunile franceze din Africa Centrală şi de Vest se grupau în două unităţi administrative mari: „Africa Franceză de Vest" şi „Africa Ecuatorială Franceză". „Africa Franceză de Vest" era compusă din actualele state independente: Mauritania, Senegal, Mali, Guinea, Coasta de Fildeş, Burkina-Faso (fosta Volta Superioară), Niger, Togo şi Benin (fostul Dahomey); „Africa Ecuatorială Franceză" cuprindea actualele state: Camerun, Ciad, Republica Centrafricană (fostul Oubangi-Chari), Gabun şi Congo (- Brazzaville).

7. Angola, sau „Africa de Vest Portugheză" a avut acest statut în perioada dintre anii 1520 şi 1951, după care primeşte denumirea de „provincie de peste mări a Portugaliei", după anul 1975 devenind stat independent.

8. În numele regelui Belgiei, Leopold al II-lea, cercetătorul american Henry Morton Stanley a explorat, în perioada anilor 1879-1884, bazinul inferior şi, apoi superior al fluviului Congo, punînd bazele stăpînirii coloniale belgiene în această zonă, fapt consfinţit şi de către Congresul Internaţional de la Berlin (1884-1885). Acest teritoriu a fost proclamat „Statul liber Congo", devenind proprietatea personală a regelui Leopold al II-lea al Belgiei. În 1908, „Statul liber Congo" a devenit colonie sub numele de Congo belgian, iar în 1960 stat independent sub numele de Republica Congo (Léopoldville); după 1971 şi-a schimbat numele în Republica Zair.

9. Mozambicul, sau „Africa de Vest Portugheză", descoperită încă din 1498 de către Vasco da Gama, a ajuns în 1502 posesiune lusitană, iar din 1951 - „provincie de peste mări a Portugaliei", dobîndindu-şi independenţa în 1975.

10. La începutul secolului al XIX-lea, statul feudal Imerina a înglobat sub sceptrul suveranului Radama I-ul întreaga insulă, denumită oficial Regatul Madagascar. Franţa şi-a impus tutela în 1885 declarînd-o colonie în 1896. După 1958, devine republică autonomă în cadrul Comunităţii franceze de naţiuni, în 1960 declarîndu-şi independenţa sub denumirea de Republica Malgaşă.

11. Indiile Olandeze, este denumirea sub care „Compania Olandeză a Indiilor Orientale" a pus bazele dominaţiei coloniale olandeze din Asia de sud-est, încă din 1602, teritorii care din 1949 au fost cunoscute sub denumirea de Republica Indonezia, dată care marchează independenţa acestei ţări.

12. Indochina, sau „Asia Franceză de Sud-Est", cuprindea actualele state Laos, Cambodgea şi Vietnam.

13. Guyana este zona de podiş, cît şi cea de coastă sud-americană situată între bazinele fluviilor Orinoco şi Amazon, luată la început în stăpînire de către conquistadorii spanioli, înlocuiţi treptat de colonişti englezi, olandezi şi francezi. Actualmente, acest teritoriu este ocupat de trei state: Guyana (fostă posesiune britanică), Surinam (fostă colonie olandeză) şi Guyana franceză, care este „departament francez de peste mări".

14. Autorul se referă la statele apărute după primul Război Mondial: Austria, Ungaria, Cehoslovacia, „Regatul sîrbilor, croaţilor şi slovenilor", şi Polonia, „statul mare dezarmat" fiind Germania.

15. Karl Liebknecht, socialist german de extremă stîngă, fondator în 1916, alături de Rosa Luxemburg, a „Ligii spartakiste", apoi a partidului comunist german; el a condus insurecţia spartakistă la Berlin în 1919, an în care a fost asasinat.

16. „Vremurile lui Filip al II-lea al Spaniei", amintite de autor, l-au inspirat pe Fr. Schiller în scrierea dramei sale „Don Carlos".

17. Ţinută în 1922, conferinţa de la Genova a avut drept scop reconstrucţia economică europeană postbelică. A fost prima conferinţă internaţională la care a fost invitată şi Rusia Sovietică cu care Marea Britanie nu a putut stabili un acord privind achitarea datoriilor antebelice ale Rusiei către aceasta.

18. Tratatul de la Rapallo (1922) semnat de cancelarul primei republici germane, Rathenau, a dus la reluarea relaţiilor diplomatice şi comerciale dintre Germania şi Rusia Sovietică.

19. La acea dată, S.U.A. erau constituite din 48 de state federale, Alaska şi Hawaii urmînd să intre abia în 1949 în posesiunea lor.

20. În 1521 Magellan a descoperit Filipinele, care devin posesiune a coroanei spaniole pînă în 1898, cînd sînt ocupate de S.U.A, după cîştigarea războiului cu Spania. Ele rămîn sub tutela S.U.A., în 1934 primind statutul de stat autonom în cadrul uniunii, iar din 1946 devenind stat independent, aliat al S.U.A.

21. Andrew Carnegie (1835-1919), mare industriaş american din industria oţelului, s-a distins prin fundaţiile create în domeniul ştiinţei, artei şi în scop caritabil.

22. Descoperite de către Columb în 1493 şi cunoscute sub numele de Indiile (Antilele) Daneze Occidentale, arhipelagul „Virgin Islands of the United States", (Insulele Virgine Americane) au fost cumpărate de SUA de la Danemarca în 1917 pentru suma de 25 milioane USD. Potrivit legii organice, revizuită în 1954, acestea se declară în continuare „teritoriu administrat de SUA", populaţia teritoriului respingînd modificarea acestui statut.

23. Politica preconizată de mareşalul J. Pilsudski, în perioada 1918-1921, viza constituirea statului polonez printr-o extindere cît mai avansată a teritoriului său, în detrimentul vecinilor, avînd ca obiectiv formarea unei federaţii lituanieno-bieloruso-urainene, care să reconstituie graniţele Poloniei din1772. În 1918 armatele poloneze au ocupat Galiţia de Est (cu oraşul Lvov), în 1919 provinciile Prusiei de Vest, Posen (Poznán) şi Danzig (Gdansk), apoi în anul următor Wilna (Vilnius) şi în 1921 teritoriul Sileziei Superioare (zona limitrofă oraşelor Kattovice, Nowa Huta). Tratatul de la Riga (1921) a consfinţit acestei anexări de teritorii, cu excepţia Danzig-ului declarat „oraş liber".

25. În perioada aprilie-octombrie 1920 a avut loc războiul ruso-polonez. Trupele poloneze conduse de mareşalul Pilsudski au ocupat Kiev-ul, încheînd o alianţă cu guvernul ucrainean condus de gen. Petliura. Reacţia armatei roşii a fost drastică, respingîndu-i pe polonezi pînă pe aliniamentul Varşoviei, unde doar ajutorul gen. Maxime Weygand a salvat situaţia. Autorul se referă la războiul greco-turc (1920-1922), soldat cu un masiv transfer de populaţie turcă şi greacă datorată retrasării graniţelor.

26. „Coridorul Danzig-ului" a fost alcătuit din fîşia de coastă situată la vest de Danzig (Gdansk) şi hinterlandul acesteia, care asigurau noului stat polonez reconstituit, ieşirea la Marea Baltică, cu localităţile Gdynia şi Soppot.

27. Tratatele de la Paris, toate semnate în 1919, au fost în număr de cinci şi au stabilit frontierele statelor care pierduseră războiul din 1914-18. Cel mai faimos dintre ele a fost Tratatul de la Versailles referitor la Germania şi care a împărţit coloniile celor învinşi şi a creat Societatea Naţiunilor. Foarte importante au fost şi celelalte: cel de la St. Germain asupra Austriei, cel de la Trianon asupra Ungariei, cel de la Neuilly asupra Bulgariei şi cel de la Sèvres asupra Turciei.

28. La castelul Lana de lîngă oraşul Meran din Tirolul de Sud (Italia), reşedinţa din acea vreme a preşedintelui Masaryk, s-a semnat tratatul bilateral dintre Austria şi Cehoslovacia.

29. Pacea de la Frankfurt este tratatul de pace semnat la 10 mai 1871 între Germania şi Franţa după terminarea Războiului franco-prusac (1870-1871), prin care i se impunea Franţei cedarea Alsaciei şi Lorenei, precum şi plăţi financiare grele.

30. Pacea de la Nikolsburg este tratatul de pace încheiat între Austria şi Germania, după bătălia de la Sadova şi constituie opusul păcii cartagineze (146 î.d.Ch.) care a marcat sfîrşitul celui de al treilea război punic, cît şi la sfîrşitul Cartaginei.

31. Regatul Slavilor de Sud, cunoscut sub denumirea de „Regatul sîrbilor, croaţilor, slovenilor", a fost proclamat la 1 decembrie 1918 şi cuprindea Serbia, Croaţia, Dalmaţia, Slavonia, Voivodina, Slovenia, Muntenegru, Macedonia şi Bosnia-Herţegovina; după 3 octombrie 1929, şi-a schimbat denumirea în „Regatul Iugoslaviei".

32. Ţinutul Sudeţilor cuprinde fîşia de graniţă ce împrejmuieşte nordul, vestul şi sud-vestul actualei Republici Cehe, populată pînă în 1945 precumpănitor de germani, teritoriu anexat Reich-ului între 1938-1945 în urma Dictatului de la München.

33. Georg Ledebour, militant socialist german, s-a retras din viaţa parlamentară în1924; după 1933, s-a refugiat în Elveţia şi s-a stins din viaţă imediat după ultimul Război mondial la o vîrstă venerabilă.

CUPRINS

Prefață 5
Cuvînt înainte 9

I. EUROPA ŞI LUMEA

1. Declinul hegemoniei mondiale europene 15
2. Tehnica şi politica 19
3. Puteri mondiale în locul marilor puteri 21
4. Situația Europei în lume 24

II. GRANIŢELE EUROPEI

1. Granițele geografice ale Europei 29
2. Granițele istorice ale Europei 30
3. Cultura europeană 33
4. Pan-Europa 35

III. EUROPA ŞI ANGLIA

1. Mica Europă sau marea Europă? 39
2. Pan-Europa şi Anglia 44
3. Antanta britanico–europeană 47

IV. EUROPA ŞI RUSIA

1. Elada ca avertisment 49
2. Pericolul rusesc 51
3. Pactul de garanție european 55
4. Echilibru şi dezarmare 58

V. EUROPA ŞI AMERICA

1. Statele Unite ale Americii şi Statele Unite ale Europei 61
2. Pan-America 64
3. Pan-America şi Pan-Europa 68

VI. EUROPA ŞI LIGA NAŢIUNILOR

1. Critica Ligii Naţiunilor 73
2. Pan-Europa şi Liga Naţiunilor 75
3. Reorganizarea Ligii Naţiunilor 79

VII. PERICOLUL UNUI RĂZBOI ÎN EUROPA

1. Pericolul de război 85
2. Viitorul război 87
3. Pan-Europa şi pacea 91

VIII. EUROPA DUPĂ RĂZBOIUL MONDIAL

1. Eliberarea Europei de Est 95
2. Politica europeană şi economia 97
3. Pan-Europa şi Tratatul de la Versailles 99
4. Mica Antantă 102

IX. GERMANIA ŞI FRANŢA

1. Problema centrală a Europei 105
2. Franţa la răscruce 109
3. Germania la răscruce 113
4. Şovini şi europeni 115

X. PROBLEMA NAȚIONALĂ

1. Esența națiunii 119
2. Națiunea europeană 124
3. Națiunea şi frontierele ei 127

XI. CALEA SPRE PAN-EUROPA

1. Etapele dezvoltării Pan-Europei 133
2. Pan-Europa şi statele ei 136
3. Pan-Europa şi Partidele 138
4. Adversarii Pan-Europei 142
5. Uniunea Pan-Europeană 145

Un pionier al Europei 149
Note 159

Editura PRO EUROPA

Director: SZOKOLY Elek
Redactor: HALLER István
Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt
Culegere: Mihaela IGNAT, KACSÓ Judit-Andrea

Tipărit la
SC MEDIAPRINT SRL • Tîrgu-Mureş

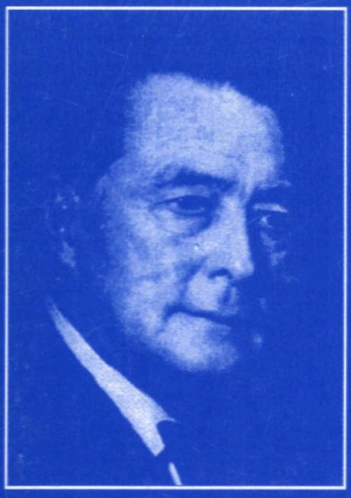

Richard N. Coudenhove-Kalergi (1894–1972)

Politician şi scriitor, fondatorul Uniunii Pan-Europene (1923), fondatorul şi primul secretar al Uniunii Parlamentare Europene (din 1947).

„Coudenhove, cu cocarda roş-aurie a Pan-Europei prinsă la butoniera costumului său de seară, mi s-a arătat ca unul dintre cei mai remarcabili şi, de altfel, chipeşi bărbaţi. Pe jumătate japonez şi pe jumătate amestec internaţional de reprezentanţi ai nobilimii europene, precum se ştie întruchipează el însuşi tipul eurasiatic al unei distinse umanităţi universale, care captivează în mod deosebit şi faţă de care germanul din clasa de mijloc se simte de-a dreptul provincial (...) În definitiv, ce-ar putea impune mai mult decît acest exponent de vîrf al noii societăţi, vizionar şi de o aleasă concepţie democratică, care este, datorită naturii sale, obişnuit să gîndească global, asumîndu-şi răspunderea de a da lumii o formă nouă, potrivit concepţiilor sale".

(Thomas Mann, 1926)

„Renaşterea ideilor paneuropene va fi în continuare identificată cu persoana contelui Coudenhove-Kalergi. Mişcarea de solidaritate europeană, care de-acum s-a şi instituţionalizat, nu va sfîrşi înainte de a produce schimbări puternice şi, probabil, hotărîtoare în viaţa întregii Europe, în gîndirea şi structura sa... Contele Coudenhove-Kalergi propune ca toate energiile, interesele şi simţămintele Europei să fie concentrate într-o singură ramură, care, dacă se va dezvolta, să ajungă treptat un arbore, care să-i asigure o poziţie preferenţială. Căci, ce puternică ar fi Europa fără fărîmiţarea sa!..."

(Winston Churchill, 1930)

„Etichetat ca utopic, Coudenhove a fost mult mai realist decît contemporanii săi. Dacă opera sa ar fi fost acceptată de la bun început, Pan-Europa ne-ar fi cruţat de al Doilea Război Mondial, precum şi de divizarea Europei care i-a urmat. Datorită insuficientei audienţe a lui Coudenhove, a trebuit să parcurgem toate momentele înfricoşătoare ale istoriei noastre. Îndată după căderea cortinei în 1945, Profetul Europei s-a pus din nou pe treabă. Datorăm conceptelor şi iniţiativelor sale multe din progresele făcute în ultimele decenii."

(Otto von Habsburg, 1982)

Preţ 12.000 lei